

Ольга Фреймут

КРАСИВІ СЛОВА

FREIMUT

2025

УДК 821.161.2'06-32-4
Ф86

Фреймут Ольга
Ф86 Красиві слова — К. : FREIMUT, 2025. — 336 с.

ISBN 978-617-7936-20-5

Ця книжка не про слова насправді, а про більше за слова. Про здатність писати себе, свою мову і власну історію, і це теж живий магічний реалізм, хоч охопити реальність неможливо. Вона летить, мов час, кажучи словами авторки цієї книжки, мов радісні діти, що біжать і сміються, неважливо куди й навіщо, так само співають птахи своєю пташиною мовою, а ми можемо лише здогадуватися чому. Слова були спочатку, і вони завжди чарівні і красиві, а за тим, що вони означають, океани історії й таємниць. Ними пишуть біографії, життя й світи, сучасну історію України, з ними ідуть за межу. Але чи це межа, цього напевне ніхто не знає. Тож якщо вам тісно у зримому світі слів, Ольга Фреймут запрошує вас у світ незримий і невидимий: там сенси написаного і неказаного сповнені почуттів і тієї невимовної інтимності, для яких сміливі з усмішкою чи сльозами щоразу шукають свою назву. Дякуємо, що ви з нами.

УДК 821.161.2'06-32-4

Стилістичний та літературний редактор Інна Корнелюк. Редактор та наукова натхненниця Наталя Хібеба. Дизайн і верстка Оксана Гаджій. Керівник проєкту та куратор Степан Лісовський.

Підписано до друку _____.2025. Формат 70×100/16. Друк офсетний.
Тираж _____ прим. Замовлення № _____.

Літературно-художнє видання

ISBN 978-617-7936-20-5

Усі права застережено. All rights reserved

© Ольга Фреймут, 2025

ЗМІСТ

Вечори на хуторі, що Підгірці 7
Ессе Номо — ось людина 33
Легкість бути собою 105
Школа красивих слів: не сказати прикрого . 125
Естетичне виховання 199
Екзотичні сади-птахи 255
Вінтажна кухня 271
Поглянь на дім наш, ангеле 297
Словник як сповідь 322
Вона таки трохи дивна 328
Мистецтво жити 332

Сину Валерію,
бо з ним слова стають красивими...

ВЕЧОРИ
НА ХУТОРІ,
ЩО ПІДГІРЦІ

АНАХРОНІЧНИЙ — несучасний; який є анахронізмом (дав.-гр. *ἀναχρονισμός*, від *ἀνά* — всупереч і *χρόνος* — час) — зображення нетипового або неможливого в певному часі. Це зокрема як пережиток минулого, так і художній прийом у мистецтві. Може означати «перебування поза часом».

Мені приснився вчора дід Микола — схожий на Бога, дуже гарно вбраний, наче СЕО. А бачили б ви його за життя — скромний анахронічний гардероб людини із села, яка ніколи не літала літаком і не була далі Києва. Коричневий костюм із краваткою витягав із шафи хіба на деякі урочистості, такі, як шлюб, або ж тоді, коли йшов на похорон. У моєму сні мій дід квапився зачинити двері, які просто висіли у просторі.

— Діду, почекайте, — звернулася я до нього.

За життя дідусь часто усміхався, зокрема в останні роки, коли розгублено шукав реальність у стані деменції. а уві сні був таким серйозним, надзвичайно привабливим. Згадалося: у селі, на дивані в літній кухні серед старих подушок, був іншим. Зараз — став собою.

— Ви на небо?

— Ну а куди ж? — навіть трохи роздратовано відповів, наче я сама не могла здогадатися.

— А ви там святого Миколая бачите?

— Бачу, звичайно, — дідусь вже дратувала моя недалекість.

Я роздивилася його костюм: темно-синій, без краватки біла сорочка, незастібнута на останній ґудзик. Може, дідо працює з Миколаєм в одному офісі над якимось спільним проектом.

Дідусь уже зачинив за собою ті двері, як раптом відчинив знову, щоб домовити:

— І, до речі, Оля. Тобі треба повернутися до старої релігії.

ОДЛЯСКИ — відголоски, відгомін.

Одляски предків дають про себе знати, коли гніваюся. Тоді згадую слова, якими не володію. Колоритні, брутальні, жорстокі, дуже українські, гидкі, ворожі, грішні... А зараз я спокійна, тож не можу пригадати ані слова.

ХУРДЕЛИЦЯ — віхола, завірюха, хуртелиця, хуртовина.
Сильний снігопад з вітром.

Подорожі в часі можливі — заплющуєш очі й опиняєшся, де собі хочеш. А я хочу в зиму з дитинства, у часи садочка. Коли прокидаєшся вранці — і одразу до вікна. У колготах із діркою на пальці і в розтягнутій сорочці. Байковій, без двох гудзиків на животі, такій оранжевій. Коли зачаровано дивишся на сніг і радієш так, як уже ніколи не зрадієш, коли подорослішаєш.

А за вікном — віхола, хурделиця. І я стою з нелікованим нежитем, бо дитина мала, а тоді таким не заморочувалися. І соплі були у всіх, і носові хустинки були у всіх у кишеньках шубок...

І я стою перед зимовим вікном, а вдома пахне пригорілим молоком, бо мама теж не любить манки. а як можна готувати добре те, що не любиш? Я швидко з'їм ту нестерпну кашу, щоб не псувати життя на погане — з'їм швидко.

А поки перевіряю на батареї рейтузи. Вони аж гарячі, сухі, а вчора ввечері були замерзлими після катання на санчатах. І сьогодні знову все повториться — катання, сніг, сміх. Поверх подертих колготок натягну ці рейтузи, які в'язала мама, а ще шкарпетки з вовни — теж мама плела. Вдягну всі светри, що є в хаті, і полечу на двір. Там зима, там хуртелиця... і мені так добре, бо ще нічого зі мною не сталося, не навчилася я боятися, не розуміюся на втратах. Я ж лише зашмаркане дитя, що довірилося хурделиці.

СЛАБОНЬКИЙ —

СЛАБЕНЬКИЙ, ХВОРИЙ;
ПЕРЕВАЖНО ТАК КАЖУТЬ
ПРО ДИТИНУ.

«Така слабонька, що аж ходити не годна». Не дай Боже було стати слабонькою, поки гостюєш у баби з дідом. Одразу груди натирали чимось смердючим (у дорослому віці дізналася, що то був борсучий жир). Ще десь добували голуба і варили з нього бульйон для слабонької мене.

Я любила хворіти біля мами — вона все ж таки представляла новішу епоху. Мама щоразу вставала в кухні на табуретку, з далекої антресолі витягала мішечок, висипала з нього сіль на пательню, розігрівала і столовою ложкою перекладала назад у торбинку. Потім клала мене в ліжко, а на груди вмощувала цей теплий компрес. Із приємних маминих процедур — гарячий чай із липи та малини; вона будила мене серед ночі й напувала цим солодко-терпким напоєм.

Мамі передалися деякі звички бабусь — на столі біля плити в осінньо-зимовий сезон завжди стояла чорна редька в мисочці. у ній вирізали дірку, щоб стікав сік, додавали ложку меду. Потім нас, слабоньких дітей (а хворіли ми всією компанією переважно) мама виловлювала. Брала марлю на палець і соком редьки протирала горло. Так, тепер мої діти теж втікають від мене, коли застуджені, але причин нема. Хіба можна лякатися спреїв для горла?

СТИРКА —

ГАНЧІРКА. А ВТІМ, НЕ ТА, ЩО
З МАГАЗИНУ, А ЗРОБЛЕНА
ЗІ СТАРОГО ОДЯГУ.

СТОДОЛА —

ПРИМІЩЕННЯ ДЛЯ ЗБЕРІГАННЯ
СІНА; КЛУНЯ.

Місце, де я завжди пчихала, бо там молотили пшеницю.
Алергія на порохи.

Дідо Микола любив сидіти на лавці біля стодоли, дерев'яні похилені двері за його кремезною спиною привідчинені. Видко сіно, на порозі тлумляться кітка і кошенята — вони знову в неї народилися.

Руки в діда порепані, у зморшках — земля, яку не вибити, бо не можна, бо це дідова айдентика. Він чистить кукурудзу, поруч щаслива квочка з курятами дзьобає зернята, які чи то навмисно, чи то ні, вистрибують із-під масивних дідових пальців.

Повз нього, кремезного, випрямляючи спину, проходить бабуся з відром та ослінцем, іде доїти корову. Дідо не бачить її, вона все більше загортає тіло в багат шарове вбрання — блузка, халат, светр, куртка, колготи, шкарпетки, хустка... Але на щось сподівається моя бабуся, якщо мислити за Юнгом? Дідо ж відданий тільки праці.

— Дідо, можна я на сіно залізу? — питаю і знаю відповідь.

— Там щурі.

Він мені не боронить, просто ділиться фактами. Іноді каже, що в сіні воші...

ЧИТАЛЬНЯ — сільська культурно-освітня установа, найнижча ланка українських просвітніх організацій.

Нещодавно бабуся показала сільські архіви. Виявилося, що прадіда та його брата вбили за те, що відкрили читальню на Стрийщині. Тоді було заборонено мислити українською. Хлоп мав служити, а знання, відчуття мови, а отже — належність до окремої вільної нації — могли вигулькнути через читання.

ЗАПАЛ — стан душевного піднесення, порив, жага до роботи, завзяття.

У запалі під час прямого ефіру я розповіла історію про кошенят, яка трапилася в Підгірцях, коли мені було 4 чи 5 років.

Покликав мене дідусь якось прогулятися до річки Дністер. У руках тримав міх. Вже на кладці дідо мовив:

— Кидай у воду, Олюсю.

От я і кинула, а міх зарухався і зам'явчав.

...У селі, де щодня відбувається перемога сильного над слабким — бабусі над курми, гусками; вуйка Романа — над телятами та свинями, — цей випадок із кицями був частиною жорстокого буття... Але в моїй дитячій голові зайчики та котики передавали через маму гостинці. Шкода тих кошенят досі. І себе шкода.

ПОЛУДЕНЬ — південь, середина дня, час найвищого стояння сонця над горизонтом.

Щось сонне є в цьому слові, розімліле на сонці, солодко-липке. Мої асоціації знову із селом. Княгиничі, мені років п'ять, у трусах і покусана комарами, з носовичком на голові замість хустинки, іду за руку із цьоцею Ярусею. Полудень — магічне слово — коли всю роботу кидають, мене віддирають від ігор із сільськими дітьми, бо час доїти корову на пасовиську. А так було цікаво плювати на нігті і приклеювати довгі пелюстки квітів-мушок на пальці, замість манікюру...

— Вже полудень, ходи швидше... — цьоця Яруся не любить чекати.

А я не годна швидше, ноги пльонтаються від літньої спеки. І так лінь іти до тої корови — зараз знову будуть змушувати пити молоко, а в мене, як з'ясувалося вже в дорослому віці, нетолерантність до лактози. Але тоді у Княгиничах про таке не чули...

Полудень. Пам'ятаю, як цей час доби бринить потічком, ми проходимо через дерев'яну кладку. Звучить полудень травами, що шелестять на вітрі, мов шовкова сукенка. Ми довго йдемо до того пасовиська. Усі корови — однакові. Коричневі або чорно-білі. І всі — Краси. Я пам'ятаю, як масивні оводи липли до бідолх, а ті лише безпорадно відмахувалися довгими обкаканими хвостами...

Цьоця Яруся, схожа на пролетаріатку із соцреалістського плаката. Вона тягне мене за руку — в іншій у неї маленька табуреточка і відро, ще й мішечок із марлями, щоб витирати корові вим'я. Дужа жінка. А могла би бути тендітною красунею — очі світло-блакитні, акуратний носик, пухленькі губи. Тільки обличчя розкрутілі від сільських харчів і цього полудневого молока.

РОЗПУТТЯ —

РОЗДОРІЖЖЯ, ПЕРЕХРЕСТЯ ДОРІГ.

Магічне місце. Мені, коли була дитиною, часто казали: «Не стій на розпутті». Пояснюється таке застереження тим, що на перехресті часто чаклували відьми, а тому просили довго не перебувати на роздоріжжі, щоб не набратися якихось проклять.

ЦВИНТАР — кладовище.

— А Іваницька вже собі зробила пам'ятник... — сказала бабуся, і я почула в її голосі заздрість.

Ми йшли з нею стареньким сільським цвинтарем, де кожна друга могила — хтось із «нашої фамілії». Польові квіти лоскотали ноги, я схилялася біля монументиків із попередніх століть, щоб розгледіти залишені часом на спогад декілька літер з імен тих, хто колись собі жив. Як я, ходив — і не вірив, що доведеться ось так колись влягтися — остаточно і навіки.

Бабуся йшла поруч, замотана в легку хустинку, у квітчастому халатику, дуже горда, що з усіх ровесників єдина користується світом Божим:

— Олюню, видиш, ось Марина?

І справді — на нас із граніту дивилася сусідка. Ще вчора я їй казала «Слава Ісусу Христу», Іваницька живе через дорогу.

— Але ж вона ще жива! — я остаточно заплуталася, чому вона живе поруч, але вже похована тут.

— Хоче, аби її біля чоловіка поховали, аби все було готово. Клійонков частину пам'ятника прикрила, а вітер подув, здер тоту клійонку, а то там Марина Іваницька.

Я була вражена такою організованістю Марини Іваницької. Не можу квитка на літак купити наперед, щоб було дешевше, а тут людина вже собі надгробок обладала.

ФАБЛЮ —

САТИРИЧНЕ КОРОТКЕ
ОПОВІДАННЯ ПРО СЕЛЯН
ЧИ ДУХІВНИЦТВО.

Після Служби Божої люди довго не розходилися, бо починалося найцікавіше: отець Микола зачитував, хто скільки пожертвував на церкву:

— Раб Божий Петро Сторожук — 20 гривень... Раба Божа Стефа Поліщук із родиною — 250 гривень...

Щоразу, як священник називав суму, люди супроводжували оголошення тихим шушуканням чи вигуками «Ого!», чи просто «Уу-у-у...»

Як я любила цей момент після літургії. Найбільше на церкву офірував Роман Дженджура, місцевий кримінальний авторитет. Мама і тато теж жертвували, але прізвища не вказували. Із скромності, певно, або ж тому, що сума офіри була значно скромнішою, ніж та, що її виділяв бандит Ромко. Ось таке фабльо. І схожих історій знаю багато, на збірку оповідань стане.

БАМБЕТЕЛЬ — дерев'яна лавка-ліжка, що розсувається для снання. Обов'язкова складова українського інтер'єру XIX — поч. XX ст. Деякі бамбетлі стоять у сільських хатах і досі.

Мій прадід Йосиф Телепко жив у Княгиничах, це мальовниче і дуже зелене село біля Рогатина, що на Івано-Франківщині. У моїх спогадах прадід так і залишився сидіти на бамбетлі в літній кухні — без однієї ноги, у костюмі та в капелюсі. Сухоребрий, очі блакитно-білі. Кажуть, був хуліганом. Але старість його слухняно всадила на бамбетель. На ньому він і помер.

ФАЗЕНДА — маєток десь в Америці. Мода на слово з'явилася після серіалу «Рабиня Ізаура». у Бразилії це були великі помістя, безкраї землі, на яких працювали раби. Українська фазенда — це іронічний синонім до слів «город», «дача».

— Де йдеш? — хтось когось питає.

— На фазенду, а де ще? — при цьому маршрут людини був очевидним, бо в руках мотичка та відро.

КРИНИЦЯ — колодязь, пристосоване місце, щоб набирати питну воду.

Мене, як ще була дитиною, криницею лякали: казали, на дні живе чорт; і якщо я зазиратиму туди, він мене за волосся — чомусь саме за волосся, не за ніс, не за вухо — потягне і втопить. Я так сподівалася побачити того чорта, попри заборони, зазираючи в темне око криниці. І лише тоді, поки старші не бачили. А старші ніколи не бачили, бо за мого дитинства діти мали надмір волі, можна було бути хоч де хочеш: на кладці біля Дністра, бавитися в хованки в кукурудзі.

І досі стоїть собі серед подвір'я в Підгірцях та моя містична криниця: з дерев'яним дахом та дверцятами. Збоку — колесо, якщо покрутити його, можна опускати і підіймати відро на ланцюгу.

КУПЕЛЬ — ванна.

Знаєте, як купалися за мого дитинства в селі? Води було мало — купель наповнювали відрами з криниці. Милася вся родина. Дійство очищення відбувалося в неділю, щоб до церкви чистесеньким іти. Спершу мили дітей. Далі у воду занурювалися батьки, і наостанку — у каламуть — занурювався дід. Кремезний вуйко, фіналіст дійства.

ГОРИЧИЙ — гарячий.

Прабабуся Євдокія пекла найсмачніший на селі хліб. Секрет полягав у тому, щоб вчасно вийняти його з п'єцу. Для цього бабуся витягала брайтурку (спеціальну нішу для печення) і торкалася до буханця носом. Якщо ніс не пече, то хліб недостатньо горичий, тож не пропікся. Якщо ж обпікає ніс — час витягати.

ЄВДОКІЯ — жіноче ім'я грецького походження (εὐδοκία — благовоління).

Євдокії дуже харизматичні. Мою прабабусю так звали. Вона рано стала сиротою, але відсутність батьків не завадила їй випрацювати неординарну особистість. Євдокія жила в селі. Щосуботи були танці. Вони щоразу починалися з ритуалу: одразу після того, як моя дивакувата прабабуся вішала на сцену портрет своїх батьків.

ПАМПУЛІ —

ЩІЧКИ.

Того Святвечора тато і мама везли мене до села на санчатах. Із садочка мене забрали швидше, та навіть те «швидше» було темним вечором. Колись залишати дітей допізна на чужі руки було звичною річчю.

Щоб я не закацябла, мама вкрила санчата коциком. Дорога до Підгірців довга — батьки перестрахувалися, бо на голові в мене було аж дві шапки: простенька, чохол, і сіра на зав'язках, з кроликового кролячого пуху. Гріла й чорна шубка із цигейки, колготи, рейтузи — усе на виріст. Черевики були такими здоровенними, що туди вміщалося по дві вовняні шкарпетки.

Я пригадую той вечір до найменших деталей, аж до мерехтіння сніжинок над вуличними ліхтарями, тими, що біля «молочного» магазину. Той вечір дивує: чому саме він залишився у пам'яті і чому тільки він? Чому та таємна сила, що позабирала решту дитячих спогадів, залишила саме цей — простенький вечір перед Різдвом?

Мама з татом щасливі, вони, напевно, тоді ще були страшенно закохані одне в одного, тягнуть по черзі мене на санчатах. Вуличні ліхтарі світять урочисто, жовто, танцює на тому світлі сніг. Так, я про це вже казала... Просто бачили б ви ті сніжинки...

Тато — у норковій шапці, бо свято, вуха червоні, шия замотана ангоровим коричневим шарфом. Мама — струнка і в чоботях на підборах, від яких залишалися цяточки слідів на сніжку. Я ж на санчатах стежила за тим, як вони з'являлися, наче друкарська машинка залишає лінію тексту, якесь послання. Час від часу мама розбігається і їде на тих каблучках по замерзлим калабанях. Мороз щипає носика, хапає за пампулі, від того, що шию аж надто замотано шарфом, щічки і справді стали схожими на яблучка, аж підскачили.

Я дивлюся на крихітну ручку — це моя рука в рукавичці, на якій мама мило вишила зайченя. На тій рукавичці застигла від подиву різьблена сніжинка, така гарна, що я хочу негайно зрозуміти, хто її створив. Де вона зараз?

КОЦИК — ковдра; вовняна ковдра, зменшене до «коц».

— Сильний вітер, — каже мені син. Ми йдемо набережною біля моря. Він — у теплому сірому светрі, я — поверх сукенки в цятки накинула коцик, в останній момент взяла з канапи в нашій вітальні.

Іспанія. Мені 42, сину — 8 років. Його рученька міцно стискає мою, як добре, що ці долоні стиснуті — стільки тепла і спокою від такого простого жесту, стільки благословення, яке й не помічаємо. О, тримай мою руку довго, синочку, а я поки розповім те, у що з роками не повіриш. Не гаю часу:

— Хтось повісився, — кажу і озираюся перелякано, чи не чує мій чоловік, він злоститься, коли я лякаю дітей житейськими правдами.

— Як це? — наші руки стискаються ще міцніше.

— Хтось узяв якийсь шнур, словом, несуттєво... Хтось закінчив життя, вирішив добровільно померти. От і вітер здійнявся.

— Це правда?

— Правда, хіба я колись тебе обманювала?

Обманювала, звісно, ще й як, розповідала казки та небилиці — а це ж все вигадки. Зрештою, без цього фантастичного обману дитинству не відбутися.

Син якийсь час іде мовчки, думає. а потім відпускає мою руку, і настрій змінюється. Радість:

— Доганяй!

І я біжу за дитиною. Розпатлана, щаслива. Дурепа я, були ж миті, коли теж хотілося розіслати вітер і покинути життя, але як добре, що я цього не зробила. Пропустила б такий момент і тисячі інших миттєвостей із дітьми...

КРИЖАНИЙ — холодний, студений, льодистий.

Крижаний погляд. Крижане серце. Крижана вода.

У нашому дитинстві доводилося митися мало не щоранку у крижаному душі. Тож процедура була така: спершу треба було сильно намитися, обов'язково до того, як увімкнеш кран, щоб потім не було куди подітися. А так стоїш такий у бульбашках — хочеш-не-хочеш — не передумаєш, мусиш сполоснутися, бо з наміленою головою до школи не підеш...

Теплу воду давали лише у вівторок та в четвер. А, згадала, ще в неділю. Всі інші дні тижня мали холодний початок, а ранок, як відомо, творить наш день.

ЕССЕ
НОМО —
ОСЬ
ЛЮДИНА

БЕЗЛИЧНИЙ — цинічний, безсоромний; безликий, який не має виразного зовнішнього вигляду, чітко окреслених характерних рис, невиразний.

Люблю підслуховувати розмови в кав'ярнях. У кафе «Peter Johns», на Слоун-сквер, у якому багато стареньких британців доживають життя за чашечкою чаю, мені особливо цікаво. Старість у виконанні відвідувачів того кафе не дратує мене, а навпаки, надихає. У цих дуже дорослих людей стільки гідності, сили духу: спина рівна — попри втрати, стреси, горе, яких вони напевне зазнали за довге життя. Я дізналася, що те цивілізоване старече горе — особливо болюче. Бо в нас пристарілих родичів люблять переважно до останнього подиху. Або терплять, якщо любити не в силах. У британців доволі часто — безлично покидають, якщо ті довго не вмирають.

І мені довелося стати свідком такої безличності. Якось я щось собі читала в тому кафе за маленьким столиком. Поруч сиділа бабця — ну така вже чепурна, компактна, з намальованими устами та чомусь винуватим усміхом. Пані на когось чекала. Вона якось здригнулася, коли побачила чоловіка, що прямував до неї. Йому було десь під п'ятдесят: якийсь засмальцований, лисий та доволі бадьорий. Дорогою до літньої пані, що його чекала, встиг поцупити газету із чужого столика. Услід почув справедливе зауваження від бабці: «Це не твоє». Бо газета належала їй.

Потім я з'ясувала, що цей пан є сином старенької. Він спізнився, або пані прийшла раніше, бо чомусь доволі довго сиділа сама й навіть не торкнулася чаю. Така вишукана, у кремовому кашеміровому светрику і з перлинами на тонкій шиї. Коли чоловік, дуже якийсь розхлябаний і нервовий, нарешті всівся до неї за столик, вони почали розмову. Я не чула, про що вони розмовляли, але побачила, що жінка прикриває личко зморщеною

рукою, плаче. За мить заплавав і безталанний син. Так, це був її син.

— Так буде ліпше для тебе, мамо. Завтра о сьомій ранку будеш готова?

— Так, дати тобі серветку? — і мати простягла тремтячою рукою своєму сину паперову серветку. Голос у неї був таким делікатним, ніжним. Аристократична вимова — подовжені голосні, чіткі приголосні — так розмовляють лише ті, хто все життя прожив у Челсі.

Я далі не хотіла чути їхньої розмови, бо той пан розхвалював чудесні умови будинку для літніх людей, куди збирався вже завтра відправити маму.

От чого я точно хотіла — втрутитися, наполягти, зупинити: «Ні, не віддавай маму до старечого будинку. Вона — твоя мама, вона в тебе є. Цілуй кожен день із нею. Вона носить перли, витирає тобі сльози в момент, коли ти зрікаєшся її. Вона твій найбільший скарб, а не її дім у Челсі, який ти хочеш продати. Черствий блазню, у тебе може бути батьківський дім, у якому вечорами лагідне світло манитиме та оберігатиме. А так — залишиться пуста, коли ти виселиш її зі свого життя. Не віддавай маму... Вона жива».

Але мусила мовчати.

Пані із сином тихо згодилася:

— Так, я буду готова вранці. О сьомій. Так буде краще.

Він пішов майже одразу, такий безтурботний, а вона залишилася дивитися в нікуди. Я так хотіла обійняти цю пані, але між нами захисним склом була її гідність. Так королеви йшли на гільйотину, переважно засуджені на страту найріднішими.

ВЕЛИЧАВЕ — возвишене, небуденне.

Ну звісно, ну де, як не в Тейт-галереї, згадуєш щось величаве. Наприклад, роботи Роберта Раушенберга.

Це була лекція з етикету, ми говорили про мистецтво простими словами. І Юлія, слухачка Клубу манер, тоненька дівчина з мудрими очима, наче створена Кандинським, бо мала геометрично ідеальне тіло та й вбрана у його кольорах... Тож Юля сказала:

— А Раушенберг взагалі стирав свої малюнки. Він запечував те, що було до нього в мистецтві...

Ми всі почали думати, а було на лекції моїй тоді досить людно. І стояли ми собі скривленим, але не спотвореним колом. Бо де, як не в Тейті, розумієш ідеальність речей. До речі, малюнків Раушенберга в Тейті не було, але ми їх подумки бачили. То я доповнила Юлю:

— Раушенберг, може, таким чином слав нам усім послання? Ось цими затертими роботами? Він стирав і малював поверху, бо показував: можна все з початку почати, але аж ніяк не із чистого листа. Тільки із сірого, заплямованого листа можна. Із затертого до дір листа. Але не з білого.

Минуле не вимочити в хлорці; воно мусить бути тьмяним, бути сірим нагадуванням, яке не видно в темряві, як не видно пляму бруду на одязі, коли звечора; але при radoщах і світлі дня воно, це не знищене до кінця минуле, невчасно з'являється сірою тінню, і похмурішим стає той момент щастя.

БАГРЯНИЙ

ЗИЗИЙ — косоокий.

У Миколаївському дитячому будинку моя старша дочка зайшла до кімнати, з якої почула схлипування. На металевому ліжку спиною до неї сидів хлопчик:

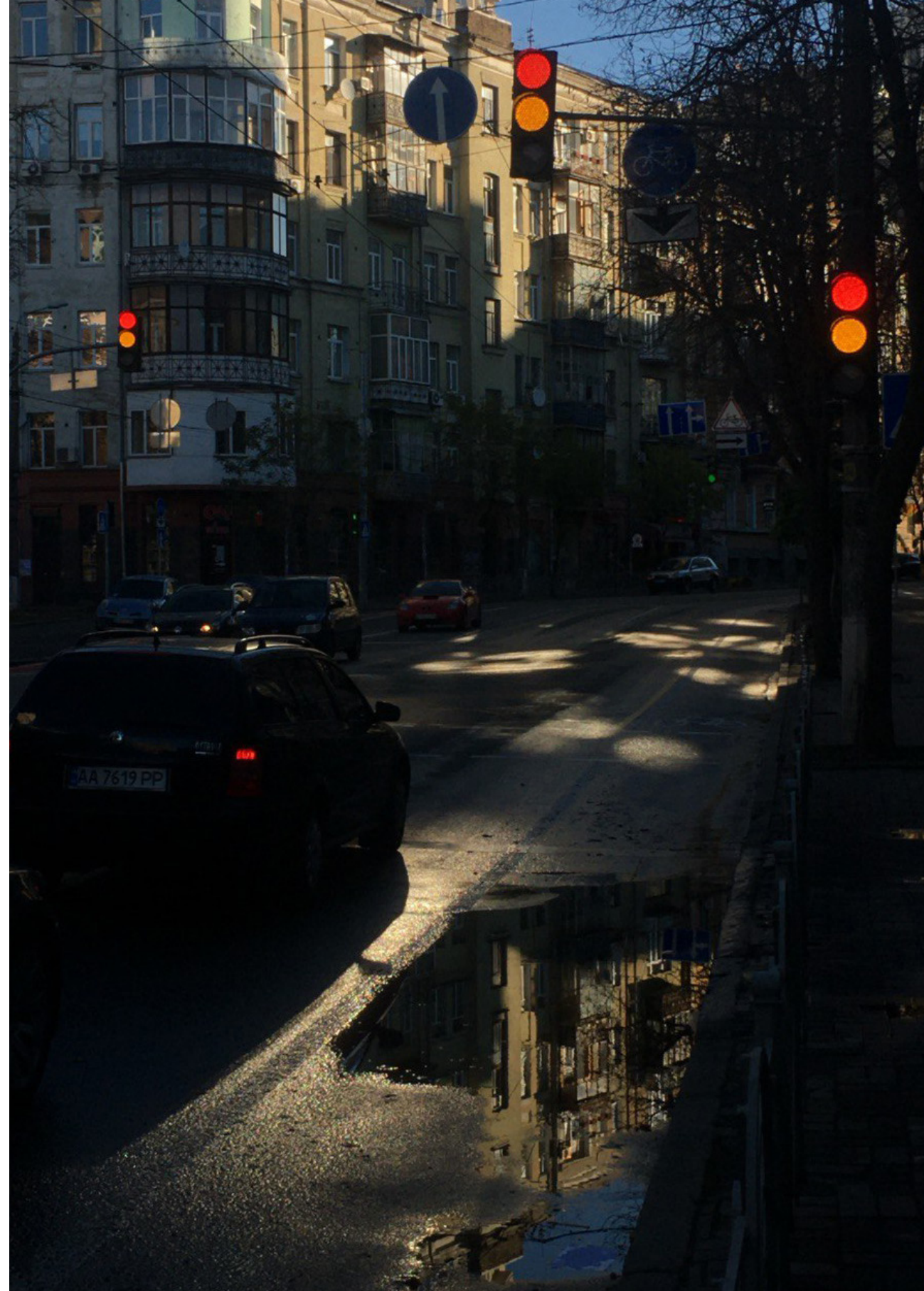
— Мамо, йому років сім-вісім, як нашому Валерію. До кімнати забігли інші хлопці, я спитала, чому дитина плаче. Вони чесно сказали, що б'ють його.

А потім це дитя повернулося личком до моєї дочки — вона побачила косі оченята, повні сліз і горя.

Ця зизоока дитина зі Златиної історії досі переслідує мене, наче я трохи мама того хлопчика. Пишу зараз — так боляче, дихати важко. О, життя, будь добрим до сиріт.

АЛЮРНИЙ — одразу в уяві з'являється кінь, його алюри, тобто характер ходи. Похідне слово *алюрний* (від французького *allure* — хода, хід) має інше значення: акуратний, чепурний.

Клас німував. На банкетці перед фортепіано сиділа сухоребра дрібнота — я, тоді ще Оля Коник. З вікна на клавіші стрибали навипередки промінці. Я дозволяла їм пустувати, бо до уроку залишалася хвилина-дві. Допоки моя алюрна вчителька фортепіано Ольга Іванівна не проведе звичного ритуалу: не розчеше довжелезну косу біля овального люстерка...

ПАЛЬНУТИЙ —

ТОЙ, ХТО ЗБОЖЕВОЛІВ, БОЖЕВІЛЬНИЙ.

Це слово дуже зручне, бо ним називаю людей екзальтованих, які вже майже збожеволіли, але ще не зовсім. Слово передає раптову душевну хворобу, спричинену розбитим серцем: від пальнутого кохання сам стаєш пальнуним.

Є в нас у містечку стара діва — бібліотекарка Таня. Люди називають її пальнутою. Блукає собі Тетяна самотньо читальною залогою, де переважно нікого нема. Її навмисно туди перевели, щоб не лякала відвідувачів, які приходять до бібліотеки... У свої двадцять років Таня планувала стати вчителькою: начитана була, знала напам'ять «Сад Божественних пісень» Григорія Сковороди і весь телефонний довідник Нового Роздолу... Вродлива — очі сірі, величезні, коса довжелезна.

Та покохала Тетяна на своє лихо парубка, місцевого хлопця, один він був у мами, а це не зовсім безпечно такого любити. Звали його Георгій, тобто Гриць.

Поїхав Гриць учитися до медінституту — і закохався собі. А Таня від горя пальнулася: перестала людей впізнавати. Почала в халаті й з колготами на голові сміятися виносити, а потім на концерти ходити — з похо-

ронним вінком на шії. Люди стали цуратися Тані, лише директорка бібліотеки пожаліла — взяла на роботу.

Минули роки, XX століття закінчилося, настало XXI, замість рублів платили купонами, гривнями. Кравчука замінив Кучма, далі ви знаєте. А Таня наче зупинилася в моменті, коли її Гриць покинув. На вигляд — така ж, як юною була: тонка, у мохеровому кардигані та в сірій спідниці нижче колін. Та й коса — така ж довга, що й раніше, щоправда, посивіла. Але то, кажуть люди, сталося одразу, коли дізналася про зраду милого. Ходить Таня читальною залогою, на книжках ворожить, бутерброд із батоном та ковбасою на підвіконні біля «тещиного язика» їсть, сама із собою розмовляє...

І вона чула лише відлуння своєї німої скорботи. Байдужа всім. А якби хтось допоміг Тані тоді... взяв би за руку і повів би до психотерапевта, вчинив так, як це роблять тепер. Обійняв би, вислухав. Якби хтось із нашого часу трапився їй тоді, вона б зцілилася. Бо тепер ця її блаженність могла б називатися генералізованим тривожним розладом, глибокою депресією, психотичним епізодом. А тоді її стигматизували: «дурна», «дивна», «слаба на голову».

Коли моя дочка якось невдало закохалася, я одразу схаменула:

— Ти хочеш, як та Таня-бібліотекарка, най Бог милує, пальнутися? Чи воно того варте?

СПОХМУРНІТИ — РАПТОМ СТАТИ ДУЖЕ СУМНИМ.

Спохмурнілість — постійний настрій України. У нас війна, плачуть панахиди, українські вулиці належать переважно жінкам, дітям, калікам та стареньким. Чоловіки воюють. Хтось фатально перепливає Тису.

Колись із вікна мого 220-го номера в готелі «Леополіс» у Львові я бачила щастя. Біля Гарнізонного храму завжди хтось грав на гітарі, вдаючи із себе Вакарчука...

Сюди, до Лемберга, привозив потяг зі сходу туристів на відпочинок — до міста культури та естетики. Тож вони слухняно, наче граючи в гру, занурювалися в галицькі традиції, невпевнено, але мило розмовляли українською.

Тепер ці люди зі сходу країни теж є, я бачу їх із вікна готелю, тільки причини бути у Львові в них інші — трагічні. Ці люди вже не туристи, вони — переселенці, вимушені, бо втратили дім через війну. Привезли на Західну Україну найдорожче — діток, щоб врятувати, щоб врятуватися.

...Площа біля Гарнізонного храму зазнала разючих, приголомшливих змін. Там, де ще декілька років тому цілувалися закохані, а вгодовані голуби, наче через силу, дзьобали дрібки, тепер сидять, стоять, плачуть люди в темному.

Щодня об 11.00 біля Гарнізонного храму зупиняється машина — катафалк. Шофер, ніби працівник якоїсь буденної, а не ритуальної професії, курить, спершись на дверцята чорного автомобіля. До церкви чоловік не йде, може, завтра забіжить. Що втрачати? Певно, каже собі: «Завтра обов'язково все повториться, ще матиму час».

Військові — урочисті, похмурі, немов на репетиції власних похоронів — заносять до церкви когось дуже молодого; священник на всю площу править панахиду, називає загиблого героєм. А потім із вікна «Леополіса» я бачу зчорнілих батьків. Вони думають, а я шепочу, не відводжу погляду від тих темних знищених фігур: «Нащо їм герой, їм потрібна дитина...»

Стаю на коліна. Молюся. Легше після молитви не стає.

КОКЕТСТВО — від французького *coquette* — кокетка — той, хто прагне сподобатися і аж занадто стежить за своєю зовнішністю.

Кокетство — не таке вже й невинне, як здається. За туфельками у стилі Мері Джейн та рожевими пеньюарами ховається одвічне, помилкове, догідливе прагнення жінки подобатися чоловіку. Нас одягали в криноліни, стягували корсетами, а тепер штовхають на ботокс та ринопластику заради того, щоб вписатися в сумнівний обрис «красивого». Але є і інші крайнощі кокетства — це личка без макіяжу (бо коханий терпіти не може «штукатурку»), вдавані хобі, як-от випічка та дітовиховання. І все це теж, щоб не розлюбили, не кинули, не втекли...

Я не феміністка, втім догоджати комусь заради досягнення успіху не збираюся. Свого часу мені довелося бути коханкою. Я ж помилково вважала себе коханою. Але як тільки постаршала, поправилася на кілограм і підняла на нього голос — одразу опинилася в ситуації Попелюшки після опівночі...

Нещодавно в нас вечеряли друзі. Вони завітали із сином, ровесником наших малят. Дітлашня захотіла кататися на скутерах та велосипедах, поки дорослі насолоджувалися десертом.

Для катання потрібні шоломи, і вони в нас були: один синій, два рожеві... І уявіть собі, що син наших друзів узяв собі рожевий шолом, бо синій шолом — мого сина. І ніхто не звернув на це уваги, лише я, бо згадала дитинство, та й молодість пригадала, коли доводилося в бантах та у фельбанах бавитися ляльками і вчитися мити баняки на уроках праці.

Кокетство завжди помітне, і, як все награне, пасує радше театру, аніж реальності.

РЕГЛАМЕНТ —

РОЗПОРЯДОК ДНЯ, РОЗКЛАД,
РЕЖИМ ПРАЦІ.

Придивляюся до людей у церкві, туди я ходжу щонеділі. Ви одразу помітите цю церкву на Глостер-роуд у Лондоні: багряно-коричнева, старенька, виразна пляма на білосніжній вулиці.

Я придивляюся до цих людей у церкві — такі прості речі дозволяють собі, роблять те, що не можу я. Слухають проповідь, сміються, бо відчувають тонку іронію священника. А потім залишаються по Службі, щоб випити разом вина. Так, просто в церкві, бо в цих людей такі правила. І я почуваюся ще більш самотньо серед такого регламенту. Люди просто живуть життя, та й мене ж не гонять — і я можу долучитися до здійснення їхніх невибагливих та природних посиденьок, як-от, наприклад, обговорити музику Моцарта, яка щойно звучала, чи надкусити крекер, поки слухаю щось побутове від худої пані з каре. Каре, як у мене...

Ніхто ж не наганяє, навпаки — мене запрошують. Але чомусь ця привітність схожа на величання, ненавмисне, звісно: «Заходь, Олю, будь із нами, пий вино, молися. І дивися, спостерігай. Ти не будеш нами. А ми не будемо тобою...»

І я розгублена — тішитися, що я не вони? Що я — українка, у якої є свої регламенти і швидкі розмови на діалекті після ранкової літургії?

Так живуть люди на Батьківщині. Одразу видно, є в людини дім чи ні. Дім, на дверях якого — сірі штрихи: тільки вдома міряють діток; дім, де роками висять на стінах картини, а в саду ростуть кущі троянд. І не треба ті картини знімати, везти в безпечні місця. А троянди поливає господиня, ця жінка з каре, як у мене. Але не я. Мої троянди схнули десь у розаліях вчора. І я теж робила прості речі і не набулася тією магією дому.

ВЕЛЬМОЖА — неофіційний шляхетний титул. Застаріле слово, походить від праслов'янського «велика сила, міць; можновладець». Тож вельможами називали чоловіків впливових та багатих, заможних.

Я була мамою-одиначкою дев'ять довгих років. Працювала ведучою ранкового ефіру, але заробляла мало. Грошей вистачало тільки на їжу, на проїзд у метро, а ще хіба на одяг та ліки для нас зі Златою. А ще ставало тих телевізійних заробітків на винаймання квартиридесь у бідному спальному районі, що пахнув уриною та розпашілими смітниками.

Якось ми вечеряли з друзями в київському ресторані (я часто потрапляла на вишукані бенкети, прийняття як телезірка). І один чоловік — ні з того ні з цього — покликав мене до машини, я налякалася, що станеться щось кримінальне. Але... слухайте далі.

Цей вельможа просто відкрив багажник, витягнув звідти пакет, як зараз пам'ятаю, білий. Дав мені той пакунок і сказав:

— У мене вчора народився син. Я знаю, що ти одна виховуєш дочку. Візьми.

Потім до вельможі вийшли його охоронці. Усі вони втлумилися в машину — і поїхали. Криміналу не сталося.

Вранці ми зі Златою порахували дарунок від пана — дев'ятнадцять тисяч доларів. Тих грошей вистачило, щоб винайняти квартиру на Костельній аж на рік. А ще вистачило, щоб розбудити в собі впевненість і заявити роботодавцю, що хочу заробляти нарівні з колегами-чоловіками.

Я навіть не знаю імені того вельможі. Або ж забула, або нас за столом і не представили... Вельможний добродію, якщо ви читаєте це, я вдячна вам, що відчули мою потребу. Чи ви були Ангелом? Готова повернути борг. Але в кожному разі — це залишиться подарунком, чудом у моєму житті.

ЗНІТИТИСЯ — зніжковіти, збентежитися.

Але не зовсім. Знітитися — це раптово втратити впевненість, наприклад, перед величчю якоїсь персони.

ЕГАЛІТАРИЗМ — рівність; це французьке слово. У філософських ученнях означає «рівність людей». Не буває такого в житті, та й не треба, щоб було. Бо життя — це гра, навіть змагання, де за роботу над собою та суспільно корисну працю дають винагороду.

Якби всі ми були рівні, то знецінилася би праця геніїв, винахідників, математиків, філософів... Крім того, я не хочу бути рівнею якомусь моральному занедбанцю чи багатому збоченцю... Егалітаризм — це утопія, нехай такою і залишається.

ДОСВІДНИЙ — який має досвід.

Як досвідна мандрівниця, подорожую майже без нічого — лише кредитна картка та улюблений крем до обличчя. Все інше можна ж докупити. Це тепер так помудрішала, а раніше перед вильотом для того, щоб закрити торбу, доводилося на неї сідати. Психотерапевт мені пояснив:

— Розмір валізи вказує на масштаб его людини. Чим воно роздутіше, тим більша сумка.

ІСТЕБЛІШМЕНТ — з англійської — *establish* — засновувати, зміцнювати. Панівні та привілейовані кола суспільства, сукупність людей, які обіймають ключові посади; верхівка влади, керівна верхівка.

Культурний істеблїшмент на книжковій виставці мав подекуди некультурний вигляд. Одна видавчиня вийшла зустрічати покупця-читача з-під прилавка з книгами. «Ну то й що?» — не здивуєтеся ви. Це ще не все, видавчиня та — дуже відома в літературних колах, і вилізла вона з ковбасою в роті (відкушувала ту ковбасу собі просто з палиці).

КАЛАМУТНИЙ — мутний, непрозорий.

Каламутними бувають і води, і люди. Якщо людина щось недоговорює, вигадує, викручується, то вона каламутна.

Тато любить казати:

— Ох, яка ж ти каламутна, нічого, я тебе виведу на чисту воду.

Перекладаю: «Ти щось недоговорюєш, але я віднайду спосіб дізнатися правду».

ТАНЕ — дешеве, недороге.

Польське слово, але на Західній Україні воно стало рідним. Я його чула в дитинстві, і воно мало позитивне значення. Купити щось тане було винахідливо і практично в ті часи, коли був дефіцит навіть на масло. Тепер ніхто не хоче мати справи з дешевим, навпаки, прийнято набивати ціну.

МАКІАВЕЛЛІЗМ —

ПОЛІТИКА, ЯКУ ЗДІЙСНЮЮТЬ
ПІДСТУПНИМИ МЕТОДАМИ.

Нікколо Макіавеллі був італійським політиком епохи Відродження. 1513 року написав політичний трактат «Володар», який досі входить до 100 найвпливовіших творів усіх часів. Гітлер, Сталін, Черчилль — правителі різного рівня моральності — застосовували його філософію у своїй роботі. Мені цю книжку подарував шанувальник, дуже впливова і заможна людина. Він, до речі, завдячував своєму успіхові саме італійському політику, ще й мені радив застосовувати цю філософію на практиці.

Макіавеллі вважав, що успішне керування державою можливе лише за умови, що народ безумовно любитиме правителя або смертельно його боятиметься.

Ось цитати, що ілюструють цю філософію: «Ціль виправдовує засоби». «Людині, яка за будь-яких обставин хоче бути порядною, залишається гинути серед недоброчесних». «Повіривши в те, що новий правитель виявиться кращим, люди охоче повстають проти старого, але незабаром на досвіді переконуються, що все не так, бо новий правитель завжди виявляється гіршим за попереднього».

УБОГІСТЬ, УБОГИЙ — бідність; злиденний; мізерний або бідний на зміст, або духовно обмежений.

Убогість — це особливий різновид бідності, що не стосується фінансів. Убогість мислення, поглядів, моралі. Навіть мільярдер може бути убогим, якщо байдужий до мистецтва, наймає слуг, щоб тільки на них кричати, купує книги лише для журнального столика... Чоловік убогий, непридатний, якщо не наважується на розлучення, але має вакансію для молодої коханки. Любку звільняють щоразу, як тільки та старіє чи стає вредною, чи морщиться. Убогість страшніша за бідність.

СУДОМИТЬ — дуже болить, викликає відчуття ломоти.

Від думки про телебачення мене судомить. Згадувати ностальгічно — зарано, тим займуся на старості.

Судомить, бо зникла епоха телезірок, а податися в блогерство — це стати таким собі принцом Гаррі і скрізь демонстративно й награно радіти новому плачевному становищу. Так, змінити телекар'єру на блогерство — це як проміняти корону на корову.

НАГІНКА — вороже ставлення до когось, чогось, переслідування.

Нагінка від своїх — ось від чого моторошно.

Я бачила дещо дорогою додому, на Подолі. Але розповісти не можу, не ті часи...

МУШТРА — наука.

У радянській школі думала, що зі мною щось не так. Ну ніяк не запам'ятовувалися параграфи з підручника біології. Вечорами я залазила під кухонний стіл — чомусь тільки там уроки вдавалося вчити — і бралася за муштру. Зранку двостулкові молюски та безхребетні зникали з пам'яті.

Винуватила себе, що якась тупенька, але тепер розумію причину відрази до предмета. Я панічно боялася Теофілії Іванівни, вчительки біології. Вона величезною похмурою хмарою заходила в клас — наставляла тиша, здавалося, годинник на стіні переставав іти, щоб не шуміти цоканням. Ми полотніли. Голови опускали додолу, аби тільки не пересіктися з учителькою поглядом, тремтіли.

Стрес не сприяє добрій пам'яті. Як відрядно, що нині до учнів ставлення інше: викладач тепер радше друг, аніж сіяч довічних комплексів неповноцінності.

...Теофілія Іванівна померла, Царство Небесне. На похороні було мало людей. Кажуть, коронавірус тому причина.

НАВПОЧІПКИ — сидіти, зігнувши ноги і тримаючись на пальцях ніг.

Я присіла до сина навпочіпки і зазирнула в його оченята. А там — повінь від болю та сліз.

— Він наступив на равлика, зробив це навмисно.

Син ніяк не міг виправдати жорстокість друга, який щойно вчинив безпричинне вбивство. Серед весни. На дитячому майданчику.

...Валерій знайшов манюню-слимачка в кущах терну. Поніс друзям, хотів розділити радість знахідки. Андрій попросив подивитися, мій син довірив йому равлика. А потім Андрій кинув його на асфальт і щодуху наступив.

За місяць Валерій святкував сьомий день народження, на свято Андрія не покликали.

НАПОУМЛЯТИ — навчати діяти розважливо, давати пораду.

Ну хто напоумить нас вірити в себе, гордитися, не прибіднятися, тішитися собою... Це відчуття меншовартості коштує нам життя. Ну хто напоумить?..

ПОВІВАТИ — час від часу віяти, дути.

У школі мріяла про те, що буде в мене маленька квартира, чомусь про маленьку марила. А в тій квартирі матиму крихітну кухню — я бачу її чітко і зараз: відчинене вікно, вітерець повіває, ажурна фіранка гойдається і кутиками торкається столу, на якому мисочка з муслями та йогурт. До речі, у слові «йогурт» наголос на У, бо воно тюркського походження, а в тюркських мовах усі слова наголошено на останній склад.

А ще це слово цінне, бо відродило спогади. Мені — 10 років, брату — 6. Ми йдемо в музичну школу на його вступний іспит. Мама доручила мені відвести Колю, а дорогою — у Малехові, це село біля мого міста, купити в когось тюльпанів із городу для приймальної комісії. Брат — у вишиванці, маленький, волоссячко темно-коричневе, очі сині й налякані:

— Я ж хочу стати футболістом, — зробив останню спробу переконати мене не йти на іспити.

— Я знаю, але доведеться йти, мама сказала. Повторюй.

І співаю йому «Повіяв вітер степовий». Коля повторює, голос гарний... Брат іспити склав, у нього ідеальний слух, а прагнув іншого, на жаль.

Не в радість йому була та музична школа. Із часом навчився викручуватися: вмикав у вітальні, де було фортепіано, запис моєї гри — мама на кухні думала, що це він так старанно тренується...

Нащо дітям батьківські нездійснені мрії? Мама сама ходила в музичну лише рік чи два... Закинула, почала займатися плаванням, теж виконуючи не свою забаганку... Стала професійною спортсменкою, майстром спорту з плавання.

ПОСТУП — з латинської означає «прогрес».

Коли успіху досягаємо попри перешкоди, то це — прорив. Наприклад, Василь Симоненко допасовував це слово так:

*Хай ми посинієм од натуги,
Поступ не зупиним все одно:
Нові покоління не папузи,
Щоб товкти заучене давно!*

СИБАРИТ —

людина, зіпсована розкішшю та лінощами, що живе чужою працею. Історично — мешканець давньогрецької колонії Сибаріс на півдні Італії, що славилася багатствами. Колонія Сибаріс існувала ще до нашої ери. Завдяки покладам срібла, сибарити жили заможнo. Збирали податки із сусідніх племен та поселень. У місті, де мешкало в VII столітті до нашої ери майже пів мільйона людей, ніхто не працював. Щоб не турбувати делікатної психіки жителів, за стіни міста виселяли що ковалів, що півнів і корів — усіх і все, що могло шуміти чи викликати дискомфорт. Сибарити славилися ненажерством, влаштовували вечірки, які могли тривати добами. Посуду в них не було, їли з тарілок із черствого хліба.

Цікаво, що саме сибаритам приписують винайдення туалетного горщика, щоправда, тоді він був глиняним. Ледарі-багатії сідали за стіл в обід, а вставали зранку. Щоб не відволікатися від трапези, задовольняли фізіологічні потреби просто за столом.

Синонім до слова *сибарит* — депутат.

ХОДИТИ САМОТОЮ — бути самотнім.

З віком стає все важче знайти нового друга. Ходиш собі самотою — і так робить багато людей довкола. Життя гартує до незворотного — старості, а потім і смерті, де доведеться скоритися самотності.

Я спробувала потоваришувати з Євгенією. Женя відволікала мене від сірих думок, так всмоктує тривогу радіо на кухні, воно белькоче, поки ти щось собі готуєш. Женя надто багато говорила, я — багато мовчала, і це мене влаштовувало. То був період, коли хотілося мовчати.

Наші діти вчилися в одній школі. Якось знайома запросила мене на коктейль. Забігаю наперед — за напої заплатила я. Розповідаю не з дрібязкових мотивів, а для того, щоб ви відчули глибину ситуації.

Повертаюся до нашого столика з двома «маргаритами» в руках, а Євгенія вже щось хоче мені показати, бо тримає телефон наготові:

— Ми в лютому летимо на Мальдіви, — каже. — Дивись, який готель забронювала. Недорого взагалі (показує мені переписку з готелем — дійсно недорого). І це сума за мене і двох дітей. Та ще й з перельотами та харчуванням.

Я аж собі захотіла в мандри:

— Я так хочу на Мальдіви. Дуже люблю це місце на землі. Може, і мені з дітьми полетіти?

У цю ж мить Женя кладе телефон на стіл. Її лице перетворюється на смузі зі скорботи та співчуття:

— Ти впевнена, Оля? Хіба ти це можеш собі дозволити?

...Наступні коктейлі теж купила я. Це я можу собі дозволити.

ПЕРСУНА — портрет. Слово походить від латинського *persona* — особа. Було дуже популярним у XVII—XVIII століттях.

Соломії на день народження подарували портрет, вона так хотіла. За місяць дівчина загинула в автокатастрофі.

Старі люди кажуть: не можна дарувати людині її мальовану персуну.

ПОЗИРК — погляд.

З дитячих літ веду щоденник. Він у мене скрізь: у різних блокнотах, у нотатках телефона. Коли торкаюся паперу ручкою, так стає скорботно — почуваюся бухгалтером, який фіксує строгу статистику фактів. Бо найцікавіше не в тому, що хтось прийшов чи з кимось зустрілась. Цікаве те, що не передати: втрачений погляд того чужого красеня, що вигулює собаку; мовчання в телефоні, коли говорю з мамою про погоду, а думаю про те, що вона так далеко. І я втрачаю час, який би могла провести з нею. Бо два дні на Різдво — так мало, я більше часу проводжу з тренеркою пілатесу, яка мені чужа. А то ж — мама.

РОЗКУДОВЧЕНИЙ —

РОЗКУЙОВДЖЕНИЙ,
РОЗБУРХАНИЙ.

ДЗИГОРІТИ — багато й швидко говорити.

Марк Порцій Катон — давньоримський політик. Коли прийшов до влади, люди засуджували його за те, що мало говорив.

Дзигоріти — легко. Важче спинитися, подумати, промовчати. Катон не просто мовчав, він аналізував свої думки, щоб не говорити егоїстично, упереджено. Про таких у нашу метушливу епоху кажуть: «Гальмо якесь». О, більше б таких «гальм» у стилі Катона, світ би став правдивішим.

ДОПІРУ —

ЩОЙНО. МОЖНА ЩЕ Й КАЗАТИ
«ДОПІРО».

Це слово треба негайно повернути, воно, бідолашне, зазнало переслідувань від радянської влади. Входило до реєстру заборонених слів. Коренями сягає у праіндоєвропейську мовну спільність. В українську мову «допіру» прийшло в XV столітті як запозичення польського *dopiero*.

Оселі схожі на господарів. Допіру мені відчиняють двері — і я одразу знаю, якими будуть меблі, ремонт, запах. І одного разу я таки помилилася.

Дуже його любила, але якось опинилася в його будинку в Кончі-Заспі. Фрески з купідонами на стелі, церковні люстри в їдальні, його мальований портрет, наче його написав художник з автовокзалу, над штучним каміном. Дивани з люрексом... У спальні, у кутку біля вікна, — рукомийник у стилі Марії-Антуанетти.

— Не може бути...

— Якраз може, — похизувався він, — це з Парижа. Наталка привезла («не зовсім дружина» та дизайнерка цього автопортретного інтер'єру).

«Не може бути, — уже не говорила, а думала я. — Яке нечуване лицемірство, як я могла так у тобі помилятися...»

МЕРЗЕННИЙ — неприємний, гидкий; підлий.

Професор Слон, назвемо його так, працював на факультеті все життя. Я тоді й не усвідомлювала, що педагог — збоченець, мало тямив в мерзенних людях. Але він не раз ліз цілуватися і вмощував нас, студенток, на свої коліна. Смердів той Слон цибулею та старими обпіяними меблями.

Я жила в епоху невинності, де діти мали сліпо слухатись дорослих. Навіть якщо ті — монстри.

ПЕРЕВЕРТЕНЬ — наголос на другий склад, будь ласка. Це — нечиста сила, яка набула чиєїсь подоби. Цим словом називають зрадників, людей, які відхрестилися від віри, відцуралися свого народу...

ПЕРЕПРОДАНЕЦЬ — зрадник.

Чому ж люди стають перепроданцями, навіть ті, на яких і не подумаєш?

Таня емігрувала до Італії із двома дітьми. До війни ми товаришували. Але дружбою довго не користалися: я полетіла до Лондона, вона — до Болоньї. Влітку ми обидві опинилися в Києві, тож домовилися повечеряти разом.

Було дивно: ми ті ж, але розмова не складалася, вивітрилася теплота між нами.

— Наші українки — найкращі. — Таня зробила спробу заговорити про щось нове.

— Згодна.

Вона наколола на виделку шматок дорадо і продовжила:

— Вони такі працьовиті, скрізь адаптуються.

Я в цей момент насторожилася. Те, що Таня вжила займенника «вони», вдарило струмом: це вона про українок? «Вони»? А чому не «ми»?

— Так. — Я погодилася з тим, що ми вміємо жити та виживати, якщо доведеться. Бо довелося ж.

Таня не спинялася, вона не помічала мого здивування:

— У мене працюють дівчата-українки — як вони гарно труси складають у шухлядці. Знаєш, з такою любов'ю, так рівненько... Моя подружка-італійка теж каже, що українки — найкращі прибиральниці.

ПИХАТИЙ — зверхній, зарозумілий; той, що зневажливо ставиться до інших.

Божена була така пихата, що навіть не подивилася на мій подарунок, а квіти передала служниці, не подякувала.

Божена вигідно вийшла заміж, а гостей до свого розкішного будинку накликала, здавалося, для того, щоб відчувати наживо свою перевагу. Для її багатства потрібні були глядачі.

— Ось це — фрески XVIII століття, а це — наша третя вітальня... А це... Ми, як стадо туристів, які вперше потрапили до Лувру, слухняно йшли за Боженою. І кожен чекав, коли ж ця цьоця-екскурсовод нарешті закінчить, щоб втекти від неї.

ПОСТРИБАЙЧИК — довговухий пострибайчик. Відгадайте, хто це? Звісно, зайчик.

ПРИНДИТИСЯ — бути пихатим, зарозумілим.

Було б чим приндитися. Пік моєї зарозумілості випав на часи, коли мало чого вартувала. Поверхнева, невротична, хаотична — я ж приндилася своїм статусом телезірки. Ви, певно, помічали: що успішніша і мудріша людина, то скромніша. Тепер я цінна, самоцінна, мені цікаво слухати свої ж думки, я довіряю собі, після падінь залишаюся більш-менш уцілілою. Популярність вважаю своїм прокляттям.

Як пощастило людям, які свого часу обрали практичні професії: лікаря, вченого, електрика, вчителя, юриста, особливо юриста. Я ж вмію бути тільки Олею Фреймут, а такої посади на ринку праці нема.

Ще слово «приндитися» згадалося через Володю Принду, мого однокласника. Капосний, тонкий, шкіра прозора, але щось у ньому було безконечно чесне і справедливе. Разом сиділи з Приндою за партою, і коли списувала із зап'ястя щось на контрольній, він мене вчительці не виказав. Той Принда зі школи був мов ківі: шорсткий на вигляд, але гарний усередині.

ПРОЧУХАН — помста; догана.

РАТИЦЯ — копито, рогове утворення в кінці ніг деяких ссавців.

— А ти знаєш, яке прізвище в цюці Марійки? — заінтригувала мене мама. Ми щойно привіталися із симпатичною дрібненькою жіночкою біля пошти мого маленького міста.

— Яке? — у Роздолі всі про всіх усе знають.

— Ратиця.

— Як? — не могла повірити, бо як тій бідолашній жінці з дулькою на голові, що встидливо привіталася з нами, з таким прізвищем жити?

— Уявляєш! Колись була Садова, вийшла заміж за Ратицю. — Мама дуже любить цікаві прізвища.

РЯДНО — верета, джерга.

Не дуже зрозумілі слова? Тоді по-простому — простирало, покривало.

Кажуть так: «Накрити мокрим рядом», що означає «несподівано висловити своє невдоволення, сказати щось гидке». Цікава історія цього фразеологізму. Злочинців, ледарів, зрадників наші предки карали колективно. Пригадуєте прислів'я: «Разом і батька легше бити»? На того, хто провинився, давним-давно накидали мокре рядно, щоб він нічого не бачив, і починали всі гуртом лупцювати. Жорстоко... Добре, що тепер достатньо подзвонити в поліцію.

ПІДЛАБУЗА —

ТОЙ, ХТО ПІДЛАБУЗНЮЄТЬСЯ.
ПРАСЛОВ'ЯНСЬКЕ СЛОВО, ВІД
ЛАТИНСЬКОГО LAMBO — ЛИЗАТИ,
ССАТИ.

«Я маю все, лиш підлабуз не маю. Бо зневажаю нищих...»
(Василь Олійник).

НЕРОБА — ледащо, той, хто не хоче працювати, трутень.

Був у нас сусід, Ростик-нероба. Ми так його між собою називали. Батьки — на заробітках в Італії, трудилися дитині на навчання. А хлопця з інституту за лінощі вигнали. Ростика це не бентежило.

Щотижня влаштовував у квартирі вечірки, вмикав музику, збирав молодь, накривав стіл запасами з італійських пакунків, що йому періодично слали мама й тато. Шоколадки, кава «Лавацца», прошуто, макарони, пармезан... І апельсини, сицилійські ароматні...

НІМУВАТИ — мовчати, бути німим на деякий час.

А пригадуєш, ми з тобою вечеряли у Відні? Японський ресторан неподалік нашого австрійського дому, готелю «Imperial».

І ми тоді розмовляли, а поруч сиділа молода пара. Вони дивилися в телефони, поки чекали на їжу. Німували. А ми дивувалися, як можна відволікатися одне від одного, навіть на момент — ось так ми любили. І ти сказав:

— Нащо ці люди разом?

Іноді, коли мій чоловік дивиться у два телефони під час обіду, я знаходжу для себе відповідь:

— Вони разом, бо вже розходиться немає часу. А ще я читаю його думки, а він — мої, тож говорити в подружньому житті стає зайвим. Розмовляють лише коханці.

ОГРЯДНИЙ — товстий, з надмірною вагою.

Я летіла до Женеви. Тоді до столиці Швейцарії з Києва літали МАУ. Три години — і ти вже там.

Переді мною сіли мама з дочкою. Дуже огрядна мама, років 50, і дуже сухоребра дочка, на вигляд — 25-30. Я знаю, що то були мама і дочка, бо під час польоту дівчина досить гучно питала:

— Мама, хочеш пити? Мама, тобі не холодно? Давай, курткою накрию?

Пілот повідомив, що літак розпочинає приземлення. За 20 хвилин стюардеса оголосила, що політ завершено і пасажери можуть виходити. Усі радісно почали метушитися, вибиратися зі своїх сидінь, забирати валізки та пакети із шафок над головою. І тільки огрядна мама не змогла встати. Вона намагалася, дочка допомагала матері підводитися. Але все намарно — її озадок застряг у кріслі і ніяк не вдавалося його звідти витягти.

Чим закінчилася історія, не знаю. Ми мусили піти. Але зі стурбованого обличчя стюардеси я збагнула, що огрядна мама сама не вивільниться. І я чомусь згадала казку «Ріпка».

ОГЛЯДНИЙ — обережний, обачний.

Гроші в неї є, і лише тому, що вона ні на що не тратить. Оглядна з фінансами.

ПЛАЦЕБО — про умовно лікарські засоби, які не лікують, але їх сприймають як ліки, і ті покращують самопочуття людей.

Євдокія зашпорталася і впала — серед хати, очі повні сліз, тре коліно. Я кажу:

— Донечко, йди сюди, помажу чарівною маззю.

І мащу медом. Одразу біль зникає.

ПОТОЙБІЧЧЯ — інший світ невіданого.

Чоловік натякає, щоб ми переїхали жити до моря, у наш іспанський будинок. Для багатьох — це мрія, втім, хто втілював її передчасно, замолоду, забирав свої марення назад.

Так із французьких Канн до Лондона втекла моя заможня знайома Олена з родиною. Після того, як почалася війна, вона думала спокійно оселитися на французькій Рив'єрі:

— Розумієш, — ділилася причиною переїзду за ланчем у Лондоні, — я почала спиватися. Море, спокій, від тебе нічого не вимагають, приїжджають такі самі друзі — і всі ми п'ємо вино. На сніданок, обід, на вечерю і вночі...

Я зразу уявила себе — затишок іспанських гір, меланхолійне море. Місце, де лише іноді з'являються літні люди, мов привиди з потойбіччя. Їм ця порожня набережна — тренажер, вони так звикають до вічної тиші. Але я ж іще молода, не готова ставати частиною природи за життя.

П'ЯДЬ —

СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКА МІРА
ДОВЖИНИ, ЩО ПРИБЛИЗНО
ДОРІВНЮЄ ВІДСТАНІ
ВИПРЯМЛЕНИХ ПАЛЬЦІВ: ВІД
ВКАЗІВНОГО ДО ВЕЛИКОГО, ЯКЩО
ЗОВСІМ ТОЧНО — 17,78 СМ.

Сім п'ядей у лобі можна замінити: мудрий, як Соломон, розуму як накладено...

Інтелект людини чомусь прийнято визначати на око — чим вище чоло, тим мудріша особа. А оскільки наші предки вимірювали не сантиметрами, а п'ядями, звідси й походить фразеологізм: сім п'ядей у лобі. Так описували дуже розумну людину.

СОМНІЛОКВІЯ — РОЗМОВИ УВІ СНІ.

СТОЖАРИ — народна назва сузір'я Плеяд.

Ці розсипані в небі палахкі зорі видно добре в Карпатах, де близько до неба, де електричні вогні міст не псують картини.

Стожари допомагали людям вгадувати погоду: коли їх видно і вони миготять, — наступні дні будуть ясними та безвітряними.

Таке гарне слово варто вживати не лише в астрономічному контексті.

«Ви мої ясні стожари!» — кажу іноді дітям.

Над життям, нарешті, замиготіли стожари — неймовірні люди з'явилися, можливості...

Це слово надто гарне, щоб тримати його невживаним.

СТОЇЧНИЙ — стійкий, мужній, витривалий, такий, що не підвладний спокусам. Прикметник від *стоїцизму* — філософського вчення античності, що означає «стійкість, твердість у життєвих негодах».

До Варшави з Києва вирушила автобусом. Пасажири — різні. Переді мною сиділи дві жінки. Одна — темноволоса, масноволоса. Інша — у беретику, з бородавкою на правій щоці. Мені якраз було добре видно її крізь шпарку сидінь. Масноволоса, певно, не милася перед дорогою. Такі люди часто думають, що ця процедура зайва, митися треба, коли вже кудись приїхав. Тож її чорне волосся було таким брудним, що на ньому, здавалося, танув жир. Я аж каптур накинула, бо раптом на моєму місці хтось схожий їхав.

Жінка в беретику постійно надзвонювала сестрі Катрусі:

— Привіт, сестричко, ми до кордону приїхали, — і це о п'ятій ранку. — Що робиш? А, ну відпочивай.

Вона дзвонила щоразу, коли зупинялися на кордоні, на заправці чи під'їжджали до якогось великого міста:

— Привіт, сестричко. Що робиш? Ти зараз у якій кімнаті? А... Ну відпочивай.

Вона дуже стабільна в житті, так я вирішила. Бо вона робила одну дію багато разів. Наприклад, жувала на правий бік щелепи. Кусала канапку — і залишала їжу за правою щокою. Від цього щока надувалася, а бородавка ставала схожою на кнопку в ліфті...

Вона багато їла.

Ще помітила хлопця, який боявся митників. Українські перевіряльники виставили його на посміховисько. Ми проходили контроль гуртом, усім автобусом. Нас загнали в невеличку кімнату. Посеред тієї кімнати стояв стіл — наче вітвар для принесення жертви. У жертву митники вирішили принести цього хлопця в сірій куртці і чистенькій кофтинці. Я ще коли побачила його чисту одіж, одразу подумала, що, певно, його мама в дорогу збирала.

Так отож. Стоїмо ми всі довкола цього вітваря.

— Ви, сюди. Показуйте, що там?

І жінка з масною головою дивилася, мов на театральне дійство, на це публічне приниження. Я теж побачила, потім відвернулася, щоб не соромити хлопця.

А там у валізі — спідне, книжка, штанці...

— А це що, конфети?

— Так, вибачте, будь ласка, не хотів.

— Забираємо. А це?

— Таблетки. Вибачте, будь ласка.

Я стоїчно пережила ті мандри автобусом Київ — Варшава. Двадцять годин думок, жаху від усвідомлення, якою крихкою є людська гідність.

СТРІЧКА — рядок.

«Стрічка — *its like a hair band with it you can tie what ever you want*», — дописала Євдокія.

Я залишила файл книги відкритим на комп'ютері. Євдокія сюрпризом дописала пояснення. Англійською, правда, але дитина розуміє, що таке стрічка.

СУГОЛОСНО — співзвучно.

Співзвучність розуму, поглядів, філософії — так обирати треба чоловіка. Всі інші просто гарні, нехай залишаються коханцями в іншому житті.

ТЛО — фон, тон, на якому зроблено малюнок; загальні умови, середовище, оточення, у яких відбувається що-небудь, хтось чи щось вирізняється і т. ін.

Міста, які ми обрали для еміграції, стали тлом для нових історій. Майже завжди трагікомічних, але цікавих. Наступним поколінням буде легше, це я розумію, читаючи біографії відомих емігрантів. Роблю все, щоб Україна ніколи не стала тлом для моїх дітей, не перетворилася на погризені акцентом слова і хибність думки, що наша культура — це борщ та вишиванка...

ТЯМА — кмітливість, розум. Бути при тямі — усвідомлювати.

Притямний.

ФАБРА — не фарба, а речовина, щоб фарбувати вуса та бороду в чорний колір. Фаброю також надають форми волоссю.

ОЗАДОК — задня частина туші.

Але шкода таке слово залишати тільки для цього вживання. Озадком я називаю товсті сідниці.

Злата розповіла про свою вчительку танців міс Дж. у школі в Санта-Барбарі:

— Мамо, у неї популярні шоу. Пінк у її студії на два концерти поспіль приходить (Пінк — співачка).

— Навіщо?

— Бо син Пінк у цій ж танцювальній галереї танцює.

— Я не вірю!

— Але сама міс Дж. має такий озадок... — і голос моєї дитини стихає. Злата тривалий час живе в Америці, а там неприйнято оцінювати людей за зовнішністю.

— Цього року знову міс Дж. поправилася, довелося двері в галерею розбивати і робити ширшим прохід. Не вміщалася.

Як примітивно я мислю. Для мене, якщо хореограф, то обов'язково тоненький, як тростинка; мільйонер — з білими зубами; найкраще життя — тільки в Лондоні.

А все зовсім не так. Виявляється, пані з озадком, як капот трактора, може викладати танці дітям знаменитої Пінк...

ЗАПОВЗЯТИЙ — наполегливий, завзятий.

Заповзята трудівниця, вона праці не боїться, дуже сильна ця комаха. Називається...

МУРАХА

ПАЗУРЦІ — кігтики.

Пазурцями називаю накладні акрилові нігті. Я завжди любила природність, але доглянуту. Бо після сорока волосся сивіє, живіт росте, ніжки вкриваються дриглями. Я вже мовчу про обличчя — воно якось опадає, мов зазнає листопаду. Але протези при здоровому тілі — пазурці хижака, якщо є свої, ще не вкриті грибком, — нащо?

ЗМАГУН, ЗМАГУНКА —
учасник / учасниця змагань,
спортсмен / спортсменка.

ПАЦЯТА — поросята, малята свиней. Мені подобається галицьке «пацета», бо в цьому неохайному слові є щось розпацькане, щось схоже на ту тлумлену страву для свиней — з бульби в лушпинні з домішками комбікорму.

«Ну ви і пацята...» — сварю дітей, коли вони неакратно їдять.

ПИСОК — лице, обличчя, але непривабливе, тому у львівських селах колись наказували неслухняним вільнодумним дітям: «Стули писок! Не пискуй до старших!» Мені доводилося чути й таке: «Витри писок, заїлася вишнями».

ПИЧКА — некрасиве обличчя.

Проте дуже навіть рідне та приємне для того, хто любить носія цього лица. Можна ще сказати — мармиза, рильце, парсуна.

ПЛЮВІОФІЛ —

ЛЮБИТЕЛЬ ДОЩУ. Я ЗАВЖДИ ЦЕ СЛОВО ЗАБУВАЮ, ПОВЕРТАЮСЯ В НОТАТКИ НАГАДАТИ СОБІ. ЯКЕ Ж ВОНО ГАРНЕ, І ЯК ДОБРЕ, ЩО ЯВИЩЕ МАЄ НАЗВУ.

У Лондоні дощі завжди, тож вони мені набридли. Нецікаво увесь час мокнути. Я люблю київські зливи, бажано травневі, спонтанні, теплі, такі, які треба вгадувати, зазираючи з надією на сірі хмари, що горнуть до Софії Київської. Коли ж нарешті грім гарчить, як тато, що біжить, лякаючи у грі щасливих дітей, у місті починається вистава. Люди, наче змовившись, беруть участь у тому дійстві — біжать, сміються, сварять дощ, надівають на голови целофанові мішки, щоб не змокнути, але все одно мокнуть. Я — київський плювіофіл: лагідні дощики України дзвенять у моїх спогадах, а я йду крізь них дитиною, дорослою жінкою, пройду й бабусею — і не скривлюся, і не звурджуся равликом, а радітиму і молодітиму.

ОКРАЙОК —

КРАЙНЯ ЧАСТИНА ЧОГО-НЕБУДЬ;
БОРДЮР.

Одного літнього вечора ми сиділи з подругою на окрайку біля під'їзду. Столиця, вулиця Володимирська, там я орендувала квартиру з однією спальнею і маленькою лоджією.

Тоді я була самотня мама, пила капучино, дурнуваті інвестувала в одяг, думала, що коханці — це нормально, брала на Мальдіви дві валізи з костюмами та з одягом із шоу «Хто зверху». Не знала, що таке генералізований тривожний розлад, думала, що моя колега — ангел... Тепер я так не роблю, а тоді, у 2012 році, мала інші звички, як-от сидіти з подругою на окрайку.

Іра розповідала про свою подорож на Балі і про те, як помилково вийшла заміж.

— Уявляєш? Він — Лео — гей!

— Ні, бісексуал, адже він одружився з тобою, — хотілося заспокоїти колежанку.

— Так, але нащо він мені? Це на Балі був такий настрій заміж виходити. А в Києві — що мамі скажу?

— Іра, вас офіційно не зареєстрували, тож виходить, твій Лео — просто пригода.

— Забути і нікому не казати?

— Забути і нікому не казати. — Я б так зробила, якби після коктейльного чару вийшла за когось театральним заміж.

Раптом світло від вуличного ліхтаря перекрила кремезна тінь. Ми замовкли, бо до нас сунув велетенський молодик.

— Оля Фреймут? — його голос був хриплим, як у Висоцького, або як після ангіни.

— Так, — обізналася.

— А мене сьогодні випустили, відсидів три роки. Люблю ваші програми. Можна я вас додому проведу?

— Ага, — погодилася за мене Іра.

Ми підвелися з окрайки і слухняно пішли за Котигорешком. Біля під'їзду він галантно попрощався з нами, відкрив двері.

Обговорення Іринового весілля з Лео ми перенесли з бордюра на кухню.

ПЛЬОНТАТИСЯ — блукати, дибати, іти, словом.

Поїзд із Рави-Руської прибув на львівський вокзал о 8 ранку. На телефонному рахунку закінчилися гроші, англійська сім-картка не працювала, тож інтернет зник. Таксі теж викликати не змогла. Довелося пльонтатися бруківкою пішки аж до готелю попри костьол Святої Ольги та церкву Святого Юра. У мене було дві валізи — і втома від безсонної ночі в незручному потязі.

Мудрий фрагмент життя — дежавю часів студентства, коли я, безпорадна та бідна, без копійки, йду пішки на пари, заздрю людям, що застрибують у трамвай.

ШОВІНІЗМ — ідеологія, що передбачає надання переваги одній нації над іншими.

ЗАБИТИЙ — неосвічений.

Пані Зося з вигляду була забитою старенькою бабцею — худа, тонконоса, у хустинці. З Підгірців не виїздила. Була ж та пані Зося найкращою лікаркою, хоча й не вчилася в університеті. Казали, їй вдавалося лікувати вуха, знешкоджувати отити.

А забита вона була, бо мала тонку душу. Колись дівчиною закохалася у хлопця, який одружився з іншою. А пані Зося так і не змогла перелаштувати серце на нове кохання.

ЙОЛОП — дурень, бевзь, недотепа.

Старі люди, коли сваряться, додають: «йолоп царя небесного», або: «олох царя небесного». За однією з версій, олох походить від во́лух, букв. «волячий пастух», пов'язане зі словом «віл».

Волохи — загальна назва середньовічного населення Придунайських князівств і Трансильванії, з якого в другій половині XIX ст. сформувалися румунська та молдавська нації. Головним промислом у волохів було скотарство. А оскільки із часом пастухами ставали ті, хто більше ні на що не здатний, то і слово «йолоп» стало означати «неосвічена людина».

УБОЇЩЕ — звучить майже як нецензурне вуличне слово.

Убоїще — літературна версія матюка. Так говорять про неслухняну, задирливу і вперту людину.

УПОЛОВИНЮВАТИ — ділити навпіл.

ПАЦЮК —

ШКІДЛИВИЙ ССАВЕЦЬ РОДИНИ
МИШОПОДІБНИХ.

А в селі пацюками називають свиней. А я — огидних людей.

Пам'ятаю роботу в Україні на «5 каналі» — перша робота на телебаченні, влаштувалася журналісткою-міжнародницею. Вагітна — нудило від усього, але найбільше — від Романа Скрипня.

Цей чоловік керував відділом новин, у нього був окремий кабінет. Туди ми наприкінці місяця приходили по зарплату в конвертах. Платили нам у доларах, наче ми працювали в Нью-Йорку, а не в Києві...

Прийшов час забирати зароблене і мені. Я обережно постукала.

— Заходьте. А це ти, Коник? (Коник — моє прізвище до того, поки не взяла мамине дівоче — Фреймут).

Роман їв морозиво в стаканчику, ноги на столі, заївся, як немовля під час першого прикорму. Моє прізвище викликало в нього дикий регіт, Скрипень так довго іржав, що на той момент сам став схожим на коня.

— Так, це я. Прийшла по зарплату.

— Ти хочеш зарплату... — він поводився гидко, я вся трусилася, від його злого погляду вузьких вочиць ставало моторошно. Вже й почала вагатися, чи варта моя робота тих грошей?

Роман Скрипень довго думав, дивився повз мене і лизав морозиво. Аж раптом його лице засяяло. Він придумав, як мене принизити:

— Чуєш, Коник, іди на Поділ — розміняй 100 доларів на дрібні. У мене нема решти.

Я мовчки взяла купюру і пішла на Конtrakтову площу в обмінник, було душно, а йти треба було аж із Рибальського острова...

— Ну і пацюк ти, Скрипун, — подумала тоді. І досі так думаю.

ЯДУЧИЙ — дошкульний.

Ядучий одяг, запах, погляд...

Корисне слово, згодиться.

ЯНИЧАР — той, хто зрікся вітчизни й своєї культури, за-
проданець. Яничарами називали солдатів спеціальних
турецьких полків у XIV столітті, які були військовополо-
неними.

Чому ж слово має таке зрадливе забарвлення? Полк
формували також із викрадених християнських дітей,
яких наvertsали в мусульманство, змушували відректися
від дорогих серцю переконань.

Яничарам добре платили за фанатизм і відданість сул-
тану. Втім, одружуватися та займатися господарством
таким солдатам заборонялося.

ЧЕКАЛЬНЯ — приймальня, місце в якійсь установі, де відвідувачі очікують на зустріч із кимось, хто полікує, допомагає, підпише довідку, засмутить якимось рішенням.

У чекальнях час триває особливо: тягнеться і летить водночас. У чекальнях навмисно звертаєш увагу на манікюр, на сині вени, що пробиваються крізь шкіру. У чекальнях рентгенно розглядаєш предмети, добре, коли їх багато, а ще краще, коли є вікно.

У мене завжди недобрі передчуття у чекальні, коли викликають, змушують ось так сидіти і передбачати, що станеться за мить. Без чекалень зустріч не була б такою важливою, це місце додає їй урочистості, а ще гойдає самооцінку. Чекальні й для того, щоб втихомирювати норовистих.

Так я чекала на зустріч із президентом телеканалу. Секретарка — спокійна і вправна, мов стюардеса приватного літака, займалася чиймись турботами: відповідала на дзвінки, заносила за двері того, хто мене викликав, якісь документи на підпис. Я ледь торкнулася до кави.

— Заходьте. — Почула впевнений тихий голос.

І я зайшла.

Керівник сидів розслаблений, він навіть пив воду, ніби нічого не відбувається. На його столі в один ряд вишикувалися образочки та фото в рамках рідних людей, так, наче святі і дружина — одне й те саме, якісь родичі.

— Ви ж вагітна.

— Так.

— Тоді треба, щоб відпочили. «Голос країни» цього сезону вести не будете.

— Відпочити? — яке огидне спотворення правди, прикрите фальшивою турботою. Втрачати роботу — це виснажлива справа, як при цьому можна відпочити? Це як жити у великій оселі без меблів. Або носити дворянський титул збанкрутілою, коли із затертої норкової горжетки, що прикриває бідність власниці, вилітає міль.

ЦУРАТИСЯ — уникати когось і чогось, триматися подалі, осторонь.

Після того, як перестала працювати на телебаченні, телефон замовк. А Андре Тан, який розливався в компліментах і був частим відвідувачем моїх телешоу, навіть привітав із днем народження фразою, яку за нього написав вайбер: «З Днем народження». Ось так, без імені Оля і побажання здоров'я. Люди почали цуратися, бо вже не споріднювали себе з моєю славою.

Відкололися друзі, замовкли вороги. Така тиша і простір настає у квартирі після генерального прибирання, коли тільки-но закінчив мити підлоги, намастив руки кремом і заварив собі чай. І все так ідеально довкола — чисто, нічого зайвого, так, як ти й хотіла.

УХИЛЬНИК — безбожник, віролом, єретик, той, хто відмовляється, ухиляється від чогось.

Ухильниками вважають тих, чиї погляди не збігаються із загалом.

Непохитна ухильниця, бунтарка, вона не ходила ні на які збори, бо там душно, не цілувала на ніч чоловіка, не читала VOGUE. Вона навіть не ставила фільтрів на свої фото в соцмережах, її не турбували родимки, гострий довгий ніс, синці під очима і зморшки. Напевно, у неї була депресія.

ДУРИ СВІТ

ХИТКИЙ — нестійкий, той, що хитається.

Хиткі нерви, погляди, стосунки, статки... Навіть якщо не знати української, але почути це слово, то можна здогадатися, що воно означає. Так воно хитко звучить.

ЧОРТОВА ШКІРА — шкірозамінник, кирза. Міцна багатошарова бавовняна тканина, просочена розчином синтетичного каучуку. Поверхню тканини витискають так, щоб створити ілюзію свинячої шкіри. А свиня на кого схожа? Правильно, на дідька. А оскільки свиня рожево-зефірна, а чорт — чорний, як кирза, звідси й назва.

ШЛЬОНДРА — вульгаризм. Це повія, жіночка, яку не гризе совість за плотську любов з усіма підряд.

ШУШВАЛЬ — вульгаризм. Не варта уваги та поваги людина.

Залицьальник виявився шушваллю. Коли після ланчу нам принесли рахунок, він взяв телефон, увімкнув калькулятор і почав конвертацію євро у гривні:

— В Україні зовсім інші ціни, за це можна ящик вина купити. 70 євро за дві склянки шампанського?..

Француз-офіціант висів над нашим столиком, я хотіла якомога швидше опинитися в номері. Сама. Добре, що потенційний коханець коханцем так і не став. Це була його співбесіда на посаду мого милого, яку він провалив. Так і залишився в моїй пам'яті: заляканий цінами каннського ресторану, з калькулятором у руках...

ЛЕГКІСТЬ
БУТИ
СОБОЮ

ЛЕОТАРД — спортивний купальник для гімнастики, який щільно облягає корпус, залишаючи ноги відкритими. Можна сказати «бодік», але що це за слово? Якийсь Богдан, якого колеги кличуть на сто грамів.

Сестра сиділа навпроти мене, виделкою совгала по тарілці шотландські гребінці. Цей ресторан у «Selfridges» надихнув нас перебратися із джинсів в ошатне, навіть губи намалювали пурпуровою помадою.

Юля сиділа в обтислому чорному леотарді, тендітна і стильна. Але я помітила зміни. Як Шанель, яка свого часу відмовилась від обтислих суконь, так сестра скинула те, що мама наказувала носити, як тільки в нас з'явилися груди:

— Юля... ти без ліфчика?

— Так?

— Хтось тобі порадив?

— Сама собі порадила.

ЮЛІЯ — моя сестра.

БРАВУРНИЙ — веселий, безжурний, життєрадісний.

МАНІРНІСТЬ — неприродна, награна поведінка.

Викладаю етикет. Іноді трапляються непорозуміння.

Якось на лекцію прийшла Валентина. В руках у неї була парасоля-тростина, хоча за вікном теплий вересень розливав сонце. Дівчина була одягнута у блузку з комірцем жабо, а коли заговорила, то я й не одразу збагнула, про що йдеться; — вимова була манірною, штучною. Здавалося, панна проковтнула палицю, бо рухалася театральну. Я сприйняла таку поведінку Валі як образу, хоча й не подала виду. Дівчина чомусь подумала, що вивчати етикет — це бути синтетичною особою, аби тільки не собою. За старечою манірністю зачаїлося енергійне дівча, я ж це бачила, та чомусь Валентина відцуралася природності.

Гарні манери — це про інше. Про те, як бути собою без шкоди для людства.

Під час лекції Валентину цікавило, в основному, як зайти в ліфт та чи можна після дощу залишати парасольку в кутку офісу... Я розповіла, що в ліфт заходить той, хто перший біля дверей; а парасолю можна залишати, аби тільки не розкритою... Але, о лишенько, хіба про це мої лекції?

ДОСТОТУ — точно.

«Ти достоту твоя мама», — коли Євдокії кажуть, що вона схожа на мене, дитина кривить носиком. Для нею бути кимось, навіть мамою, не комплімент.

«Я хочу бути схожою на себе», — відповідає подивованим добрим людям.

ХОРУНЖИЙ — прапорonosець, помічник і довірена особа гетьмана. Він відповідав за військові стяги, хоругви. У сучасному вимірі — дипломат, який веде переговори; речник — бо озвучує заяви свого керівника.

КІТКА — киця, кішка.

Лише коли почала працювати в Києві, у років тридцять, дізналася, що киця — це не кітка. Кіток нема у столиці, нема їх і у світі. Водяться кітки десь у прикарпатських селах. Народжують по 20-30 котенят за життя, мають нових коханців щосезону, ідуть помирати так, щоб нікого не засмутити. Кудись далеко в ліс, де їх ніхто ніколи не знайде.

ХОРОМИ — палаци Давньої Русі. Переважно слово вживають у множині, але трапляється й однина — *хоромина*. Походить із праслов'янського *xorm* — дах.

У тих хоромах Кончі-Заспи я була геть самотня. Ви намагалися колись примусово тішитися, щоб не видатися невдячною?

Прибиральниці, няньки, водії, садівники, охорона — всі ці люди виховували моїх дітей, користувалися моєю кухнею, висаджували незабудки під вікном, перешіптувалися, дивувалися, не раділи, коли раптом серед цього буйства життя та повсякденних справ з'являлася я. Привид. Непопозрозуміння, що я тут роблю.

О, яка ж то омана — будувати хороми й думати, що будеш там господинею. Величезним домом заволодіють інші люди. А ти за все це платитимеш, і не буде навіть кутка, де випити каву. Свій я знайшла — біля барвінку в саду. Туди персонал із хоромів не добігав. А ще довго сиділа в машині, перш ніж зайти до хати.

Чоловікові доводилося вдячно усміхатися. Догоджати вдаваною ввічливістю та покорою бранки. Бо він ж так старається для нашої родини: живу собі, паную, персонал догоджає, унітази не мию... То хіба маю право кривити носом?

Із цих хоромів почалася моя тріщина, моє зникнення. Коли не маєш затишного дому, у якому сам миєш вікна та підливаєш квіти, втрачаєш себе. Мені потрібен затишний дім, щоб повернути собі себе.

АВАНТЮРА — з французького *aventure*, себто пригода, ризикована і сумнівна.

Мій чоловік не знає про мою іспанську авантюру. Минулого літа я дозволила сину перелізти через паркан до сусіда. Валерій бавився жабкою-антистрес. Середземноморський клімат спонукає до чогось нестандартного, от він і запустив тою Жабеттою, її так назвали, сусідам на ганок. Забрати іграшку не вдалося: нікого не було вдома. Коли смеркалося, ми із сином, наче два злодюжки, вдалися до авантюри. Не спинило й те, що в сусіда паркан із металевими штурпаками. Я підсадила Валерія, він перескочив через браму — і вже за мить тримав жабку за лапку. Виліз на диво прудко: страх підпхав.

АЙКАЛО — скиглій і верескун, страшенна плакса.

— Ну чого ти поводишся як айкало? — запитує сина. Він щоразу вигадує недугу, як тільки-но трохи більше уваги приділяю його молодшій сестрі. От і зараз стоїть мій синочок і кліпає оченятами.

— Мене так волоссячко болить, так болить.

Цілую дитя, вірю в його болячку — і все минає.

ВЕШТАТИСЯ — тинятися, ходити без діла.

У Лондоні в мене є улюблена вулиця — Кінгс-роуд у Челсі. Ви можете здібати мене там щоранку в будні. Після того, як відвожу діток до школи, іду на цю вулицю, заходжу в кав'ярню «Sturbucks», замовляю мак'ято на вівсяному молоці. Далі — годину блукаю білосніжно-зеленими вуличками Челсі. Людям може здатися, що я вештаюся, а насправді — у мене зустріч із собою. Вирішую дуже багато справ, на прогулянці мені працюється краще, ніж у задушливому офісі.

ЕКЗЕРСИС — вправа (фр. *exercice* — вправа, від лат. *exercitium*). Музичний твір, призначений для тренування техніки виконання.

Переважно нове краще за старе — особливо, коли йдеться про матеріальне або щось здобуте. Нова машина, зазвичай, надійніша за стару. Нові стосунки будуються на фундаменті попередніх помилок, тому надійніші. Але мушу зізнатися: моє нове життя гірше за старе. Я втомлююся, я з відчаєм згадую вишукане минуле, у якому царювала і розкошувала.

А тепер сама мию підлоги та витрачаю час на дурниці, дрібниці, які слідів в історії не залишають: варю зупу, пуцую дзеркало, закуповую щось у супермаркетах... Поговорю із собою потім, може, я й помиляюся, адже весь цей побут може стати моїм екзерсисом, нарощуванням м'язів та сили духу. Колись я — дай Боже — похвалю себе за те, що в різних життєвих пастках не вичавила себе геть чисто у віджимі пральної машинки.

ОСПАЛИЙ — СОННИЙ.

Ми вечеряли на Подолі з друзями в моїй квартирі. Злата на серпень прилетіла з Америки. Десь у Роздолі тато святкував 65-ліття з усіма внуками, було 10 серпня 2024 року. Я хотіла набутися з татом, але боялася залишити Злату одну в Києві. Вона ж може забути піти в укриття.

Того вечора вили сирени, гості залишилися ночувати. Тільки в Києві так буває: за столом моєї квартири на Спаській завжди якимось дивом опиняється багато людей, вони всі з'являються нізвідки. Тоді теж було людно: Галя Букша, Іра, Аліна, Злата, її подружки — Ніка Медісон, Ніка Бабенко. Прийшла і сусідка Ірочка з песиком. І то ще не всі.

Періс їла суші зі столу, а Ірочка ворожила всім на картах Таро. Вона їх тільки вчора купила, тож упевнено ворожити не навчилася. Я ж облаштувала сусідці кабінет у спальні: за антикварним мармуровим столиком Ірочка приймала клієнтів по черзі. Вона схилялася над свічкою, поправляла великі окуляри, які щоразу сповзали на ніс, і пророкувала всім те, що кожен хотів почути. Я ми-

лувалася моментом: Ірочка на тлі мого просторого нічного вікна, стоси книг на підлозі. На консолях — святі з вервичками на руках. За спиною — дитяче ліжечко, все погрижене дитячими зубчиками, що прорізувалися. Поруч — запаковані коробки з документами й фото, які застрягли в невизначеності, їх мама похапцем вивезла з нашого заміського дому, коли почалася війна. А де вони опиняться далі? Може, у Дубліні? Бо Валерій часто просить купити там ферму...

Тієї ночі Ірочка ворожила всім на добро. Ось такі ворожки мені подобаються.

На світанку ми дочекалися закінчення комендантської години. Була п'ята ранку. Гості спали. Але не всі. Я, Галя, Ніка Бабенко просто в кімнатних капцях пішли гуляти Подолом. Місто було оспале, належало лише нам. Ми пішли Андріївським узвозом — ні душі, тільки голуби починали щось собі гультотіти. Згодом потріскотів перший трамвай, з'явилися монахині, які квапилися на ранішню молитву до Флорівського монастиря...

КРЕМПУВАТИСЯ —

СОРОМИТИСЯ, ПОЧУВАТИСЯ НЕКОМФОРТНО.

Іноді кремпуюся поруч із заможними подругами. У багатих — свої маршрути. А я свого часу торкнулася олігархічного життя, бо мала такого бойфренда. Влетіла в той світ розкоші — та вилетіла, крила обпалила. Та й то так, що досі літати не можу. Побачене зачарувало, бо гроші — це свобода. Коли є достаток, можна мислити незалежно від другої половинки, не планувати життя на рік уперед, бо квитки лоукостерів за пів року наперед коштують мало... Можна... стільки всього можна. Але я багато чого не знаю, бо, певно, у тому світі багатіїв діють свої обмеження, правила. Як-от, наприклад, терпіти розпусту, вульгарність, потворне оточення... Не знаю, може, я себе так заспокоюю. Бідні завжди шукають втіху у вдаваних незгодах багатіїв — це легенди для заспокоєння вбогого існування.

Тож я продовжу про заможних колеганок. То мій клопіт, що я кремпуюся, бо не завжди з ними можу піти в оперу і навіть у партер. Та я відчуваю, що вони люблять мене, навіть якщо я з ними не на яхті, а на човнику, як Івасик-Телесик, за декілька фунтів, що везе туристів Темзою.

До слова, щоб не кремпуватися, вигадала собі таке правило. Уявляю, що подругу доля забрала далеко, і вона полишає моє товариство. Я просто шкодую, що не встигла набутися з нею такою, як хотіла. І починаю бути собою — вона ж тут і тепер.

КУГУТИКИ —

ПАСМА ВОЛОССЯ, ЗІБРАНОГО
У ХВОСТИК, ЯКІ НЕСЛУХНЯНО
СТИРЧАТЬ.

У готелі «Four Seasons» на Мальдівах я вирішила піти до спа-салону полікувати волосся. Дві панії — азіатки — завели мене до кімнати, схожої на сад: здавалося, без стін, квітучої.

Мені довго мили волосся в мидниці, розчісували. Тиха музика, запах ароматних свічок — я аж задрімала від такого примусового спокою. Аж раптом одна з працівниць взяла авокадо, розтерла його в мідній мисці, немов збиралася готувати ранковий тост, а потім вимастила мені цю зелену кашку на голову. Тоді замотала волосся рушником і порадила помити голову десь за годинку. Я підписала рахунок на кількості доларів — і, подивована, пішла до номера. Дивуванню не було меж: чому мене перетворили на снідання та ще й змусили за це стільки заплатити?

Утім розпацькане по голові авокадо зробило своє — волосся стало шовковистим, мені навіть вдалося зав'язати хвостик без кугутиків.

ЛЕЖЕБОКИЙ — лінивий.

Я таке вже давно не споглядала — іспанські лежебоки, з яких захотілося брати приклад. Жіночки сидять собі поодиночці на вузьких балконах, не в інтернеті, не над кросвордами чи книжками. Просто сидять собі і спостерігають за нами на вулиці. А може, і не спостерігають, а занурюються у роздуми, мріють, згадують, воскрешають померлих...

Або лежебокий чоловік — не старенький, не молоденький, дуже понівечений лінню, бо залитий смальцем... Влігся собі той чолов'яга на березі моря, ноги хвилям довірив...

А я так не вмію безцільно лежати. Нерухомо сидіти. Бути сама на маленькому балконі. Ніби комусь винна робити все зі змістом, хіба ж то не вульгарно — вдавати зайнятість?

ВЕСТИБЮЛЬ — від лат. *vestibulum* — вхід, переднє приміщення у громадських чи житлових приміщеннях.

Анекдот. В Одесі чоловік заходить у розкішний вестибюль готелю «Брістоль» і просить порт'є:

— Розбудіть мене, будь ласка, завтра о шостій ранку.

— Так, звісно, а в якому номері ви живете?

— Я сплю на лавці через дорогу.

БЕБЕХНУТИ — впасти.

Коли щось величезне падає, то воно бебехає.

Мурзика ми залишили жити вдома. З вуличного кошеняти він перетворився на здоровенного котяру, який вилежувався на диванах і якому доводилося підсувати миску зі сметаною, бо сам лінувався підійти до неї. Якось крізь вікно вітальні я спостерігала таке. Вочевидь, Мурзик пригадав своє вуличне коріння і випхався на прогулянку в сад. На маленькому деревці він запримітив горобця. Виліз на тоненьку гілку, але вона не витримала такого пампуха — тож бідолашний як бебехнеться додолу, аж ум'ятина на траві залишилася.

КРОПИТИ — обливати, бризкати, оббризкувати.

Бабуся кропила жуків. Від отрути вони — наче їх одягала Белла Фройд, бо смугасті — фатально падали під листя картоплі. У наші дитячі обов'язки входило підбирати ці бездиханні чорно-білі камінці й кидати у відро з-під майонезу. Так, у 90-х почалася якась дика мода на майонез, і його привозили з Польщі у дволітрових пластмасових відерцях, які ніхто не викидав.

АВТЕНТИЧНИЙ — справжній, заснований на першоджерелах.

З появою штучного інтелекту це слово набуло шаленої популярності. Співак Сем Сміт, співачка Тейлор Свіфт та інші закликали не втрачати автентичного, тобто справжнього голосу. У 2023 році *автентичний* стало словом року, за версією Merriam-Webster, американської компанії, що спеціалізується на словниках і довідниках.

У світі штучних грудей, людей, ідей — автентичність стає золотим стандартом довіри.

Я, наприклад, не підтягую грудей, хоча була спокуса, бо на старості хочу залишитися з автентичним декольте, нехай і звислим. І хай собі інші старині заздрісно зітхають на повні силіконові груди.

ВЕРЕТЕНО — знаряддя для прядіння.

Веретено та нитка символізують життя і безперервність часу. В Україні веретеном захищалися від вроків та нечистої сили, використовували для ворожінь. Під час грози виносили надвір, а коли хтось хворів, то кололи гострим кінцем веретена...

Мені веретена не треба, краще келих білого шаблі — оберег від страхів, доповнення до зливи за вікном...

ВИДНОТА — світло, освітлення; застаріле слово.

На видному місці — на світлі, на освітленому місці, так, щоб усім було добре видно.

Фрагмент із листа Сенеки, давньоримського філософа-стоїка: «Кого доля витягнула на видноту, хто вдягнений у чужу славу як її дієвий учасник, той залишається загальним улюбленцем, того облягають улесливі гості до того часу, поки він сам тримається на ногах; коли ж похитнеться, то й слава його змеркне».

ШКОЛА
КРАСИВИХ
СЛІВ:
НЕ СКАЗАТИ
ПРИКРОГО

АВАНПОСТ — від французького *avant-poste* — передовий пост. Його використовують у військовій справі та в шахах, аби убезпечитися від несподіваного нападу ворога. Йдеться також про захист у тих місцях, про які противник не здогадується.

Аванпостом стало моє вміння плести шкарпетки. Коли шотландські подружки колишньої свекрухи розклалися з клубочками ниток у її моторошно чистій вітальні, де навіть підставки для горняток роками мають своє «паркомісце», тож коли вони розклалися і глипали на мене підозріло, наче я білоручка і плести не вмію, от тоді я взяла спиці і почала в'язати. Під здивовані, повні захоплення погляди стареньких панн.

АНТРАКТ — перерва між двома діями вистави, відділами концерту. Слово французького походження: *entracte* *entre* — між діями.

Катя Кухар запросила нас на балет. Я взяла бінокль. Зі мною пішов чоловік. Сльози на очах від помпезності зали Національної опери України, грації і краси на сцені... Раптом я відчула, що голова Володі опинилася в мене на плечі. До антракту він солодко проспав: на роботі був виснажливий день.

АСИМІЛЯЦІЯ — уподібнення (з латинського *assimilatio* — уподібнення).

Це слово дуже зручне, його вживають у різних значеннях. Штучна асиміляція — коли намагаються нав'язати силою чужу мову, релігію, традиції. Ще асиміляція — це фонетичне явище, коли уподібнюються звуки. Пригадуєте вульгарний жарт «Кварталу 95» про переселенку «сіСькадовська» — зі Скадовська? Це і є асиміляція.

АНІТЕЛЕНЬ — мовчати, сидіти тихо; ні слова, ні звуку.

ВІДІОТ — неологізм, у якому поєднуються два слова: *відео* та *idiot*. Відіотом називають того, хто отупів від надмірного споглядання порожніх відео: тіктоків, ютуб-шоу, телепередач. Того, хто «читає» тікток, а не книжки.

Зізнаюся: я дещо авансом і сміливо внесла це слово до українського списку, передбачивши його неодмінну появу в нашій мові найближчим часом. Адже поняття існує, тих, хто деградує обабіч від літератури у відеопросторі, безліч, тоді як слова нема. Тож починаю його вживати. Хто зі мною?

ВІЧЕ — праслов'янське слово, що означає «зібрання заради вирішення громадських справ».

Якось я приревнувала ведучу ранкових новин до моїх колег. Хлопці завжди мали мене за улюбленицю, а тут раптом почали виявляти неабиякий інтерес до Юлі. То запросять її під час ефіру поруч із нами посидіти, поки ми вели «Підйом» (і це не за кадром, а в кадрі — та ще й поруч зі мною!), то почнуть руки цілувати — як два блазні. Тоді вони були моїми найдорожчими друзями, ці обидва з «Підйому». І якось я знайшла можливість помститися Юлі за душевні страждання (ми завжди з нею мали добрі стосунки, приятелюємо й досі, тому все робила не зі злості до колеги, а з образи на Сергія та Сашка).

Одним словом, під час реклами Юля чомусь затрималася в гримерці, а ефір почався на хвилину раніше. А я тільки того й чекала — шусть! — і на її місце. І почала новини читати... Юля прийшла, а замість неї — я. Помінялися просто під час ефіру, глядачі все це бачили.

Весела історія, правда? І до того ж достеменна. Це ще не кінець.

Наступного дня дався чути один колега — режисер прямого ефіру Денис. Він, добра людина з почуттям гумору, ходив коридорами студії і збирав людей на «народне» віче проти мене. Денис тримав у руках заяву, у якій просив керівництво мене звільнити після такого вибрику. Збирав підписи. Приємно, що ніхто так і не підписав його писульки. Навіть Юля. Так і zostався Денис — із писулькою і без віче.

АЛАЛІЯ — недорозвиненість або повна відсутність мовлення (грецьке слово, *а* — без, *лалія* — розмова).

Ця алалія була неминуча. Коли я прочитала в інстаграмі, що в колишнього, який запевняв, що не хоче дітей, тепер аж троє, — втратила дар мови. От мінливе створіння...

ПАСКВІЛЬ — твір, нечесний, карикатурний, створений, щоб наклепом спровокувати того, про кого пишуть.

Пасквілі соціальних мереж особливо небезпечні. Ніхто не несе відповідальності за словесну кривду. Я не читаю коментарів, бо, коли нападають на мене, не реагую. Тоді пасквіль втрачає силу, вкривається пліснявою і шурує в смітник.

ДЕМАГОГІЯ — слово грецького походження, що означає «народ веду». Засіб маніпуляції свідомістю людини через нездійсненні обіцянки. Політикани застосовують демагогію у своїх нищих цілях, обіцяючи багатство, гарні дороги, висококласну медицину... І люди вірять. І вірили в Давній Греції. І віритимуть, коли наші могилки заростуть плющами та деревієм...

ДОБРОДІЙ

ЧОЛОВІК — БАНАЛЬНО. ДЯДЬКО —
ЗАПРО́СТО. А ДОБРОДІЙ —
ВЛУЧНО. ОДРАЗУ УЯВЛЯЄТЬСЯ
БЛАГОРОДНИЙ ЧОЛОВІК:
МУЖНІЙ, НАЧИТАНИЙ, ЩЕДРИЙ.
ДОБРОДІЙ Ж НЕ ПЛЮНЕ НА
АСФАЛЬТ, ПОКИ НІХТО НЕ БАЧИТЬ.
ПРАВДА Ж? ТОДІ ЯК ДЯДЬКО
ЗАПРОСТО НАВАЖИТЬСЯ НА ЦЕ.

ДОХОДЖАЛИЙ — старенький, літній, виснажений. До-
ходжалі літа — старість.

Лунтик — наш доходжалий песик-йорк. Мама катего-
рично не визнавала його поважні роки, ніяк Лунтику
не зістаритися. Разом вони об'їздили увесь світ, навіть
до нас в Іспанію приїхали, добиралися довго й нудно,
56 годин автобусом.

— Мамочко, може, назад полетиш із Лунтиком літаком?
— поцікавилася, бо ще дві доби автобусом холодною
новорічною Європою — то трохи занадто.

— Ні, донечко, він може не витримати перельоту...

В автобусі подорожувати з песиком заборонено, тож
мамі довелося ховати Лунтика під пледом.

— Але ж він гавкав, хіба водій не чув?

— Чув, — спокійно відповіла мама, — та думав, що то я.

КОНСЕНСУС — від лат. *consensus* — згода, одностайність;
відсутність у сторін, що домовляються, заперечень.

ЛІБЕРАЛЬНИЧАТИ — бути вільнодумним.

Це слово підгледіла в Івана Нечуя-Левицького, у його «Навіженій». Мати Марусі, Марта Кирилівна, запозичувала модні віяння. Вона ліберальничала про незалежність панн, щоб вразити Марусиного кавалера сучасними поглядами.

МАНІФЕСТУВАТИ — виявляти, демонструвати, свідчити (англ. *manifest*). За версією Кембриджського словника, найпопулярніше слово 2024 року, адже його тлумачення шукали 130 тисяч разів. Маніфестація — метод візуалізації для досягнення бажаного. Наманіфестувати можна і гроші, і успіх, тобто уявляти мрію й щиро вірити, що здійсниш її.

УЗУРПАЦІЯ — незаконне привласнення влади, чужих прав, думок. Словом, підла крадіжка чиеїсь свободи чи інтелектуальних звершень.

Це слово мешкає у стрічці новин, належить політиці, не наділене поетичним змістом. Скучне, але, як усе паскудне, аж надто багато місця займає в інформаційному просторі.

СТАТУС-КВО — залишити все незмінним; звикле, усталене становище.

У наших стосунках залишається статус-кво, живемо далі, наче й не було тих образ.

КРАМОЛЬНИЙ — бунтівний, непокірний.

ПОКРИТКА — жінка, яка не вберегла цноти до шлюбу й стала мамою. Тобто я. За Златиноного тата так заміж і не вийшла — і це прекрасно.

ЛИЦЕДІЙ — архаїзм; сучасне — артист. Слово, яке зникло з мови, бо на його місце прийшли *актор*, *артист*.

Я ним користаюся, як лавровим листом — зрідка, коли потрібно зробити прісне цікавішим. Це майже матюк, утім — пристойний. Артист і актор — професіонали, тоді як лицедії — вдавані добродії, що використовують довірливість людей.

ПОВІЯ — пані, що вдається до любощів із першим-ліпшим, переважно за гроші.

Але, як я для себе з'ясувала ще дитиною, не лише фінансова зацікавленість є причиною розпусти. Уперше я побачила це слово на обкладинці книжки Панаса Мирного. Витирала вдома пил — і серед інших видань у зеленій шкіряній палітурці знайшла «Повію». Мені було 10 років, коли я прочитала цей складний текст. Я пригадую, що не засуджувала головної героїні, Христі Притики. Я вперше відчула солідарність із жіночими стражданнями, які незмінні та які часто породжують чоловіки, незалежно від епохи чи географії. Перший вияв мого фемінізму стався після прочитання «Повії».

ХЕР — назва літери Х у церковній мові. *Похерити* колись означало «перекреслити щось навхрест».

Страждати хернею — означало «хворіти на грижу». *Hernia* з латини — «грижа». Саме такий діагноз лікарі ставили дітям багатих батьків, щоб ті не йшли до війська.

ПЛЮРАЛІЗМ — різнодум'я; співіснування різних поглядів на одну проблему.

ГРАТІВНЯ — в'язниця.

CURRICULUM VITAE — CV — стислий опис біографічних даних та професійних навичок.

Важливий документ, коли влаштовуєшся на роботу чи претендуєш на грант... Вимовляємо *куррікулум віте*, у перекладі з латинської — «перебіг життя». Один з основних документів, який подаємо, коли плануємо стажування чи навчання.

ЛЕПЕТЛИВИЙ — говіркий; язикатий, балакучий.

Після того просекко я стала лепетливою — розповіла йому про колишніх коханців. Він посміхався. Йому було цікаво. Ми летіли з Пхукету першим класом — і мені тоді здавалося, що своїми зізнаннями робила його змовником, який нікуди не дінеться. Але по приземленні чари зникли — і він зник. Фатальною помилкою стали ті одкровення про колишніх. Надалі всім для профілактики брехала, що вперше закохана.

ПІДЦІВКА — дівчина-підліток.

Це слово означає те саме, що й *тінейджер*, і я випадково надібрала його в автобіографічному романі Докії Гуменної «Дар Евдотеї»: «Мокрина вже була підцівка, а я малий за нею хвостиком біжу».

Я б не наважилася так називати підлітків, та ще й у їх присутності. Навряд чи вони сприймуть це за комплімент. Але коли ваша дитина пащикує — захищайтеся, сміливо називайте її «підцівкою».

ПЛЕНТАТИСЯ — іти поволі, пересуватися через силу; важко, невпевнено рухатися.

У людей, які не розраховали з коктейлями, язик плентається, очі зсуваються на носа.

ПАРШИВИЙ — поганий, гидкий, паскудний.

«Пес паршивий!» — свариться моя сестра, коли людина не відповідає її очікуванням. Гарна альтернатива матюкам — енергія слова така ж потужна, а обценного змісту нема.

ПЕДИКУЛЬОЗ — вошивість. Гарна назва негарної хвороби.

ЗАНЕХАЯНИЙ — недоглянутий, занедбаний, запущений.

Район Кенсінгтон у Лондоні, який подобався мені замолоду, тепер роздивилася дорослими очима. На асфальті, наче в середньовіччі, відлежувалися міхи сміття. За тиждень їх назбирувалися гори, бо забирали те сміття лише у вівторок та четвер. Від цього вулиця Глостер-роуд стала така занехаяна, що довелося переселятися. Я не раз бачила на тих смітниках лисиць. Злющі очиці блимали вороже, що я бігла так прудко, наче то й не мені скоро на пенсію виходити.

ДРАНДУЛЕТ — різновид транспорту на колесах: стара знищена машина, велосипед і таке інше. Зневажливе слово. Водночас — це й жартівлива назва несправного засобу пересування. Слово має польське походження: *drynduta* означає «найманий візок, візник».

Коли сідаю в незручний транспорт, тоді вдаюся до лінгвістичної помсти — називаю поганюще авто драндулетом.

ПЕЛЬКА — рот, який не зовсім вам подобається, бо його власник дуже вже крикливий, брехливий або бридкий.

«Стули пельку!» — так кричала одна вчителька (не скажу, як звати, бо вона ще, Богу дякувати, живе) на мого однокласника Володю Горіна. Володя перевершив учительку знаннями, часто вказував їй на помилки. І це педагогині не подобалося. Однак пелька була якраз у неї. І я б на місці вчительки так не репетувала. Стрес її геть не прикрашав: пані пріла, багряніла, а Горін розростався в моїх очах до героїчних масштабів.

Ще пригадую садочок, мені років чотири. Сваримось одне на одного: «Закрий пельку на петельку, напиши “ревізія”!»

ЩЕКУН — той, хто каже неправду, наклепник.

ІНКРИМІНОВАНИЙ — обвинувачений у скоєному злочину.

НИЦІСТЬ — підлість, відсутність моральних норм.

ДОВОЛІ —

ВИ ЗНАЄТЕ ЗНАЧЕННЯ, НЕ
ПИСАТИМУ. СЛОВО ЗВУЧИТЬ ТАК
СОЛОДКО, ЩО ХОЧЕТЬСЯ ЙОГО
ЗАСТОСОВУВАТИ СКРІЗЬ.

ОСЕЛ — одомашнена форма віслюка, з родини конячих. Осел — це ще й зооморфізм, тобто уявлення богів, а згодом і людей, у вигляді тварини. Це слово належить до оцінної лексики і означає «немудра і вперта людина».

Люблю прислів'я: «Був би послом, якби не народився ослом». Езопівська мова.

ПАСТІВНИК — пасовище, місце, де пасеться худоба.

Пасовище звучить на так елегантно. Тож краще пастівник.

ЖАНДАРМИ — з фр. *gens d'armes* — «люди зброї»; військова поліція, орган політичного розшуку. Ще з XVIII століття, від часу Французької революції, пильнують порядок у Франції. За французьким взірцем жандармерію створили згодом в Австро-Угорській та Російській імперіях, частиною яких була і Україна.

НОМЕНКЛАТУРА — слово латинського походження, означає «перелік».

Нудне, як мед без чаю, коричневі штани, музика в ліфті, робота охоронця магазину, твори Гете, промова постарілих політиків-зануд, меню в шкільній їдальні радянських часів, книги, написані за грантові гроші... Номенклатура — дуже нудне слово, але його часто вживають, тож доведеться знати його значення: це сукупність, перелік чогось або — працівники, яких керівники затверджують на певні посади.

ГЕЄНА — долина Гінном, символ пекла, місце довічних мук грішників. Не плутати з «гісною». Гієна — стерв'ятник, тварина, що їсть копитних і ссавців. Морда — страшноюща, особливо у плямистої гієни. Її увіковічено в мультику «Король Лев». Бурі гієни вкрай огидні, вони справжні стерв'ятники.

ГІМНАЛЬ — молитовник або книга духовних гімнів; атрибут побожної людини в XIX столітті. Це слово невіпадково призабуте, певно, тому що звучить якось... туалетно.

«Обережно, не сядь на гімналь». Означає: обережно, молитовник на лавці в церкві, не сядь на нього. І хочеш сказати одне, а чується ж інше.

КАДИЛО — атрибут богослужіння — металевий посуд на довгих ланцюжках із прорізною накривкою для куріння ладаном.

У нас про кадило часто жартували: «Хочеш кадилом по голові?», що означає: «Тебе отямити?» Або казали так: «Допомогло, як мертвому кадило», тобто «з того ніякої користі», не допомогло.

ПОЗАЯК —

ЧЕРЕЗ ТЕ, ЩО.

А ще є український поет 90-х — Юрко Позаяк (справжнє прізвище — Лисенко). Автор книги «Шедеври», яку український PEN вніс до переліку найкращих зразків нашої літератури. Такі вірші мені зарізно пахнуть, а втім — це питання смаку.

*Коли добродій хоче срати,
Він танцювать не годен вальс.
О моя люба, погуляти
Волів би хвильку я без вас!*

*Та скоро я вернусь, натхненний,
Нової сповнений снаги,
Й ми знов у вальцері шаленім
Підем ногою до ноги!*

*Й кружлятиме нас до нестями
Вогненна танцю благодать,
Аж поки знов (даруйте, дами!)
Добродій не захоче срать.*

ПЛЕБІСЦИТ — голосування, референдум, але такий, який проводять для вирішення важливих питань державного життя.

ПОЛОНИНА — безліса ділянка Карпат, далека від цивілізації.

Скроплена росами, всіяна цяточками польових квітів. Там вівчар пасе вівці, туди не має засягу ні Убер, ні інтернет.

«Ти, вуйку з полонини!» — так дразнять бідолаху, що відстав від життя, невдало вдягнувся чи не знає чогось елементарного. А та полонина — це насправді місце, куди втікаєш подумки, коли озлоблений на метушливий світ.

ДОВКРУЖ — довкола.

Довкруж аеропорту Лутона завжди багато зайчиків. Навіть не десятки — сотні пухнастиків. Сидять собі на галявинах, плигають-переганяють мандрівників із валізами. Неналякані ті зайчики людською жорстокістю. Так добре, що є місця, де ти можеш залишатися собою, навіть якщо ти заєць. Особливо, якщо ти — заєць.

ПОСМАК — післясмак.

У готелі «Four Seasons» на Мальдівах у нас було аж три тижні на двох. Після одного з ланчів, а їли ми переважно капрезе й лангустинів, пересіли на лавку ближче до моря. Пили біле вино:

— Такий цікавий присмак, — сказав він.

— Посмак, — виправила...

— Гарне слово, — погодися коханий, і зморшки в кутиках очей збагатилися на ще одну — так мнеться постіль, такою її забирає покоївка, яка приходить зранку стелити нову, випрасувану...

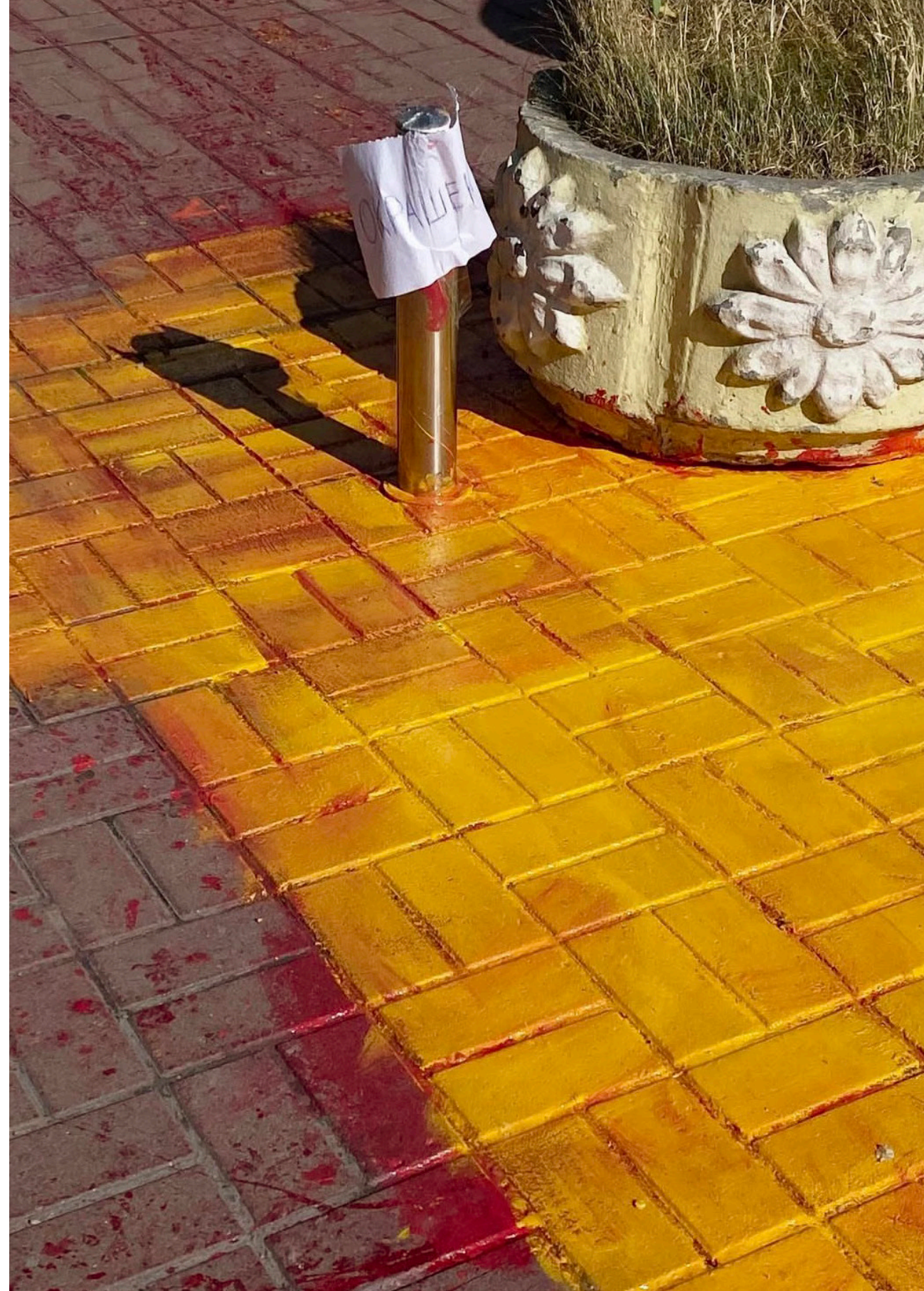
— I chablis чудове...

Минув час, на тій лавці на Мальдівах сидять інші закохані. Десь у нашому номері горнутья ті інші одне до одного, а зранку він їй каже: «Люба, відкрий штори, пусти сонце». А потім вони босоніж ідуть на сніданок. І вона теж, певно, вперше на Мальдівах, тож набрала купу туфель, пістрявих сукенок і навіть плащ. А на острові ж ходять без взуття та напівголими...

І тих, хто прийшов після нас, батлер також запитує, чи, бува, у них не медовий місяць? А вона ніяковіє, а він це бачить — і рятує її від необхідності відповідати:

— Так, у нас медовий рік.

Минуле ж не помирає, як на тому наполягають стоїки; воно вміє втілюватися у спогади, проникати в сьогодні, у тепер — шумом води, посмаком вина — нехай і не там, і не з тими...

ЕПІТОМА (гр. *ἐπιτομή*, *epitomé* — уривок, витяг) — скорочений виклад великого наукового чи літературного твору. Епітоми наукових праць полегшують читання та розуміння суті тексту.

Більшість творів часів Давніх Греції та Риму домандрували до нас не в повному обсязі, а якраз у вигляді епітом. Пізніші «автори-епітоматери» виклали їх стисло, зрозуміло.

«У грошах таки є щастя» — це моя епітома, стислий витяг із прожитого.

ЗАВШЕ — завжди.

Радянська влада заборонила слово як полонізм, проте воно досі живе в розмовній мові й художній літературі. З української мови цілеспрямовано прибирали слова, які засвідчували відмінність від російської — давні українські слова, що утверджували самобутність, автентичність, оригінальність мови. Казали, що очищають мову від архаїчних, застарілих та штучних елементів, канцеляризмів. Мову вважали зброєю для боротьби проти «націоналістичної архаїзації».

— Як ти? — спитала подруга.

Я завше намагалася казати правду, але нині, коли серце було наче відбитий безпричинним боєм шніцель, сказала:

— Чудово, у нас випав перший сніг.

ЕЙФОРІЯ — стан блаженства і серіал на Нетфліксі.

ЗІНСЬКЕ ЩЕНЯ — сліпак піщаний, тваринка, яку в Україні можна побачити під час жнив у полі, або, може, кіт принесе до сільської хати задушеним. Живе цей гризун під землею, має недорозвинуті очі та зуби, якими прогризає ґрунт. Так ще називають дуже злих людей.

Зінське щеня частіше трапляється у фольклорі та в літературі, аніж у розмовній лексиці. У Панаса Мирного є такі рядки: «Коли б у матері була така сила, щоб тебе провчити [...], то не скавав би ти, як щеня зінське».

Щеня зінське — символ люті. Є повір'я, що Господь навмисно зробив цього звіра сліпим, щоб не поїв людей. Бо якщо це щеня вкусить когось, то мусить той конче вмерти.

Ось легенда. Зінське щеня народилося від собаки, що перетворилася на жінку. А за дев'ять поколінь у тій родині народилися щенята — зінські, звісно (схрещення жінки із собакою). І в дев'ятому коліні з'явилося в її прародички щось потворне, тобто зінське щеня.

Кажуть старі люди: якщо задушити це щеня, то можна отримати надлюдську силу. Душити ж його потрібно під молитву «Отче наш», при цьому наші прародичі не забували попросити у гризуна вибачення.

ЗАРІЧЧЯ — місцевість за річкою.

Одна з найпопулярніших назв українських сіл після Іванівки, Михайлівки, Олександрівки... А ще заріччя — друга половина життя або щось незнане, незвідане.

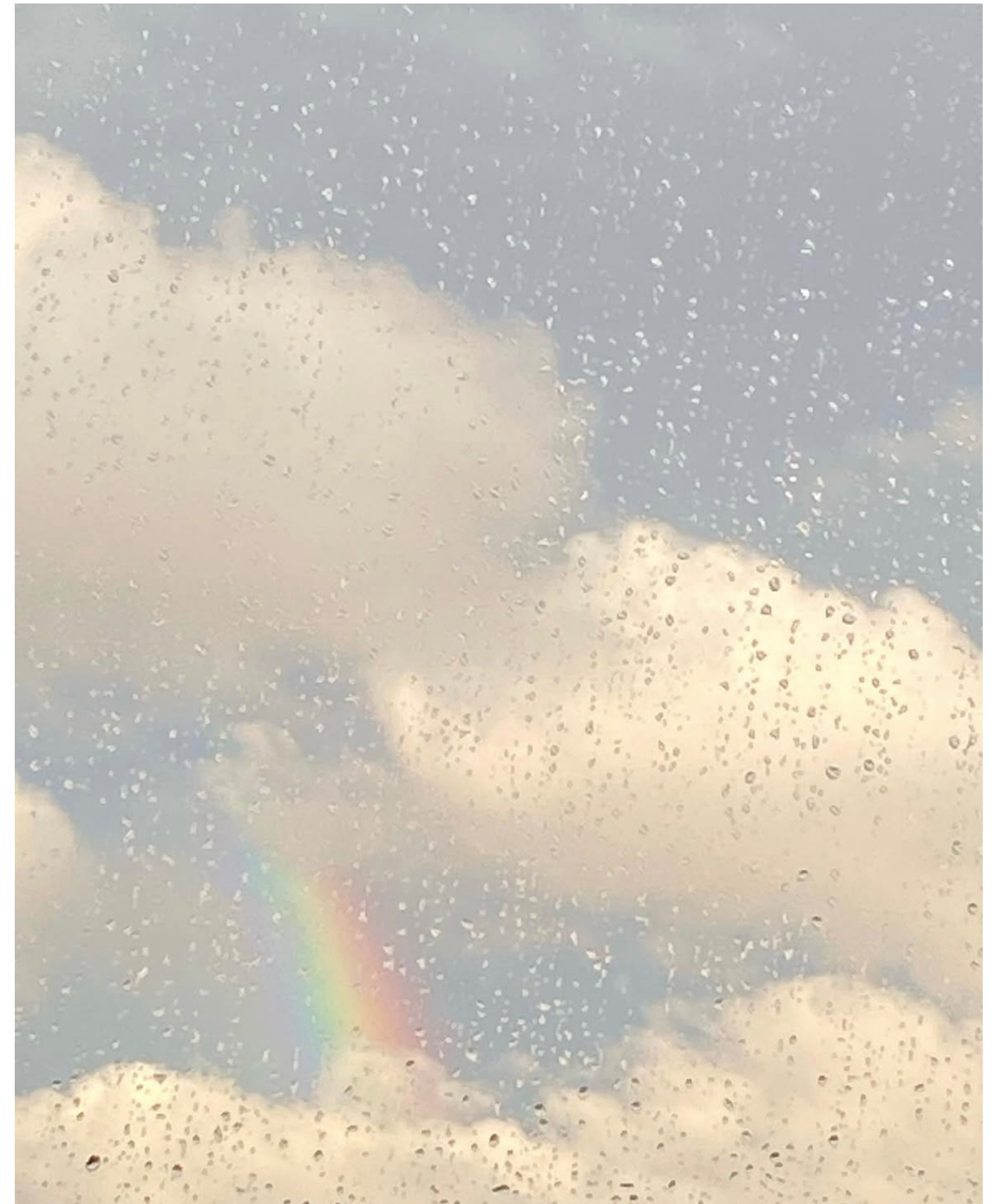
*Сорокаріччя дихає в обличчя.
— Кому — кричить — на той бік, у заріччя? —
Веселий перевізник Харитон.
А ми завмерли на краю сторіччя.
Невже до нас звучить ця форма клична,
Цей кепський жарт, цей фамільярний тон?*

(Олександр Ірванець)

ЗОРЕЛЕТ — зорепад.

Щасливе явище для всіх, окрім самої зірки. Вона падає, поки люди егоїстично замовляють собі бажання. Вона зникає відчайдушним спалахом, поки люди радіють, що встигли за її короткий лет щось собі роздобути, виманити у Всесвіту.

Бути зіркою добре, поки не настає зорелет. І ти летиш, і люди, які ще мить тому не зводили з тебе погляду, уже ідуть собі геть, у справах. А ти, зірка, губишся у Всесвіті, зникаєш у глухій тиші та темряві. І ніхто й не згадає, якою ти була, поки була зіркою.

БИЛИНА — стебло трав'янистої рослини.

У фольклорі символізує самотність та бідність. А ще — мене на Сардинії.

— Ти поправилася, бідолашна. — Він дивився на мене наче з відразою: як я сміла не виправдати його довіри і розлізтись в його очах. Та й ще в серпні, коли ми на Сардинії. Так, я справді поправилася. Буває, від стресу худнуть, а я ні.

Був 2012 рік. Знімали телепередачу «КабріоЛіто», були у відрядженні довгі тижні: я не бачила дитини, місто змінювалося за містом, область за областю... Після зйомок увечері я зачинялася в готельному номері — атмосфера на знімальному майданчику виснажувала. Ведучий-колега Сергій та його майбутня благовірна Катя намагалися знецінити мене. Дешевими були їхні замах на мою гідність. До прикладу, Катя, яка була адміністратором програми, не кликала мене на редакторські збори. А коли я про них дізнавалася, то вона показово лагідно пояснювала:

— О, я так хотіла, щоб ти виспалася...

Це були найважчі зйомки мого життя. Від стресу я декілька днів не могла говорити, а ще — поправилася. Після зйомок «КабріоЛіта» у нас із коханим була запланована поїздка до Сардинії. Білосніжний готель «Cala di Volpe» не забути: він став прощальним, а ми ж добре пам'ятаємо перше й останнє, що трапляється з нами. Я пригадую, як серед хвилястих білих стін та цукеркових вітражів мій коханий спокійно й сумно сказав:

— Ти поправилася. Я їду.

Я побачила в його очах відразу. Білосніжні пляжі Сардинії вмиють пожовкли. Ну кому потрібна ця розкіш готелю, якщо її не можна розділити з коханим?

Сніданок був таким: столик на двох; — на старовинній терасі, яку обвивало листя дикого винограду... чи плюща, точно не пригадую. Але за тим столиком я сиділа одна. Він, ще вчора — коханий, претендент на спільну зі мною вічність — поїхав. Бо я поправилася.

Принесли каву, гранолу й молоко дружини верблюда. Верблюдівни? Я ж ні до чого не торкнулася. Апетит зник, і не тому, що захотілося швидко схуднути, а тому, що любила поціновувача стандартів. Я так сильно любила того, хто наважився зіпсувати серпень у Сардинії. Того, хто холоднокровно залишив мене билиною в цій нерозділеній розкоші.

Я схудла із часом, але не на його вимогу. Лише душа так і не повернулася до попередньої форми, допологової, коли я дала життя любові.

АВРОРА — світанок, зоря. Богиня вранішньої зорі, яка народила сузір'я.

Я відчуваю себе авророю, коли дивлюся на своїх дітей — які ж вони в мене зірочки талановиті! Водночас мільйони мам думають, як я. Так і є: всі ми, матері, — аврори.

АКАФИСТ — хвальна молитва Богородиці, Христові й окремим святым.

Я люблю це таємниче слово. Коли діти хворіють, даю їм багато пити, нурофен, якщо температура, і читаю акафист до святого Миколая чи Пантелеймона.

ЕТНОГЕНЕЗ — тривалий процес формування й розвитку народу, етнічної спільноти.

Ідеальне слово, щоб співрозмовник миттєво збагнув, з яким інтелектуалом має справу. Я користуюся ним, як улюбленими балетками, коли хочу, а не лише на свято.

«Тут не кричи, — кажу одному маленькому родичу, — бо можна подумати, що твій етногенез починається з горил, а не з Адама».

ЇМОСТЬ — дружина священника.

Перехідний вік у мене був не як у людей. Замість курити, пити, я подалася в релігію. Одна добра їмость навіть готувала мене стати дружиною священника. Щосуботи в себе вдома вона збирала затурканих, як я, дівчат-підлітків і переконувала, що вийти заміж за отця — благословення. Вчила нас готувати чанахі, вішати штани майбутнього чоловіка на вішак так, аби не зім'ялися, наказувала не малюватися і повторювала, що секс може бути тільки після шлюбу. Пані їмость влаштовувала посиденьки із семінаристами.

Її зусилля не були марними, мені зробив пропозицію рожевоголовий Ромчик, який після закінчення семінарії став бандюком. Я терпляче пройшла цю школу благородних їмостинь від пані Марії. О, скільки нас, які здобули дипломи, та працюємо не за фахом...

КВІЄТИЗМ — від лат. *quietus* — спокійний, безтурботний; релігійна течія, містично-аскетичний напрямок у католицизмі XVI—XVIII ст.

Іван Франко вживав слово у значенні «пасивність», «прагнення до безтурботності».

Не реагувати на страждання інших — неприпустимий квієтизм.

НЕЗГІРШЕ —

РОЗМОВНЕ: ДОСИТЬ ДОБРЕ,
НЕПОГАНО.

Собаки розуміють мене незгірше за психотерапевта. Я завжди спиняюся, щоб погладити якусь, припнуту біля супермаркету, в очікуванні господаря. Присяду поруч песика, погладжу, щось скажу, переважно комплімент про розумний погляд чи гарний колір шерсті. Так дивимося одне на одного — обом стає легше, лише відповідь треба вгадувати. Проте вона завжди однакова — як від бульдога, так і від спанієля: «Ти така добра, та люди тебе теж не розуміють, хоча нас називають собаками, самі не мають терпіння задуматися про когось, хто має складнішу структуру особистості. Ти мала бути собакою: мовчала б собі, бо що зміниться від того, що ділишся з кимось думками. І ще б ти віддано любила, не пам'ятаючи заподіяного зла. Ти ж це зараз робиш: мовчиш, любиш, тиняєшся біля супермаркетів... Тебе навіть кусати не хочеться — нема за що».

ДО НЕСТЯМИ — дуже сильно, надзвичайно.

Я до нестями люблю маленькі щастинки: глянути на осіннє листя на вікні машини перед тим, як незворушно скинути його двірниками; люблю перші ранкові усмішки дітей — і всі, що будуть за день; обожнюю його голос у телефоні, своє відображення у вітрині «Дж. Л.», а ще kota на сусідньому балконі; коли після душі наношу на обличчя крем. До нестями подобається замовляти квитки на літак до друзів, а потім у меланхолійні миті зиркати на ті квитки, лягати спати опівночі, останньою в домі вимикати світло... Складаю ці щастинки докупи, відкидаючи все потворне. І тоді дивлюся: о, а виходить дуже навіть затишне життя.

З-ПОМІЖ — «уживається при вказуванні на середовище та сукупність предметів» — так описується слово у словнику Івана Голоскевича за 1929 рік. Тож це слово вживаємо, вказуючи на середовище або сукупність предметів, де щось чи хтось виокремлюється.

З-поміж усіх очей найкрасивішими є очі мого чоловіка. І хоча, коли я їх роздивилася, була в стосунках з іншим, ці блакитні очі стали остаточним аргументом завершити роман:

— Я виходжу заміж, — сказала я шанувальнику. Той був шокованим. Але я ще тоді навіть не зустрічалася з Володею. Це я так відчула — і з того моменту не сумнівалася, що ось вона, моя друга половинка. Очі повідомили.

ЮДОЛЬ — біблійне слово: «долина плачу», місце страждань і розплати. Це — символ страждань.

...І тріскали банки з-під соків, летіли канапки, лився суп із пластянок. Він жбурнув її на вітрину посеред понеділка, посеред білої днини:

— Бицьо! — водала ще досі молода жінка. Англійською, до речі. На її плечі, наче анонс події, що за мить станеться, червонів розтлумлений кетчуп.

— Ти спав з нею! — ричала вона англійською, і тепер вона його мастила, цього зрадника. Дядька в обтислих чорних джинсах і футболці поло, такому луку надають перевагу турецькі чоловіки. Особисто я б за такого душі не рвала.

Вони билися при нас, свідках, які до цього тихо собі сьорбали каву. Безпорадний персонал намагався виховати словами розлючену парочку, що трощила їхнє майно:

— Так не можна! Стоп!

— Скотина! — вона вхопила його за плечі, і вони впали коломишкою на підлогу.

Люди похилого віку вийшли з кафе та вивели своїх порядних песиків. Якийсь юнак усе це знімав на відео.

Ми з дітьми не рухалися. Я шкодувала, що вони розуміють англійську. Та парочка влаштувала справжню юдоль, бачити яку для дітей — занадто. А було це кафе «Прет».

ШЛЮБ НА ВІРУ — співжиття, неоформлені стосунки між партнерами.

Однак це далеко не цивільний шлюб. Цивільним до XIX століття називали оформлення стосунків у державній установі. Єдиним істинним шлюбом вважали церковний.

Шлюб на віру обирали старші коханці, яким уже було лінь або ніяково одружуватися. Молоді люди, такі як Настя та Гнат із повісті Михайла Коцюбинського «На віру», відчайдушним вибором жити в неофіційних стосунках прирікали себе на довічний осуд суспільства: «В голові у нього, мов блискавка, промайнула нова думка. Думка та вразила його незвичайною простотою. Він так конче зробить. Він убогає Настю сидіти з ним на віру... Адже він не один сидітиме на віру. Адже в їх селі можна налічити більш десяти хат, де чоловік та жінка нешлюбні».

Суспільству не догодити. Я ж була дружиною «на віру» безліч разів. І аж ніяк не шкодую: такий шлюб — репетиція перед справжнім заміжжям.

ШЛЯМБУР — альпіністський гак, який закріплюють у скелі для страховки.

КРЕЩЕНДО — поступове збільшення сили звуку.

Спочатку я боялася на нього глянути: незугарний, з родимкою на щоці, дуже схожий на Містера Біна. Із часом зовнішність мого шанувальника розчинилася — з-під простоти тіла визирнула добра душа. От тоді суперечливі почуття перейшли в кресцендо — і навіть на мить здалося, що я люблю його.

ДИМІНУЕНДО — музичний термін, означає поступове зниження сили звуку.

Коли сваримося з коханим і раптом на обрії з'являється хтось знайомий, тоді крик поступово переходить із кресцендо в димінуендо.

А ще про кресцендо. Музичний термін, що означає поступове збільшення звуку.

БЛИСТЮ — хутко, миттю, швидко.

Пристрасне кохання, світанок почуттів — коли він блистю виконує твої забаганки: за день дивом робить візу до Америки і летить через океан, бо ти так захотіла; купує черешні серед зими в київському супермаркеті... А в подружжі — як на державній роботі — доводиться чекати свят, щоб отримати подарунок чи листівку...

ВЕРЛІБР — вільний вірш, поезія без рими. Інколи можна сплутати верлібр із білим віршем. Білий вірш — це неримований вірш, але має чітку метричну структуру (наприклад, ямб, хорей, дактиль тощо) і ритм, але не римується. Верлібр не має ні рими, ні фіксованого розміру.

Мій улюблений верлібр Василя Голобородька — «Понеділок. Понеділок. Понеділок»... про монотонне та складне життя.

ГЕЙ — слово вживається як заклик або ж щоб висловити піднесення.

Дуже багато «гей» — у народних піснях: «Гей ви, стрільці січовії!», «Гей! Гей! Гей, соколи, оминайте гори, ліси, доли».

Як на мене, вигук «гей» краще не зловживати, адже зараз воно означає «гомосексуальна людина». А піднесення і радість висловлювати можна так: «Нумо!», «Нівроку!», «Оце так!», «Незле!», «Овва!».

ЖЕНЧИК-БРЕНЧИК. Типова для української мови стилістична словосполучка. Шевчик — той, хто шиє взуття, женчик — жнець. А бренчик — це той, хто бринчить на якомусь музичному інструменті.

На уроках хору я виводила першим голосом пісеньку, яку свого часу записала Леся Українка:

*Ой, до схід сонечка женчик схопився,
Росою чистою бренчик умився...*

ЗМАРНІЛИЙ — виснажений від горя, втомлений від праці, схудлий не від дієти, а від стресу.

ЗРАДЕЦЬ — зрадник.

І нема в серці місця тому, кого так любила. Бо коханий виявився зрадцем, заляпаним руками молодих коханок, як велике дзеркало у ванній наприкінці дня.

КУРБЕЛЬОХА — заметіль, хурделиця.

У стосунках із чоловіком почалася курбельоха. Мовчазні сварки. Сон без «на добраніч».

І тоді Євдокія відчула холод та розповіла мені казку:

— І була собі одна жінка, яка любила своїх дітей, чоловіка любила. Але вони всі її так довели, що вона зглупіла і почала ходити з пакетиком на голові...

— Як то з пакетиком? — налякалася я, бо збагнула, кого дитина взяла за героїню. Стало геть сумно від таких слів.

— І що ж вона зробила, та жінка? — перепитала з надією на щасливий кінець.

— Вона втекла від усіх на курорт.

КОХАНКА — жінка, яка перебуває у тривалому позашлюбному зв'язку із чоловіком, одруженим з іншою. Англійською мовою — *mistress*. Помітили другу частину слова — *stress* — стрес?

Я була коханкою. І це було боляче.

— Я лише твоя коханка, — казала я йому.

— Коханка — від слова «кохана», — обіймав мене. — А дружина — від слова «дружба».

КАВАЛЕР — те саме, що залицяльник, кавалер. Слово *кавалер* походить від італійського *cavaliere* — вершник, кавалерист.

Якщо тривалий час не бачити чужого хлопчика-дитини, а він помітно виріс, то на Галичині полюбують казати так:

— О, то ти вже кавалер. Птьху на тебе.

Плювати на дитину при цьому нема потреби — достатньо просто зімітувати, щоб не зурочити.

КАВАЛЕРКА — приємне проведення часу в молодіжному товаристві; побачення. Це коли на зустрічі з подругами потенційний залицяльник до неї придивляється. Найпопулярніші місця для кавалерок — дискотека, кіно, сільський футбол, гаївки біля церкви на Великдень.

Є ще схоже слово «кавалерка» — так у Львові називають однокімнатну квартиру без вигод та окремої кухні.

ЛЕГІНЬ І ЛЕГІНКА — молоді хлопець та дівчина.

МАЗУН, МАЗУНКА — мамин улюбленець, пестун, пестя. Мазунами називають дітей, зіпсованих надмірною батьківською опікою.

МАРЕННЯ — фантазія, верзіння, маячіння.

Небезпечно тримати в хаті чоловіка, який має повну голову марень. Бо хіба це гоже — обіймає тебе, а в мареннях — не ти?

ВУРДАЛАКА — істота української міфології, а ще мрець, що повстає з могили. Він висмоктує кров, обернувшись на звіра, і найбільше мучить членів своєї сім'ї.

Коли Ігорко покрав Зорянині капці, щоб та не могла ходити на роботу; коли зраджував її, а після походеньок приходив додому серед ночі і переповідав зламаний Зоряні про своїх коханок; коли потім, коли Зоря з ним нарешті розлучилася, подарував спільній трирічній дитині лижний костюм, що розміром був аж на дванадцять років (бо лише такий розмір був на розпродажу), тоді я сказала заплаканий подрузі:

— Добре, що ви розійшлися: твій Ігорцьо — вурдалака, який поки не висмокче всі сили, не заспокоїться.

ПАСКУДА — мерзенна людина.

ЗАЧУХАНИЙ — непоказний, непривабливий, занехаяний, позбавлений догляду.

Пес, як за ним не доглядати, вкриється блохами, почне чухатися... — і стане зачуханим.

Я дуже некомфортно почуваюся, коли в красиві місця пускають зачуханих. От сиджу я в лобі «Ріца», чекаю на подругу, щоб чай пити. Вона спізнюється. А я вмостилася навпроти рецепції — бачу: якась зачухана дівчина, з надлишком макіяжу та ботоксу, з пристойним, явно не своїм чоловіком, бере ключі від номера. Таким насправді не оцінити, що спатимуть у позолоті інтер'єрів, над блиском яких уже понад 20 років працює незмінний «позолочувач» — майстер, що оздоблює їх сусальним золотом. Вони могли б і в motelі, але ж знецінити почуття інших і підняти себе у власних очах най би на мить — потрібен «Ріц».

ДОВІЧНО — назавжди.

«Я любитиму тебе довічно», — пообіцяли ми одне одному.

Але, звісно, розлюбили. І добре зробили, бо він пішов порушувати всі заповіді Божі, а я ж взялася спробувати жити за ними.

ЗАЯЛОЖЕНИЙ — брудний, замурзаний, заїжджений.

От нащо бруднити щасливий момент заяложеними спогадами?

ЗБРИДИТИСЬ — стати огидним.

«Княжна не написала йому цього, видно, боялася збридитися йому, бо його б палили сліди колишніх її поцілунків», — писав Карл Чапек.

ОШАТНИЙ — розкішний, нарядний.

А я спіймала такий момент учора. Стою; втомлена, мігрень переплелася з тахікардією, надягаю ситцеву піжаму.

Володя якраз іде спати, я спиняю його, обіймаю і кажу:

— Як дивно, десять років тому я засинала поруч в ошатних сорочках, шовкових і летких... А зараз — ледь попрасована піжама (бо якщо для себе, не допрасовую комірця, шкода часу). Піжама на мені, як із Аушвіце, в'язень побуту...

— Ти в мене трохи «ку-ку», — чоловік ніжно поцілував мене в чоло і зачинив за собою двері спальні. Я так і залишилася стояти розгублена біля пральної машинки.

ОКСАМИТ —

СЛОВО ЗАПОЗИЧЕНО

З ГРЕЦЬКОГО *έξάμιτος* — ОКСАМИТ.

ТКАНИНА З ГУСТИМ КОРОТКИМ

ВОРСОМ ІЗ НАТУРАЛЬНОГО ШОВКУ

ЧИ ШТУЧНОГО ВОЛОКНА, З'ЯВИЛАСЯ

ВПЕРШЕ В ЄГИПТІ 2000 РОКІВ ДО Н.Е.

Оксамит не лише прикрашає, а й старить. Якщо одягнутися в оксамит із ніг до голови, то отримаємо ефект старої діви. Якщо вже обирати оксамитну одіж, то ліпше плаття, але точно не костюм...

Але я вам хочу розповісти дещо несподіване про оксамит. Є дивна історія про дівчину з оксамитною стрічкою. Не чули? Авторство приписують А. Дюма.

Слухайте.

Якось хлопець закохався в дівчину, палко її покохав, а вона його. У дівчини на шиї була оксамитна зелена стрічка, яку вона ніколи не скидала.

Хлопець питав дівчину, чому вона не знімає цієї стрічки, але вона не розповідала. Навіть коли пара одружилася, дівчина не розкрила коханому секрет стрічки.

— Коли ти мені розповіси? — запитував чоловік.

— Коли настане час. — Лише відповідала вона і все носила свою зелену стрічку.

Минуло життя. Чоловік та жінка зістарилися. І ось вона помирає. На смертному одрі нарешті повідомила йому, що настав час дізнатися її таємницю. Жінка попросила милого розв'язати їй стрічку на шиї. Він її послухав — і розв'язав... І як тільки він це зробив, у жінки відпала голова.

Кінець.

ЗБЕНТЕЖЕНИЙ — схвильований.

Тільки-но дізналася, що вагітна втретє, вирішила негайно поділитися новиною з коханим.

Був пізній вечір, майже листопад. Ми із сестрою зачинилися у ванній у моїй київській квартирі — так склалося, що всі мої три вагітності оголошувала саме Юля. Вона перша дивилася на тест. А потім сповіщала: «Кісточка, ти вагітна».

...Того дня, коли я дізналася про третю вагітність, ми з командою мали їхати на зйомки в Чернівці, машина вже чекала біля мого під'їзду в Києві, а Володя з маленьким сином залишився у заміському будинку.

Знати, що вагітна, і ні з ким не ділитися новиною — справжнє випробовування. Тож замість того, щоб прямувати на зйомки до Чернівців, попросила водія звернути за місто до коханого.

Настала ніч. Володя із сином давно спали, чоловік був упевнений, що я вже десь доїжджаю до Чернівців. А я змінила маршрут: замість роботи поїхала додому. Відчинила двері, не вмикаючи світла, щоб не розбудити сина, почала тихенько пробиратися до хати. Чоловік подумав, що то злодій крадеться. Він вхопив біту і вже замахнувся на мене. Леде встигла закричати:

— Володя, то я! І я вагітна.

Він опустив біту. І сам присів. Збентеженим людям важко стояти.

УМОЖЛИВИТИ — дозволити.

Коли старієш, уможливуєш те в поведінці, що було до-речним хіба в дитинстві. Наче маля, чекаєш, коли тебе повезуть у красиві місця, поведуть на прогулянку, бо самому так самотньо і можна посковзнутися... Чекаєш, що тебе нагодують, розрадіють, полікують, обіймуть. Починаєш тепліше вдягатися і вірити в чудеса. Скласти пазли починаєш.

Чи помічали ви, що в церквах на недільних службах так багато статечних людей? Вони, наче діти, вірять у Бога і в те, що побачать Миколая, і нехай вже не в ніч із 18 на 19 грудня, а тоді, коли заснуть назавжди...

ФАНА — хоругва, яку тримають у церкві під час Божественної літургії. Полотнища із зображенням Ісуса чи Богородиці.

У багатьох церквах фани тримають лише неодружені дівчата. Тож коли молода взяла шлюб, іноді проводять обряд «прощання з фанами», які наречена тримала в церкві до заміжжя.

АПАТІЯ —

БАЙДУЖІСТЬ; СТАН, КОЛИ НЕМАЄ ІНТЕРЕСУ ДО ЛЮДЕЙ І ПОДІЙ.

Слово має давньогрецьке походження і означає «вицвілість емоцій», «млявість». Цей термін використовують у медицині. Але ось що цікаво: на наших теренах у загальному вжитку він з'явився лише у 1930-х роках. До цього беземоційний стан пацієнта називали байдужістю, уникаючи будь-яких іншомовних термінів. Наприклад, у перекладному медичному словнику за редакцією Мартирія Галина (1920 р.) українським відповідником було слово «байдужість».

«Знаєш, красивих та успішних жінок не страшно залишати». Таким був прощальний маніфест мого колишнього. Він стояв на моїй кухні, ще мить тому ми обідали, тож я й не уявляла, що коханих залишають ось так: спокійно, холоднокровно, на повний шлунок, навпроти холодильника, а за спиною — репліка картини Веттріано... Він справді мене покинув, і не допоміг тоді цей комплімент про красивих. Тоді я впала в апатію, заслонила штори у квартирі і завмерла на довгі місяці.

ГЛИТАТИ —

КОВТАТИ, ПЕРЕВАЖНО СЛЬОЗИ.
ГЛИТАТИ СЛЬОЗИ — СТРИМУВАТИ ПЛАЧ.

Усю дорогу з Порто Черво до нашої яхти я глitala сльози. У цьому антуражі Сардинії я вперше так ясно зрозуміла, що коханка. Ось; як усі інші коханки, прямую маршрутом: обираю сукенку в магазині «Прада». Далі, як усі решта коханок, вульгарно сиджу навпроти коханця і п'ю в ресторані вино, яке обрав він. Як інші коханки, одягнута в декольтоване і оздоблена діамантами; як інші коханки — без обручки на пальці...

Коханець, мій коханець, як і всі власники коханок, гордовито ходив собі в Порто Черво. Напевно, йому б хотілося, щоб у мене були довші ноги, як в інших «нормальних» коханок... Напевно, у листі очікувань уже були мої наступниці, тож можна було не пам'ятати імені. Для зручності, щоб я відкликала, коли йому треба, він називав мене «кицунєю», щоб не обтяжувати пам'ять усіма Нелями, Лілями, Оленами, Оксанами і Наталками. Кицуня... Коханка від 10 до 20 липня, далі буде інша. Від гіркоти ситуації я глitala сльози, бо не стати мені Роксоланою.

ГНІВАТИСЯ — злитися.

— Не гнівайся, люба. Я ненавмисно розбила твою іграшку.

В аеропорту Лутона — калюжа, я розбила сувенір — скляну кулю «Брайтон». Євдокія має звичку возити за собою свої сувеніри, вона любить розкласти їх на тумбочці біля ліжка в готелі. Дитина, яка не має дому, бо ми залишили Україну, коли почалася війна, тому створює собі дім так, як може.

На очах донечки сльози, але вона не гнівається. Їй дуже жаль, мені теж:

— Я куплю тобі нову, таку самісіньку.

— Такої вже не буде.

Її правда: сувенір особливим робить момент, а купували ми його під час першої мандрівки до Брайтона. Валерій, я, Євдокія сіли на поїзд із Падінгтона і поїхали до моря, увесь день провели на пляжі: я читала щось, сидячи на шезлонгу в червону смужку, а діти бавилися на піску та годували чайок. Одна з наших підопічних ще дзьобнула чоловіка за сідниці — той аж підскочив...

Тож я гнівалася на себе, бо такого сувеніра вже не купити, хоча їх тисячі в магазинах Брайтона.

Гніватися — дуже ніжне слово, яке передає злість, схожу на хмаринку, яка от-от пропливе, — і визирне сонечко.

Мій син посварився з бабусею, моєю мамою. Уже в Лондоні, коли ми вийшли з Валерієм удвох погуляти, поцікавилася:

— Чого ж ви з Алею так посварилися?

Діти називають бабусю Алею.

— Аля хотіла, щоб я був ідеальним. А я хотів бути таким, як я хочу.

ГОМОНІТИ — розмовляти тихо, приглушено.

Іван Малкович іноді запрошував мене в гості до свого видавництва «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА»:

— Заходь, Олю, погомонимо.

І так мені добре було в його малесенькому офісі, що на Бессарабській площі, у комірчині-кабінеті, де стіни всіяні ілюстраціями Єрка та Костя Лавра... І ми гомоніли про дітей, пан Іван завжди чомусь питався:

— Як там Новий канал?

(Хоч я вже там роками не працювала...).

А потім він обдаровував мене новодруками і випихав за двері, коли намагалася розрахуватися за ті книжки.

ДЕБЕЛІСТЬ — міцність будови тіла, кремезність.

Олена Пчілка вправно описала цим словом чоловіка, який аж ніяк не вписувався в аристократичні кола: «Молодий Хомутовников жив тихенько, великих знакомств із сусідами-панами не заводив. Та, правду сказавши, не така-то в його була й подоба, щоб уявлятися в панських салонах: хоч був він собі хлопець здоровий, ражий дитина, але ж іменно та плебейська червоність лиця, та пелехата голова, та дебелисть і незугарність, та несквапність і в розмові — не для салонів було те все!..»

ДИСПРОПОРЦІЇ — невідповідність між частинами цілого, відсутність пропорційності, гармонії.

Слово відоме, звучить розкішно, тож вживаю його постійно.

— Диспропорції моїх бажань і наших фінансових можливостей не сумісні із життям? — запитую чоловіка, перш ніж замовити дизайнерську валізу на день народження.

— Повтори, будь ласка.

А я за цей час вже встигаю приземлитися згори додолу. І кажу вже інше:

— Подаруй щось на свій смак, любий.

ДЗЮРЧАТИ — витікаючи, видавати булькотливі звуки.

Дзюрчить струмочок, коли вода торкається гірського каміння. Це слово вживаю виключно серед близьких, як маю нагальну потребу скористатися дамською кімнатою.

ЖУРЛИВИЙ — сумний.

«Любив плескіт води весняної. І жаб'яче ніжно-журливе кумкання в болоті, як спадала вода весняна»

(О. Довженко, «Зачарована Десна»)

ЗАЖУРА — сум.

— А ти знаєш, що я схудла. Стала гарнішою від тих розкішних масок та кремів для обличчя. На пілатесі вдовсконалила ноги — вони ледь подовшали, а ти цього не помічаєш. Твої очі такі сумні, а зажура така егоїстична, не дає бачити когось, крім себе; особливо радісних, як я сьогодні...

Монолог із нескazanого.

НЕЗУЖИТИЙ — невикористаний, неторканий.

Запаси моїх пристрастей так і залишаються незужитими. Зраджувати не вмію, навіть у снах. Як люблю — то назавжди. Але шлюб — це непристрасна справа, не може вогонь горіти вічно. Інакше — то вже вічний вогонь.

НЕМОЧИ — недостатність фізичних сил.

НЕПОВЕРТАЙЛО — незграба.

Закохані чоловіки інколи стають неповертайлами. А ті, хто вже не любить, — прудкими втікачами.

ПОРЕБРИК — бордюр.

Найкраще місце для сидіння, поки ніхто не бачить.

ЗАЙДА — ранка на губах, виразка, що виникла внаслідок застуди чи поганої гігієни.

А ще зайда — набридлива й неприємна людина.

ЗАЛИЦЯЛЬНИК — шанувальник, каваляр, дівчачур.

Був у мене залицяльник, поважний пан, його тоді часто бачили в новинах про спорт. Гарний, чорнобривий, знав багато мов. Їхали ми з ним якимось київською набережною, як зараз пам'ятаю, повз пам'ятник Кию, Щеку, Хориву та сестрі Либеді. Залицяльник кермував.

— Миколо (його не так звали, це я замінила, щоб ви не розгадали, про кого пишу), хочеш цукерку? — запитала і дала йому «ромашку».

Той взяв конфету, розгорнув, а позлітку викинув через вікно.

Кінець. Завіса...

БАЗАРИНКА — хабар.

БЛЯСТИ — базікати, казати дурниці, помилятися (Словник старослов'янсько-український місить це слово).

Стародавні слова, які стосуються тем, що є табу в пристойному товаристві, тож, мабуть, краще, аби там і залишалися, у минулому.

БРУДНИНКА — щось брудне, майже не помітне на перший погляд.

Я вигадала це слово, бо пилюку на дзеркалі чи пляму на сукні ним легше описувати — нема надмірної драми.

Втім. Якось покликала мене польська подруга попити з нею каву. Це був ранок у Лондоні; я дуже люблю Магду — і кава з нею завжди радість. Тоді до нас у кафе приєдналося кілька польок. Я взяла собі мак'ято у пластанці. Усі ми вмостилися навколо маленького столика-стовпчика. Гомоніли собі. І я, не перериваючи розмови, зняла накривку пластанки з кавою. Халепа — трохи мак'ято, зовсім цяточка, крапнуло одній із дівчат на кросівок, бо вона сиділа якраз біля мене. Це була бруднинка-краплинка, яку й не помітиш. Я перепросила, пані відповіла «нічого страшного», та сама метушливо почала шукати вологі серветки. А потім взагалі вибігла до вбиральні. Як вона оголосила всім присутнім — «запирати кросівок». А якби я не була україною, чи була б реакція на бруднинку такою ж театральною?

ВІРОЛОМНІСТЬ —

ЗРАДА, ВІДСТУПНИЦТВО.

Це —

обіцяти бути, але не стати.

Вдавати звичку за любов.

Дожити до старості, не зважаючи на тіло і розум того, кого любив.

Не дожити до старості і не померти в один день чи в один рік.

Не звертати уваги на те, що друга половинка потворнішає. Гладшає. Морщинками вкривається. Перестає мити волосся. Вона в цей момент так привертає увагу...

Байдужість — це і є віроломність.

Вечеряти, дивлячись у телефон, аби тільки не перетнутися поглядом із коханою людиною.

Не бачити праці коханої людини.

Розповісти комусь, що коханий / кохана хропе, потопає в немочах, мало заробляє.

КАМІЗЕЛЬКА — безрукавка, жилет, горсик. Слово запозичене через німецьку чи французьку мову з італійського *camiciola* — каптан, каптаник.

Моя подруга, дружина заможного чоловіка, вивела формулу свого успіху так:

— Я вдало вийшла заміж.

На думку Христі, ідеальний чоловік — це «той, хто багато заробляє, приносить гроші до хати. А ще сидить собі в кутку — чистенький, зачесаний, у камізельці — і мовчить».

КНІКСЕН — від німецького *knicksen* — присідати, робити реверанс; привітання з легким присіданням й шанобливим поклоном.

Кніксен роблять жінки, вітаючись із кимось поважним. Це аналог чоловічого поклону. На відміну від реверансу, кніксен не такий церемонний, не такий глибокий, більш невимушений.

Стара сусідова кицька
Візит нам складала свій,
Робили ми компліменти
І ввічливий кніксен їй

(Генріх Гейне)

КЛИНОМАНІЯ —

БЕЗПРИЧИННЕ БАЖАННЯ ЛЕЖАТИ В ЛІЖКУ.

Клиноманія — це не лінощі, а недуг. На нього страждають люди з тонкою душею, вразливі та беззахисні.

Ось тест на клиноманію.

Оберіть відповідь «так» або «ні»:

— Все хочеться робити в ліжку — їсти, працювати, дивитися кіно...

Так / Ні

— Якщо не вдома або ж спіткала радість чи гризота, хочеться негайно заховатися в ліжку.

Так / Ні

— На постелі сліди від косметики, салату, чорнила.

Так / Ні

— Вдома все добре — спокій, радість, але як тільки треба вийти зі спальні чи, ще гірше, — з дому, одразу псується настрій.

Так / Ні

«Так» більше, ніж «ні»? Тоді у вас схильність до клиноманії.

ПРИНЕВОЛЮВАТИ — змушувати когось робити щось проти своєї волі.

Приневолена раннім шлюбом, вона знала, скільки коштує курка і кілограм цукру; а в сорок років почала собі сама робити манікюр та носити синє пальто три-чотири зими поспіль. «Все одно всім байдуже, все одно ніхто не помічає».

ПРИСТРІТ — вроки.

Слабкість у тілі, сонливість, плаксивість — скоріш за все — то пристріт, тобто на вас подивилися із захопленням чи заздрістю і вrekli. Так кажуть. А ще пояснюють: врікають не лише погані люди, переважно чорноокі і виключно жінки. На Західній Україні не прийнято зазирати у візочок до немовляти, щоб не пристріти. А якщо дуже хочеться глипнути на новонародженого, краще спитати дозволу і втішити батьків дитини: «У мене світлі очі, я не врікаю». Але якщо очі карі, тоді краще не ризикувати.

Як тільки я починала вередувати, бабуся кликала мене до літньої кухні. Брала склянку води. Далі запалювала по сірничку і кидала до тієї склянки, рахуючи навспак: десять, дев'ять, вісім, сім... Потім дивилася: якщо сірники піднялися на поверхню, то, казала, мене вrekli; якщо декілька лишень сплигло, то пристріт не страшний. Далі вона сподом сорочки, чи в чому була вбрана, витирала, перехрещувала мене — і, справді, миттєво ставало ліпше.

ПРИЧАНДАЛЛЯ — предмети, речі.

У нас на Прикарпатті «причандалями» називають інтимні місця чоловіка, ті, що спереду. Десь таке чула: «Ти спершу причандалля помий, а потім на кавалерку йди!» Або про легіня в обтислих штанах: «Ти дивися на нього — причандалля наставив, встидався б!»

Ми жили в матріархальному суспільстві, де чоловіків було звичною річчю обмовляти при всіх. Мабуть, таку метафорику використовували, щоб спокійно говорити про інтимне вголос.

ПУСТОЦВІТ — цвіт, який не дає плодів. У мене вдома — це лайливе слово. Ним я користуюся, коли хочу звернути увагу на байдидування, марнування часу та можливостей.

— Злато, ти ж не пустоцвіт! Проґавити життя хочеш, вставай! Ну не спи до полудня! — стою над сонною Златою, яка після трансатлантичних перельотів блаженствує, вдаючи дитя. У неї джетлаг. Шкода часу: хочеться на прогулянку, розізнати якісь секрети, почути від касирки фунікулера коментар про мою молодість, коли вона раптом побачить нас удвох зі Златою. А стане це тоді, коли купуватиму квиток і по-старомодному дістану паперові гроші з гаманця:

— О, це ваша сестра? — питає касирка. — Ні? Не може бути!

— Та ні, може бути, — виправлю кокетливо, — у мене, взагалі-то, троє дітей.

РАМЕНО — застаріла назва плеча. А ще — це архітектурні елементи, розташовані по боках будівлі. Рамена популярні в українському бароко.

БЛЯДЬ — повія; обман. Слово пов'язане зі старослов'янським *блѣдъ* — базікання, єресь; розпуста (з Етимологічного словника укр. мови, т. 1, с. 215).

РЕВЕРАНС — на відміну від швидкого кніксена, реверанс — це довгий, шанобливий уклін.

Реверансами жінки вітають королівських персон. Чоловікам при цьому достатньо схилити голову, кивнути. В англійській мові слово «реверанс» позначає глибоку повагу. Мама зберігає пам'ять про бабусю в такому реверансі, що досі бабусині плаття висять у шафі. Наче вона повернеться до нас. Абсурдним є те, що, знаючи бабусю, навіть якщо вона й завітає з потойбіччя, то плаття від кравчинь за застарілими ескізами не вдягне — вони вже вийшли з моди.

РУМ'ЯНОК — (застаріле) зілля, яким рум'янилися; рум'янець; рум'яна.

«Іванку, Іванку, купи ми рум'янку, би-м ся рум'янила...»

Злата просить іти з нею у «Sephora», але замість одних рум'янок, про які домовляємося, виносимо два кошики якихось дивних скарбів на всі частини тіла, навіть на ті, що залишаються невидимими для людського ока.

СТРАХОПОЛОХ — перелякана людина.

У моїй машині дуже дивна система безпеки — маленький брелок на батарейках. Трапляється, батарейка сідає, тоді я глухну серед дороги.

Якось батарейка сіла саме тоді, коли я везла дітей до школи. Добре, що ми всі були на паркінгу. Я спробувала поміняти батарейку, але не змогла відкрити брелок; пробувала нігтем, шпилькою — ніяк. Потрібно було щось гостре, щоб підважити краї. Побігла додому і взяла кухонний ніж, щоб у машині поміняти батарейку. Заради безпеки, бо в авто діти, запхала ніж до кишені пальта та й забула про нього.

Після школи звернула в кафе. Виходжу з машини — а ніж як висковзнув з кишені і впав під ноги чоловікові, що проходив повз! Я схилилася, щоб підняти ніж — страхополох прискорив крок і зник за рогом... Налякала чоловіка.

СТРИЙ — це не лише місто, у якому живе моя сестра, яка колись стане вуйною чоловікам моїх дочок, коли ті вийдуть заміж. Стрий — це рідний брат батька, стрийко, тобто мої стриї — Зеник та Микола. Ага, заплуталися? Прочитайте ще раз.

СТРИЙНА — тітка, сестра батька або дружина стрія.

СУХОРЕБРИК — сухорлява, дуже худа людина.

— Мій сухоребрику милий, — кажу синові.

— Мамочко, я сильний. Дивись, які м'язи.

І дитя показує мені свої делікатні рученята.

— Бачиш?

— Бачу. — Він у мене дійсно сильний, мій рідний сухоребрик.

А ще сухоребрик — лікарська рослина від застуди.

ЕСТЕТИЧНЕ
ВИХОВАННЯ

УВЕРТЮРА — фр. *ouverture*, від лат. *apertura* — відкриття, початок. Переважно це вступна оркестрова п'єса, яку виконують перед початком балету, опери, кіно.

Перша увертюра з'явилася у XVII столітті в Італії, це були фанфари, які звучали перед початком опери Клаудіо Монтеверді «Орфей». Цей жанр у музиці виник із прагнення сподобатися герцогові Вінченцо, який був присутній на прем'єрі опери.

ПАНСІОН — інститут, приватний закритий навчальний заклад із місцем для проживання, що надавав загальну освіту та етичне й естетичне виховання.

1838 року в Києві на вул. Володимирській, 54 запрацював Інститут шляхетних дівчат. Відкрила його графиня Левашова на території власного маєтку. Випускниці цього пансіону отримували право працювати гувернантками у дворянських та купецьких родин. Щороку заклад випускав 1200 педагогинь.

Пансіоном нині називають переважно сервіс — харчування в готелях чи санаторіях. Повний пансіон включає сніданок, обід та вечерю, тоді як напівпансіон — це дворазове харчування.

ПАНСІОНАТ — заклад відпочинку, невеличкий готель, який бере на себе зобов'язання повністю дбати за гостей: поселяти, утримувати, годувати, розважати...

АНТУРАЖ — навкілля, оточення. Термін французького походження (*entourage*), що вживається в різних сферах: в інтер'єрі, в музиці, в мистецтві.

Ще це слово, яке мене дратує, як красивий чоловік із протягами в голові. Антуражем інколи називають щось, створене заради того, щоб справити враження, не вникаючи у зміст. Є такий салон краси десь у Жовтих Водах. Бар у Львові. Дитяча модельна школа в підпіллі інтернету...

Не знаю чому, але слово «антураж» у мене асоціюється із сірими стінами спального району, коли дощовий день, і жінка невизначеного віку з перепаленим волоссям і в тісних джинсах сунеться неохоче додому — у квартиру на першому поверсі, де відгонить сміттєпроводом, а на лакованій шафі з радянських часів постійно залишаються плями від пальців.

СПРАВУНОК — дрібна справа, завдання.

Справунки дратують. Господарка забирає у мене ...мене. Починаю писати, вможуюся з комп'ютером у далекому кутку кабінету, як треба покидати щойно вигаданих персонажів і летіти рятувати баняк із рисом, щоб не згорів.

Справунки, хоч і дрібні, але вимагають стільки сил. Бо за вимиті вікна чи маячіння на дитячому майданчику ніхто жінкам і не подякує, тоді як за цей час можна було б щось створити — на потім, для наступників. Забезпечити собі життя вічне.

Але якщо замислитися: з дрібних справ складається життя. І чи можна називати марнуванням часу приготування обіду для рідних, пришивання ґудзичка на шкільному кардигані; чи коли сидиш біля дощового вікна і складаєш пазли, пущуєш дзеркало до саява, відчищаючи таким чином себе?..

Коли була телеведучою, багато часу проводила змістовно — на свій лад: баняки мив хтось інший, обід для дитини готував шеф італійського ресторану на Подолі, а забирав водій... Я тим часом тинялася вечірками, презентаціями, конференціями: організовувала масовку чужій події, поки дочку зі школи забирали добрі люди. Іноді вчителька. Так, Злата не раз була вдома в Олени Василівни, чекала на маму з роботи. Хіба це не було марнуванням життя?

Справунки — благословенні справунки, прості, як краплина дощу на шибіці. Справжні, як втома і журба в маминих очах.

БАКЕНБАРДИ —

СЛОВО НІМЕЦЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ. УКРАЇНСЬКОЮ ЇХ ЩЕ НАЗИВАЮТЬ «САДІВНИКИ».

Смішне таке слово — і означає «бравурна річ», бо ці пасма волосся, що тягнуться зі скроні аж до рота, у загальній композиції схожі на шапочку на зав'язках.

Був у мене шанувальник Ромко: я — у десятому класі, він — у технікумі, напевно, вже й точно не згадаю. Приходив до мого дому, у дзвінок дзвонив, шоколадка «Корона» в руках. Я у вічко зиркну — стоїть: великий, на ведмедя схожий, волосся хвилясте, каштанове, а з вух звисають бакенбарди. Смішив мене його вигляд: такий солідний — і в шапочці немовляти.

КОМИНО́К — камін.

Ми сиділи в лобі старого готелю біля підніжжя Юнгфрау. Коминок наче спавлював сказане. Але дещо не згоріло. Фрагмент розмови залишився. Він подивився на мене так, як дивляться на картини, дуже уважно та експертно:

— Тобі пощастило, гарно старітимеш.

— Думаєш?

— Знаю. Генетика.

А потім дав урок стилю, яким досі користуюся.

— Оля, не носи яскраве, тобі не пасує. У яскравому твоє обличчя перекрикує одяг. Вбрання має бути тлом для твого обличчя, не відволікати. Носи сіре, темне, однотонне.

ВДЕРЖНО — стримано.

Одягатися вдержно своїх дівчат не прошу, бо одяг розповідає, що в дітей на душі. Впевнена: коли буря вгамується, думки розвидніються, мрії вдасться здійснити, то й спідниця закриє коліна, і мій гардероб більше не викликатиме осуду з боку доньок.

ЗОМЛІТИ — знепритомніти. Можна, звісно, по-простацьки втратити свідомість. Але зомліти — це дещо інше: театральний вияв дівочої немочі. Зомлівають переважно показово, щоб продемонструвати нестерпний біль, який насправді стерпний.

— Я зараз зомлію, мамо, — бурчала Злата на задньому сидінні автомобіля, поки я неслася серпантинними дорогами Каліфорнії.

— Я хочу їсти, знайди «Старбакс», — повторила дочка згодом — і аж занадто терористичним голосом, як на ту, що от-от зомліє. А я не спинялася та й не спинялася. У Каліфорнії, якщо ти не їдеш 160 км/год у певних місцях, то тебе зносить потоком транспорту — такі там правила.

— Зомлівай, бо де ж я тобі знайду «Страбакс» серед гір?
— відповіла я приречено, проводжаючи поглядом орла.

КАЛАМУТ — бешкетник, хуліган, той, хто зчиняє «каламут», тобто сварку та клопіт.

АНАХТЕМА — відлучення від церкви.

Най Бог милує.

ВЕЛИЧАТИСЯ — задаватися.

Низька самооцінка змушує людину задаватися, хизуватися... Чи помічали ви, якими простими та щирими є справді визначні люди? Адже їм нічого нікому не треба доводити. Велич — така чеснота, якій не потрібні софіти.

ДУБЛЕТ — багатозначне слово. Це і другий екземпляр чогось, і підроблений дорогоцінний камінь, заклеєний із двох частин, у якому лише один бік коштовний. Дублет — це і подвійний регістр в органі, і чоловічий верхній одяг — приталений жакет із гудзиками, поширений у XIV— XVI ст. в Європі.

ЗОДЧИЙ — художник-будівельник, архітектор.

У XII столітті, з літописів знаємо, що Київ будував зодчий Петро Милонич.

ЕСПАНЬЙОЛКА — борода.

Василь Стефаник був дуже педантичним: стильна камізелька, бездоганно зав'язана краватка, охайна еспаньйолка.

КАНДЕЛЯБР — підсвічник для багатьох свічок. Латинське слово, що походить від *candela* — свічка та *brum* — підставка. Запозичене з французького *candélabre*, від латинського *candelabrum* — свічник.

Бельгійський художник ХІХ століття Петрус ван Схендел отримав прізвисько Герр Канделябр. Ван Схендел був майстром зображення світіння: підсвічував на своїх полотнах обличчя, час та простір, огортаючи все в своїх картинах сяйвом свічок в канделябрах.

Моя улюблена картина — «Любовний лист»; подивіться, як світиться обличчя дівчини, яка читає листа, а її обличчя огорнуте відблисками мерхлого світла... Так і я читала його повідомлення, які досі бережу в архівах телефона. Шкода, що не скласти ці листи у стос, не перев'язати їх червоною стрічкою та не залишити в шухлядах письмового столика — для допитливих правнучок.

КАМЕРТОН — нім. *Kammerton*; утворене з іменників *kammer* — кімната і *ton* — тон, звук; вилкуватий прилад, який внаслідок удару видає звук певної еталонної висоти. Використовують камертон для хорового співу та налаштування музичних інструментів. У переносному сенсі камертон — стрижень особистості; те, що налаштовує на певний лад.

Недільна церква переповнена людьми. Прийшли всі мешканці Роздолу, навіть ті, що не хотіли. У маленьких містах люди вірять у «так треба» і в «так роблять всі» більше, ніж у Бога.

Я співала в дитячому церковному хорі щонеділі, хоча в неділю мені хотілося бути вдома і нічого не робити (нормальне бажання дитини). Може, тому я так свято бережу неділі моїх дітей — жодних планів, робимо те, що душа забажає... Ймовірно, я б і любила ті неділі в тісній церкві, але вони були із примусу, мене змушували щонеділі співати в церковному хорі, бо «так треба». Кому треба? Ніхто не казав.

Пригадую: стою собі така мала й голодна (ще треба було не їсти, бо до Причастя йдуть натщесерце) у першому рядочку на хорах, гортаю молитовник, рахуючи, скільки ще сторінок залишилося до кінця Служби Божої. Думки такі: «О! ще трохи... вже було Євангеліє, далі — "Вірую", а за "Отче наш" тільки чотири сторінки залишиться, тож можна потрохи готуватися вилетіти на волю — крізь задуху і людей, які пахнули дешевими парфумами та ситними сніданками...»

А зовні й усередині — страх зіпсувати літургію, покора перед диригентом, що брав камертон. У той момент ми, хористи, відштовхувалися від ноти «ля», щоб дитячими голосами перенести присутніх у Рай.

ВІТРЯНКА — вітряна віспа, заразне вірусне захворювання, яке проявляється висипом на шкірі й супроводжується інтоксикацією організму. Частіше хворіють діти дошкільного віку.

Коли почалася війна, братова (дружина брата) Іра діяла рішуче: забрала в машину двох малих дітей, свою маму, склала валізки... Заїхали за бабцею Ганею до Закарпаття, запросили до автівки і її. Довелося декілька днів долати дорогу, а в Дем'яна, мого чотирирічного племінника, почалася вітрянка.

— Іра, — дзвоню я їй, — тобі терміново потрібна зеленка.

— Ні, не буду мазати, а то ще на кордоні не пропустять, коли побачать зелені цятки.

Так вони і їхали: з вітрянкою і з бабусею Ганею. З улюбленого життя — у невідомість.

ВСТИД — діалектне слово, те саме, що й сором.

«Встиду не має». Так кажуть про людину, яка не переймається ustalеними нормами поведінки й іншими соціальними стандартами.

ЧАСОПИС — журнал, газета.

Олена Пчілка, мама Лесі Українки, видавала перший часопис для дітей «Молода Україна». Редакція журналу містилася в київській квартирі родини Косачів (справжнє прізвище Олени Пчілки).

Обкладинка журналу була чорно-біла, але обрамлена щоразу іншим українським візерунком. Редакторка впродовж життя колекціонувала ці узори з різних регіонів України.

Олена Пчілка, багатодітна мама, розумілася на дитячих смаках. У часописі є звернення до юної аудиторії: «Як до вас говорити, як до вас промовляти? Адже є між вами великі, є і маленькі, всякого віку».

До речі, Олена Пчілка була ще й своєрідним продюсером своєї талановитої донечки Лариси. Саме їй мама обрала псевдонім Леся Українка.

КАНІФОЛЬ — від лат. *colophonium*, *colophonia* — «колофонська (смола)», що походить від назви міста Колофон (гр. *Κολοφών*). Це смола, яку добувають із живиці хвойних дерев; крихка, скловидна маса — від темного-червоного до світлого-жовтого кольору. Каніфоль використовують музиканти, зокрема скрипалі, щоб струни звучали якнайкраще.

...Це наче сльози на стовбурах дерев, які ми в дитинстві відколупували та їли, і не було ж нам зле від того.

МЕТРОНОМ — прилад для визначення темпу шляхом точного відліку тривалостей музичного метру. Іншими словами — прилад, за звуковими сигналами якого відраховують проміжки часу.

Перший механічний метроном, подібний до сучасних моделей, сконструював Д. Н. Вінкель у 1812 році в Амстердамі. Важко уявити, чи доведеться користуватися цим словом у побуті. Це ж не шкарпетки і не ліжко. Розумне слово спеціального призначення — пароль для входу у світ ерудитів.

КАШКЕТ —

ЧОЛОВІЧИЙ ГОЛОВНИЙ УБІР
ІЗ КОЗИРКОМ; КАРТУЗ.

Руслан Багінський — український дизайнер головних уборів. Капелюшки та кашкети нашого модельєра носять королеви та герцогині, знаменитості й інші поціновувачі його таланту. Дарував Багінський кашкет і мені, коли тільки починав свою кар'єру, але я так і не неважилася його вдягти.

За етикетом соцмереж прийнято дякувати за дарунки фотографією в інстаграмі. Проте я так не зробила. Хоча дотепна моя сестра підбивала запостити фото картуза в подарунковому пакеті, вона так жартувала, звісно. У таланті Багінського годі сумніватися: він — диво. А у всьому винна моя фобія клоунів.

Пригадуєте Куклачова — клоуна та дресирувальника котів, знаменитого за радянських часів? Мені було два роки, коли батьки подарували помаранчеву скриньку з його фото. Мама і тато сподівалися, що клоун із котиками неодмінно мене потішить... На тій світлині Куклачов був у кашкеті. Це фото викликало в мене такий тваринний жах, що я закопувала ту скриньку десь в одяг у шафі і боялася навіть про той подарунок і думати... Фобія з роками стихала, але не зникла.

Даруйте за психотерапевтичний відступ у цій книжці. Але я з вами поділилася — і стало легше.

КАШНЕ — хустка, теплий шарф. З французького *cache-nez* — «ховай ніс». Кашне виготовляють переважно з вовни, щоб обмотатися і грітися.

КОЛЬОРИ — кольори, відтінки. Звучить як град; має характер; не кожен зможе цим словом користуватися.

Кольори, а не кольорі, — так скаже львівська пані, яка опише своїй подрузі нове вбрання, яке пошила у кравчині. Кольори, а не кольорі. Це про червоно-чорний стяг січових стрільців. Або можна скористатися цим словом, коли згадаєш минуле:

Та мала я тих кавалерів до кольору до вибору, тобто безмежно багато. Імена тих хлопців не пам'ятаю. У пам'яті від кожного залишилася якась поодинокі прикмета: метушливість, скупість, відвага... вкрасти статуетку кота в ресторані, бо я так її захотіла; скромність; не-свіжі шкарпетки; квіти на голці, бо зламав гвоздику, поки ніс до мене, а купити нову квітку — грошей шкода.

Це слово «кольори» дуже сильне, користуйтеся ним, як антибіотиком, коли треба вилікувати млявість мови.

КРАКЕЛЮР (фр. *craquelure* від *craquelé* — потрісканий) — шпаринки, тріщини, які із часом утворюються на картинах. Мереживо тріщин на предметах старовинного живопису чи кераміки. Така симпатична порепаність з'являється і на старому лакованому посуді.

«Якщо доглядати за собою, — кажу собі у ванній, коли змиваю макіяж і мащуся кремом, — коли пильнуватися, то зморшки стануть кракелюром, від цього врода стане ціннішою. Усі довкола дивуватимуться, як мені вдалося так акуратно пронести лице крізь роки і не понищити. Тож треба спати, більше спати, інакше личко стане пичкою, надщербленим тарелем...» Кажу таке собі і знову лягаю після півночі. Цей час нікому з моєї сім'ї не належить. Він — мій.

МУНДШТУК — трубочка, за допомогою якої курять цигарки; запозичення з німецької мови, де *Mund* — рот і *Stück* — кусень, шматок.

До його появи сигарети та сигари перемотували шовковими стрічками. Таким чином, у курця не жовтіли пальці чи рукавички... Спершу мундштуками користувалися лише чоловіки, жінкам не дозволялося курити на людях. Але вже у 1920-х роках закурили і жінки. Кожна пані, яка хотіла мати загадковий та емансипований вигляд, фотографувалася з мундштуком, наслідуючи елегантну Одрі Хепберн. Пригадуєте знамениту світлину акторки з довжелезним мундштуком? До речі, не випадково на

фото Одри у вечірній сукенці та з вишуканою зачіскою. На офіційні та урочисті події брали довгі мундштуки, тоді як вдома курили з коротких.

ПАЛЬЧАТКИ — рукавички з відділеннями для кожного пальця.

З того, як пані знімає пальчатки, видно, які в неї манери. Елегантно це робити так: спершу стягуємо пальчатку з мізинця, потім з інших пальців по черзі.

ЕТАЖЕРКА — з французького *etagere* — поличка, шапка для книжок. *Etagere* — розміщувати ярусами.

ЗАПОЛОЧ — кольорові бавовняні нитки для вишивання.

Слово для віртуозів мови. І хто б міг подумати, що це — нитки, бо ж «заполоч» схоже за звучанням на чаполоч пахучу. І водночас нагадує і лайливе «наволоч»...

ЗГАРДА — запозичення з польського *garda* «кругла бляха на руків'ї зброї» — намисто з монет, що походить від фр. *garde* — зберігати. Стародавня чоловіча і жіноча прикраса, намисто з монет та хрестиків. Зґарду носили як оберіг.

ФАКСИМІЛЕ — від латинського *fac simile* — зроби схоже. Це може бути кліше-печатка для відтворення власноручного підпису. Або ж відтворене друком старе видання.

На сайті eBay я знайшла картину британського художника Лоуренса Лаурі за 5 тисяч фунтів. Навіть зраділа: споглядання на його наївні урбаністичні пейзажі заспокоюють нерви. Але ціна? І що картина робить на такому базарному ресурсі? Роботи майстра коштують від 10 мільйонів... Наївна, це було факсиміле, і нехай навіть із підписом Лаурі.

ФОЄ — передпокій у театрі чи в іншому закладі. Зал для перебування глядачів перед початком вистави.

Раніше писали *фойє*, тепер — без «й».

ГАРДЕРОБА — одяг, убрання.

Він — той, хто особливо рідний мені, — стрімко занурювався в меланхолію, депресія мучила безжально. Спершу зникав усміх, потім починав ходити в лижній ґардеробі по хаті, дуже мерз, хоча за вікном лише жовтень. Одяг прав і вдягав чистий, що вже добре. Від постійного прання сіра футболка розтягнулася, а на куртці повідлітали ґудзики. Я наважилася на прохання:

— Прошу, купи собі щось нове.

— Не хочу, у мене все є.

— Але ж мені на тебе дивитися, ти себе не бачиш, будь ласка, одягнися гарно — для мене.

ПОМЕШКАННЯ — квартира, житло.

Я пам'ятаю те помешкання в Лондоні: таке маленьке, що в ньому не поміщалися речі. Якось я запхала ковдру в шафку з такою відчайдушністю, наче стюардеса, яка в EasyJet намагається заштовхати багаж неслухняного пасажера, який не переймався габаритами валізи.

ЗДОРОВЛЯ — діалектна, поетична версія «здоров'я».

Мушу визнати: старість — це так продумано, так мудро. Тіло із часом стає негарним, сили покидають, здоровля вичерпано, більшість світу побачено... І тоді, виснажений, сонний від монотонного життя, сам здаєшся смерті.

ГОРЖЕТКА — слово французького походження, *gorgette* — горло, комір.

Хутряна накидка, аксесуар жіночого одягу з хутра, що огортає шию.

За радянських часів тодішня прем'єр-міністр Індії Індіра Ганді часто бувала в Києві. Протоколіст Галина Науменко була поруч із нею, жінки потоваришували. Індіра мала манюсеньку ніжку 34-го розміру. Пані Галя теж, тож зичила зірковій колежанці своє взуття. Яюсь помічники Щербицького підготували Індірі Ганді подарунок — сарі. Пані Галина порадила негайно відмовитися від такої ідеї і пошукати норкову горжетку.

ГОРІЛИЦЬ — обличчям догори; Слово ніби натякає на обгоріле обличчя: лежиш довго горілиць на сонці — опік неминучий.

ГОФРОВАНИЙ — тип обробки тканини з утворенням заправованих паралельних складок.

Олександра Василівна Василевська — вчителька англійської мови та моя ікона стилю. Вона стояла, спираючись рукою на першу парту, щоб усі бачили бездоганний каліновий манікюр. Уся така силуетна — наче із журналу 80-х «Бурда». Її гофрована темно-синя спідниця мала червоний краєчок, що пасував до червоних лакованих туфельок у стилі Мері Джейн. Вона була такою красивою, що й не знайшла собі пари в нашому простенькому містечку.

ГРЕНАДЛЯ — шпилька-«виделка», якою добре фіксувати закручене в дульку волосся чи робити зачіску-мушлю у стилі 90-х років.

Гренадлі завжди містично з'являються в моїх косметичках і несесерах. Я їх ніколи не купую і нікуди навмисне не кладу. Та якщо занурити руку на дно косметички, то звідти обов'язково витягну гренадлю.

ГЯТИСЯ — затримуватися, баритися.

Подруги не гаялися — на моє запрошення зреагували хутко, і вже за тиждень ми всі зібралися у Віллі Джойосі в Іспанії. Кожна привезла із собою туфельки (Галинка навіть не одну пару), але жодна так і не скористалася тим взуттям. Усі три дні ми бігали босоніж іспанським пляжем, дивуючись і трохи заздрячи, що не можемо за-смагати топлес, як іспанки.

ГЛЕМБЕЇ — менструація, критичні дні.

Мені було дванадцять, коли батьки відправили в дитячий табір «Артек». Дівчата і хлопці жили окремо — в дерев'яних будиночках-бочках на березі Чорного моря. Довкола росло багато кипарисів, повітря пахло, як у бутиках «Sephora»: хвоєю, мрією, цитриною, солоною водою...

У таборі дотримувалися чіткого графіка: окрім сніданку, вечері, дискотеки, обов'язковими були спортивні заняття.

Того дня, коли все сталося, було дуже душно. Нас вивели на спортивний майданчик і розділили на пари з хлопцями. Моя подруга Олена чомусь опинилася в парі з високим білявим вожатим Олегом. Правила гри були такі: хлопці мали посадити собі на плечі дівчат і бігти до фінішу. Коли Олена злізла з плечей Олега, на його білій сорочці замайоріла червона пляма. У дівчини почалися перші в її житті глембеї.

ГУЛЬКИ — забава, вечірка, веселе проведення часу.

«У голові — лиш гульки, а в хаті — ні цибульки». Так кажу своїй молодій дочці, коли вона забуває, чого завітала в цей світ.

КАЛАМАР — чорнильниця.

КВИТА — квитанція.

КЛИШОНОГИЙ — клишавий; той, хто йде і повертає передню частину стопи досередини. Ведмедів у казках саме за це називають клишоногими.

ПЕРІЩИТИ — сильно вдаряти когось або лити як з відра (про дощ).

*Дощик, дощик, ти вже злива.
Плаче груша. Плаче слива.
Ти періщить заходився,
Соловейко застудився...*

(Ліна Костенко)

ПЕТРИКОР — це... Здогадайтеся. Коли надворі літо, раптом небо чорніє, хмари тріскають і ламаються, мов свіжий хрумкий хліб. Боягузи залазять під стіл, налякані громом... Романтики наливають собі чай та сідають на підвіконня, щоб не пропустити жодної блискавки. Потім усе втишується, а повітря ще довго пахне грозою. Наче таємнича панна раптом пішла і зостався лишень аромат парфумів... Здогадалися, що таке петрикор? Це запах грози, запах землі після дощу. Заплющуйте очі, уявляйте цей аромат.

Термін з'явився вперше в австралійському журналі «Nature». Походить із грецької, де *petra* — камінь, *ichor* — рідина, яка тече в жилах богів. Під час дощу в повітря вивільняються органічні леткі сполуки. У створенні запаху грози задіюються озон, коріння рослин, відмерлі рештки тварин та багато інших складників ґрунту.

ПЛАЙ —

ГІРСЬКА СТЕЖКА.

Проспівайте «Черемшину». Ось слова, щоб уявити красу:

...А вівчар жене отару плаєм,
Тьохнув пісню соловей за гаєм...

МАНЖЕТ — вилога рукава. Французьке походження цього слова (*manchette* — манжета, рукавчик) надає йому особливої привабливості.

Делікатне нагадування: манжет, манжетка — не лише закінчення рукава на зап'ясті чи загорнутий кінець штанів. Слово означає також «обкладинка книжки».

Сорочку перемо не тоді, коли манжети сірі, а щоразу після того, як одягали.

МАСНИЙ — жирний, засмальцований.

Олександр набивався до мене в кавалери. Колись шанувальники просто стукали у двері. Тож хлопчина роздобув мою адресу. Подзвонив у дзвіночок — мама відчинила — стоїть молодик із шоколадкою «Світоч» у руках. Дебелий, волосся масне... Без шансів.

Неохайний мужчина — то виключно для терплячих панн, які мають сили і бажання відмивати, дресировати, привчати до елементарної гігієни. «Хлопець, який не мав сили помитися, не матиме часу й на мене», — ось як я оцінила Олександра зі «Світочем» у руках. P.S. Олександр був кореспондентом «Вісника Розділля», писав про підвищення цін на комунальні послуги.

ФАЙДЕШИН — тонкий шовк, переважно жовтуватих відтінків; різновид китайського фаю.

ФАЙНИЙ — гарний, добрий. Це слово часто вважають польським, а втім, воно німецьке. Походить від польського *fajny* — добрий, красивий.

Поганий смак мати невідгідно, дорого коштує. Файно, коли можеш, торкаючись, немов весна, перетворювати простеньке, забуте, зсохле, проігнороване якимось невігласом, на щось прекрасне.

Гарний смак передається переважно у спадок від прабабків, його плекають поколіннями, він виробляється читанням, відвідуванням музеїв та театрів.

Коли не було грошей, я тинялася лондонськими Мейферами та Бондстрітами. Забирала у вітрини, вдивлялася у людей, читала до ночі книги в «Бордерсі»... Тепер цієї книгарні нема, а колись була така мережа з обов'язковим бонусом — кавою, тож я читала і кавувала.

Я досі випрацьовую гарний смак. Хтозна, можливо, до старості закінчу ту самотворену аспірантуру. І в онуків буде чудесна бабуса, від якої у спадок отримають естетику.

ФАКІР — чернець, який зарікся мандрувати і жити із жебрацтва. Також факірами називають фокусників-приборкувачів гадюк чи тих, хто може залигувати вогонь та ходити спокійно по склі, наче по персидському килимку.

ХИТАВИЦЯ — морська хвороба. Красива назва захворювання, що мучить багатьох, не дає насолоджуватися морями-океанами... Медична латина звучить привабливо: агрипнія (безсоння), алкогольний делірій, цефалгія, дистимія, кокциголінія... Але хитавиця — ніжно і зрозуміло.

На сайті Національної бібліотеки медицини США є стаття про те, як із хитавицею боролися древні. На Заході людям радили голодувати до і під час морської подорожі. На Сході пропонували пити сечу молодих хлопців — це мало запобігти нудоті.

ЦЕБРО — дерев'яне відерце для води, обрізана діжка.

ХЛЮЩ — сильний дощ, злива, негода.

Хлющ походить від дієслова «хлющати» — лити, періщити...

*Ідуть дощі —
Густі хлющі,
Почався листопад*

(П. Воронько)

ЦЮЦЯ — цукерок, конфетка. А ще — маленька або маленький собачка.

«Хочеш цюцю?» — так питають малят на Галичині, пропонуючи солодощі.

В інших регіонах України цюцею називають цуценя.

СИЗИЙ — сірий, але не зовсім; сивий — аж ніяк.

Ліна Костенко вловила відтінок у своїй неповторній манері: «І пахне степом сизий деревій...»

ЯСОЧКА — це ласочка, ласиця, ласка — невелика хижа тваринка з тонким і гнучким тілом.

Тож не дивно, що поетичні українці називають ясочкою симпатичну прудку жінку чи молоду дівчину — когось дуже милого і любого серцю. Ясочкою не може бути вредна, огрядна й озлоблена цютка. Тож, дівчата, ясочки, саймо сонечками.

МЛОСНИЙ — той, що п'янить, дурманить.

Млосним може бути запах, спогад, погляд...

У костьолі Святого Олександра в Києві, так, саме там, де хрестили Малевича, автора «Чорного квадрата», було людно. Я молилася, але щось заважало. Повернулася — позаду стояв юнак, його млосний погляд — спрямований на мене.

«От грішник», — подумала собі та занурилася далі в літургію. Раптом мені передали записку. Виявляється, мій шанувальник взяв листочок у церковній крамниці, чомусь заупокійну нотатку обрав, хоча ж міг «за здоров'я», на ній написав своє ім'я та номер телефону.

Вічна пам'ять тій безперспективній любові.

СКОКИ —

СТРИБКИ.

На Великдень ми з друзями бігли до церкви на гаївки — ігри та забави, де традиційним було «бити в дзвони» й верещати, граючи «в ремені».

Улюблена гра-гаївка, Великодня пісня, яку виконують дівчата — «Подояночка»:

*Ой устань, устань, Подояночко,
Умий личко, як ту шкляночку,
Возьмися за бочки,
Покажи нам скочки,
Підскоч аж до Раю,
Бери пана скраю.*

СЛАВЕНЬ — гімн.

Мовознавиця та бібліотекарка Оксана Лутчин переконує на користь давнього українського: «Візьмемо для аналізу слово “славень”, яке, правда, є довшим, ніж “гімн”, проте його семантика є доволі глибока й цікава, порівняно з останнім. Синонімічний ряд першого доволі довгий: слава, славен, славетний, славетник, славити, славитися, славний, славно, славонька...

Від слова “гімн” навіть не утворимо, на жаль, прикметника. Тож яке слово є одвічно нашим? Яке слово несе нам позитивну енергетику? Так, у слові “славень” скондована потуга тисячоліть, сила наших пращурів. Отож, якщо ми істинно щось прославляємо, то, мабуть, славнем».

Славень благородніше слово, його відмінювати не соромно. Родовий відмінок — чого? — славня, а гімн у родовому відмінку однини — ..? Гімну.

ПОРЕПАНИЙ — потрісканий.

Коли старіє людина, змінюється її силует. Ось по чому визначаю похилість віку. Здалеку ж не видно зів'ялої шкіри, а немолодий силует — сутулий, збитий в одне ціле — помітно одразу. Не сплутати ж старий диван із новим — каркас залишається незмінним, та подушки із часом втрачають форму.

СЛИВЕ — прислівник, синонім до слова «майже».

Вона сливе демонструвала ознаки життя. На ланчі з нагоди відкриття магазину косметики я підійшла ближче до дівчини, яка сиділа тихо обабіч купки статусних гостей. Я чомусь не просто підійшла, а присіла поруч із нею навпочіпки.

— Ваше личко мені знайоме.

Вона не усміхнулася, не змогла. Причина була не в поганих манерах. Емоції дівчини вирували, але десь за густо обколотою ботоксом шкірою. Я зрозуміла, чому мені здалося, що десь бачила цю дівчину. Таких лиць зараз дуже багато. Ін'єкції краси спричинили інфляцію на однакові обличчя.

ПОКІЙ — кімната; багате приміщення. Покій — це була спальня, де люди відпочивали. У Давній Русі хороми — величезна будівля, будинок для заможних, — мали окремі приміщення.

ФАКТУРА — поверхня, оздоблення якогось предмета.

Фактурна зовнішність — така, яку не забувають, унікальна, не обов'язково приваблива.

Щоб не образити, на питання, як мені її бойфренд, я відповіла Златі: «Розумний, і зовнішність фактурна...», що в перекладі з мови мам означає: «Злато, непоганий початок, продовжуй пошуки».

ЧОРНЯВЕЦЬ — брюнет, людина із чорним кольором волосся.

— Мамо, а ти знаєш, що в Нейтана крізь шапку волосся проштрикується, ніби в їжака? — дивує мене мій русявий син, поки допомагаю йому застібнути ґудзик на комірці сорочки.

— Він з Індії, у чорнявців так буває: волоссячко жорсткіше, мов голочки...

ФИРКАТИ — огризатися.

ШВЕНДЯТИ — ходити туди-сюди без мети.

ШМАРКАЧ — недосвідчена молода людина.

У дітей часто на носі бринять сопельки, невтерті шмарклі є одним з індикаторів дитинства.

«Шмаркачка, а вже так пащекує!»

«Шмаркачу, ти ще під стіл ходив, коли я на машині їздив!»

ПОКОЦАНИЙ — ПОНИЩЕНИЙ.

Я користуюся цим словом, щоб описати щось не фізичне, а внутрішнє, емоційне.

Ми сиділи на педикюрі в лондонському салоні. Пані поруч — дуже знайома мені ще з Києва, але я ніяк не могла пригадати, де саме ми бачилися. Вона так бурчала на майстриню за те, що та якось не так обпиляла їй нігті. У дівчини на очі навернулися сльози. Щоб відволікти катувальницю від бідолашної манікюрниці, я звернулася:

— Перепрошую, де я могла вас бачити?

— У Києві, Київ маленьке село.

— Мене звати Оля.

— Я вас впізнала, — пані була незадоволена, що має відриватися від зауважень дівчині. — Ви Оля Фреймут. — Сама ж не представилася.

— О, приємно, що впізнали. Бо ми зараз покоцані життям, від багатьох залишилися лише обриси.

Жіночка лише здивовано глипнула і бурчала знов:

— Нащо ти мені спіяла ті нігті?

АМБРОЗІЯ — їжа богів, а ще — жовте зілля, що спричиняє алергію: нежить, кашель, сверблячку.

Якщо знаєте, що це, — вітаю. Я спершу думала, що амброзія — то якась ерозія. Я амброзіями називаю людей, що гарні з вигляду, але від яких плакати хочеться при ближчому знайомстві.

БІГМЕ — «чесне слово», «клянусь»; уживають для підтвердження чогось.

Улюблене слово мого тата. Побоююсь цього слова, бо старі люди мені казали, що ним зарікатися не можна, адже бігме — це скорочено від «Бог помер», про що навіть думати навіть є страшним гріхом. Лише коли писала цю книжку, натрапила в словниках на достовірне походження цього слова — від «Бог має». Можна ще казати «бігма».

ХОРУГВА — корогва, старовинний військовий прапор, який козаки брали із собою в бій. Хоругви є урочистим доповненням Служби Божої.

НИНЬКАЙ — сьогодні, нині.

«Що-с будемо нинькай робили?»

Ексклюзивне слово сільського побуту — лімітоване, тепле, як паляниця на п'єці, як шубка Босого, рудого пса дитинства, що нагрівся на сонечку. «Нинькай» я вживала тільки в розмові з літніми галичанами — такий собі пароль входу до їхньої довіри.

ПАРЕЙДОЛІЯ — бувало так: дивитися на хмаринку чи на шпалери — і бачите людей, тварин, щось своє? Ця оптична ілюзія, зорове чи слухове сприйняття реальних предметів як щось інше і є парейдолією.

ВІЛЬГОТА — вогкість, вільготний — вогкий.

*Вливалась пристрасть хтивого бароко,
Що плинула з віків старого лабіринта,
Що поєднала іздала
Вкраїнських брам рясне гілля
З вільготними акантами Корінта*

(Микола Бажан)

ГО́ДИ — роки. Схоже на російське, але українське слово. Тому воно тут, бо чого його маємо цуратися? Люблю цю приказку: «Старять го́ди і тяжкі пригоди».

ГОРСИК — безрукавка, жилет.

Горсик жінки одягають поверх сорочки, він зазвичай є частиною національного костюма.

ЩАДОК — нащадок.

Вишукане слово, що додає мові розкоші. Так, як шафран чи трюфель перетворюють макарони на гастрономічний вибрик.

ДЕДУКЦІЯ — лат. *deductio* — процес виведення висновку. Дедуктивний метод — дослідження, коли, аналізуючи факти та істини, дістаєшся висновку. Це перехід від загального до окремого.

Поясню. Якщо я знаю, що ноги в мене не такі стрункі, як у 25 років, а спідниця не закриває колін, то, за дедуктивним методом, вона мені не личить. Ще: якщо п'ятизірковий готель на Мальдівах коштує дорого, а я все потратила (на що я тільки не потратила), то дедукція підказує: доведеться відпочивати в парку на коцику. Пікнік — не так уже й погано.

Дедуктивний метод застосовує Агата Крісті у своїх детективах, але засновником логічного ланцюга був давньогрецький філософ Арістотель.

ДИВОВИЖА — диво.

Чоловіки та жінки, споріднені старістю і страхом перед вічним, ішли нічним іспанським містом. Сиві, у розтягнутих тілах, із потрісканими п'ятами, втім — усміхнені. Неодмінно усміхнені. І всі ці старенькі люди в парах трималися за руки.

— Вони ж не за красу тримаються, — поділилася моментом із коханим.

— Не за красу, — погодився.

— Але тоді за що?

Стало так ніяково перед єдністю і радістю тих літніх пар. Я наче розівчилася радіти.

— Візьми мене за руку.

Можливо, дивовижа станеться, якщо за жодних обставин не випускати руки коханого? Аж до старості... Просто зараз — узяти його ще за молоду руку і провести крізь життя. Може, тоді й радість з'явиться згодом, змішана з гордістю. Радість за те, що квест пройдено, що ми — переможці.

ЗОРЕНОСНИЙ — визначний, величний, славетний.

— Я так люблю і водночас ненавиджу літати, — поділилася я з Інною суперечністю. Вона — редакторка, вміє читати поміж рядками, тож зрозуміла. Інна щойно прилетіла з Китаю.

— Справді? А я обожнюю... — відповіла подруга. — Заходжу в літак і дивуюся силі людського розуму. Це ж справді зореносний винахід.

КАЛОКАГАТІЯ (від грец. *calos* — прекрасний, *agathos* — морально довершений) у давньогрецькій естетиці означає «гармонію фізичної краси та духовної досконалості».

Світлана Пиркало тоді працювала на BBC, коли я, студентка, проходила практику в Лондоні. Я її вже й не пам'ятаю, але пригадую тост, який Світлана щоразу виголошувала, коли хтось із колег щось святкував.

— За поєднання краси та інтелекту! — і всім це подобалося.

І я запозичила собі звичку виголошувати тост за калокагатію, бо багато людей у собі поєднує красиве та мудре.

МРЕВО — марево; міраж, видіння.

Явище аномальної рефракції світла в атмосфері, коли з'являються уявні зображення реальних предметів.

*Мокряччя. Осінь. Млисте мрево.
Під лісом скирта — як промоклий лев*

(Василь Стус)

КАТАРСИС — очищення, піднесення; походить від давньогрецького слова *κάθαρσις* (*katharsis*), що означає «очищення» або «звільнення».

Плакати чи ні під час перегляду сентиментального кіно або ж коли читаєш зворушливий текст? Я — за те, щоб плакати, очищатися, омиватися, набувати сили.

МРІЯ — думка про щось бажане; фантазія.

Відоме всім слово виникло відносно недавно, у постшевченківську добу.

За однією з версій, *мрію* створив тандем: Михайло Старицький та Олена Пчілка. Старицький вжив слово «мрія» в листі до письменниці Ольги Косач, мами Лесі Українки. Слово це використав ще 1869 року Іван Нечуй-Левицький у творі «Причепи». А за два роки до цього Пантелеймон Куліш у львівській «Правді» писав так: «своїми родинно-світськими мріями...»

Уперше слово «мрія» з'явилося в нашій мові 1863 року — у журналі «Вечорниці»: Василь Мова вжив його у відкритому листі до галичан.

Тож неологізм «мрія», точніше, його оприлюднення, належить таки Михайлу Старицькому та Олені Пчілці. Зрештою, це якийсь філологічний детектив.

НАВІЖЕНИЙ — психічнохворий, божевільний.

У Санта-Моніці я йшла до машини на паркінгу, потрібно було перейти людний світлофор. Аж раптом молодик, що стояв поруч, зірвався — і як навіжений, ні, таки навіжений — заліз на світлофор. Ніхто навіть його не сфотографував. Крім мене.

НАЗАДГУЗЬ — (діалектне) задньою частиною, спиною; задкуючи, рачки.

«Спускає очі, хилить голову до землі, вдаряє закаблуками, робить три кроки назадгузь і нараз, хапаючи голову в руки, ніби зі страху, щоб вона не луснула й не розлетілася на шматки, вибігає в сіни...» (Богдан Лепкий).

НАХМАРИЛО — затьмарило розум.

І нахмарило ж мене тратити стільки грошей на одяг. Мала б нинішній розум — купила б собі будинки в різних частинах світу. Або вклала б у какао-боби, бо, кажуть, акції таких компаній зростають.

А тепер позбулася тих лахів, бо з моди вийшли, чіпляють за минуле, злостять. За що не шкодую, то за подорожами: безконечними, у гарні місця, у найкращі закапелки світу.

ХЛАНЬ —

БЕЗОДНЯ, ПРИРВА.

У цій хлані речей, що стали її інтер'єром, вона легко знаходила все найнеобхідніше. Жінка не вміла викидати, усі коробки від взуття, телефонів, навіть печива зберігалися під ліжком. Поруч були дбайливо вимиті баночки та пляшки, які привозила з подорожей. Була там навіть пластанка зі «Старбакс», невикінута, звісно, бо з неї пила капучино якраз перед концертом Бейонсе в Лондоні.

Я лякала житла цієї пані, а потім почало мене туди манити. Так люди йдуть у музей, щоб оживити минуле. У тісних передпокоях висіли куртки та плащі — дайджест моди всіх епох.

Але особливо любила її ванну. Якщо закінчувався шампунь чи крем, жінка наливала туди щось нове. Тож я не вірила, коли бачила на пляшечці напис «гель для душу», бо це могло бути мило для песика або просто водичка.

Гості заходили на балкон навшпиньках, переступаючи друшляки, кошики, аплікації зі школи та садочків, які подарували внуки, сухі гілочки букета з якоїсь події. Там було хірургічно чисто. Щодня пані мила кожну кімнату окремо, витирала пил, дбала і приносила нові експонати.

І мені добре в тому просторі. Іноді я б теж так хотіла пожити — у просторі, де немає меж між минулим і завтра. Життя у хлані речей схоже на світ, який був до того, як Господь звернув на нього увагу, надавши хаосу зрозумілих форм. Я люблю цю квартиру, у якій час ніби застиг.

НАДВЕЧІР'Я — час доби, коли майже вечір; початок вечора, наприклад, 16:00— 17:00.

Мені подобається цим словом називати старість.

— Коли настане надвечір'я, обов'язково житимемо біля моря, лінуватимемося і бронюватимемо круїзні лайнери, бо літати, певно, не захочемо, певно, завадить твій тиск.

— Чого це зразу мій? А не твій? — обурюється коханий.

— Бо ти старший на 7 років... — відповідаю спантеличеному йому.

НЕВЗАБАРІ — згодом, скоро. Можна сказати й *незабаром*. Так, і на день народження можна вдома їсти, тоді як хочеться в ресторан сходити. Бо свято. *Невзабарі* — нарядне слово, що робить із простенького речення трохи поезію.

«А невзабарі, коли війне першим подихом осінь, коли зникнуть комахи, поховаються гадюки, а неповороткі пугловки стануть прудкими жабами, відлітають лелеки у вирій».

(Юрій Старостенко)

СЕРЕНДИПНІСТЬ — інтуїтивна прозорливість, випадкове відкриття, переважно вдале.

Слово вперше оживив британський письменник Волпол у листі до свого друга, дипломата з Флоренції. Натхнений епосом «Три принци зі Серендипа», Волпол застосував слово «серендипність» як синонім до несподіваної знахідки.

«Три принци...» не читала, але з відгуків знаю, що це натхненна перська історія XVI століття, у якій сини правителя вирушають у подорож світом, розуміють мову тварин, роблять величні відкриття.

Я теж наділена серендипністю. Якось їхала з братом у старенькій «мазді». Коля деякий час нею користувався, поки ремонтував свій автомобіль. Я почула запах, солодкувато-гнилий.

Кажу:

— Десь смердить стара ганчірка.

Брат кермував, я продовжила:

— Напевно, у тебе під сидінням, синя.

Він запхав руку під крісло... і витягнув... синю ганчірку.

Так, я можу розповісти, хто приготував страву в ресторані, уявити шефа. Якось у ресторані «Атмосфера» в Дубаї спантеличила офіціанта після вечері:

— Подякуйте шефу, це чоловік, йому ще нема 40 років, а салат робила жінка. Так?

— Так...

Серендипність можна розвивати, якщо ставитися до цього серйозно, трепетно.

І Миколай не приходить до тих, хто не вірить.

СЕРПАНОК — легка прозора поволока; делікатна тканина, вуаль, якою прикривають обличчя наречені на весіллях та вдовиці на похоронах. Це вуаль, ще може бути фата.

Час усміхатися. Я це роблю особливо часто, це такий маневр. Розумієте, коли людина усміхається, вона по-добається. За серпанком усмішки можна сховати невпевненість, постарілу шкіру, бідність, навіть іноді недолугість. Не усміхатися можна хіба тоді, коли в тебе порцелянова молода шкіра і мільйони доларів на рахунках. Нема такого? Тоді спасіння одне — запрошую до клубу усміхнених.

ЕКЗОТИЧНІ
САДИ-
ПТАХИ

АГРУС, або «гусяча ягідка», як її називають британці, в українській мові звучить поетично. Аґрус — слово італійського походження, *agresto* — незрілий виноград.

Письменник Юрій Андрухович у «Пошуках вертограду» писав:

*Ще трохи — і ти збожеволієш
Від щастя продиратися крізь оці куці.
«Суниця, — повторюєш, — малина,
Порічка, ожина, ліщина, аґрус!» —
І знову, як заклинання — спочатку.*

Мурка була вдячна нам за те, що прихистили її кошечку. Того ранку снідали ми родиною на терасі нашого будинку під столітнім дубом. Киця принесла нам придушене пташеня, яке, певно, вполювала, щоб доповнити нашу трапезу, — вирішила висловити вдячність. Ми з дітьми взяли коробочку від моїх балеток і вклали туди пташа. Поховали його під кущем аґрусу в садку.

БАДИЛЛЯ — стебла й листя трав'янистих і коренеплідних рослин, зокрема моркви, буряка. Бадиллям я в дитинстві називала погану зачіску, коли волосся, пересушене й перепалене невдалим фарбуванням, стирчить на всі боки.

— Волосся тепер як бадилля... — нарікала подруга Люба, яка перед випускним пофарбувалася якоюсь дешовою фарбою.

БУСЬКО — (діалектне) лелека.

Якось колега подарувала мені дерев'яного буська, який у дзьобі тримав замотану дитинку. Вона купила цей сувенір у Яремчі, а я сховала його до серванту. А за рік народився в мене син. Бусько таки приносить нанусьок?..

ГАЛЕНЯТА — пташенята галки.

ДІБРОВА — переважно дубовий ліс. Втім, трапляються в тому лісі липи, граби, клени, ясені...

*Після дощів смарагдова діброва,
На білій ріні річка говірка.
І смужка сонця тонко пурпурова
Далекий обрій пензликом торка*

(Ліна Костенко)

ИРІЙ — вирій. Теплі краї, куди відлітають птахи. І друге значення — перелітні птахи, які повертаються з ирію.

Хочете багатства? Наступного разу, коли побачите в небі ирій, хапайтеся за гроші. Розбагатієте.

Ми з подругами засиділися на веранді нашої іспанської вілли. Аж раптом над морем у нічному небі побачили пташиний ключ — птахи летіли в ирій, до Африки, через нашу хату. Казкове явище серед ночі, підсвічене зорями. Ми ж продовжили пити вино та гомоніти, як раптом чуємо: щось у небі скигить. А то дві качечки відбилися від того ирію і криком просили решту дочекатися...

КЕТЯГ — китиця, пучок ягід чи квітів на одній гілці, стеблині.

КОГУТ — (діалектне) півень.

«Бодай ся когут збудив, що мене рано збудив. Малая нічка мала, іще-м ся не виспала». Ця весільна пісня завжди тішила. Тільки-но сільські музики бралися за іоніку та гітару, а соліст починав «бодай ся когут збудив», як люди, наче кобри на флейту, вилазили з-за довгих столів, об'єднуватися в пари — і нумо танцювати польку. Аж надто палко пузаті чоловіки обіймали жіночок у кольорових сукенках. Усі ті сукенки шили у кравчині Травкіної, а вона хоч і була талановитою дизайнеркою, та не Міуччією Прада, тож фасони платтів повторювалися.

КОНВАЛІЯ — квітка родини холодкових, рослина з дрібними білими квітками, схожими на дзвіночки.

На іспити в музичну я щотравня несла букетик конвалій улюбленій учительці. Квітка символізує невинність, чистоту. Єва дуже плакала, коли покидала Едем. На місці її сліз проростали білосніжні квіточки — мініатюрні дзвіночки на тонкій ніжці...

Конвалії. У радянські часи мама купувала в галантереї — чомусь там їх продавали — парфуми «Конвалія срібна». Коли мила підлогу, наливала трохи до відра з водою. От і пахло в нас вдома весною навіть серед листопада.

ЛАСТІВОНЬКА — пестливе до *ластівка*. А ще — щебетушка, Божа пташина, весняночка. Українці завжди любили цю пташку.

Якось на нашому балконі ластівонька звила гніздечко. Це була причина гордості всієї родини. Бабуся пояснила, що ластівки в'ють гнізда лише там, де мешкають добрі люди. Я не знала, які ми люди, були сумніви щодо зразковості сім'ї, у якій росла. А ця пташка дуже підняла самооцінку.

МИРШАВІТИ — віянути, жовкнути, марніти, сохнути; набувати непривабливого вигляду.

ПОРІЧКИ —

ВИД ЧАГАРНИКОВИХ; НА ВІДМІНУ
ВІД СМОРОДИНИ, ЩО ЧОРНА,
ПОРІЧКАМИ НАЗИВАЮТЬ КУЩІ
З БІЛИМИ, ЖОВТУВАТИМИ ТА
ЧЕРВОНИМИ ЯГІДКАМИ.

Слово «смородина» мене лякає етимологією, адже воно пов'язане із сильним, різким запахом рослини. А втім, це геть непогане слово, бо колись означало «те, що сильно пахне». Тоді як порічка — дзвінке, ніжне, вишукане слово. У нас вдома завжди до сніданку даю дітям варення з порічок, а не зі смородини.

Кімната, у якій я вагітною переховувалася від господарки, була кольору стиглої порічки. Усе таке недоречне, нелогічне, але затишне. Коли Керол заходила в кімнату, я залазила під ліжко. Ліжко, на диво, поміщалася в кімнатці, займало весь простір, залишаючи вузькі стежечки біля вікна і дверей до ванної кімнати. Поки ховалася під тим ліжком, роздивлялася тоті двері — білющі, глазуровані, два гачечки у формі пташок. На одному висів блакитний ситцевий халат.

Так казав робити Ніл, тато Злати. Він вигадав усю цю авантюру з переховуванням, інакше жінка не дозволила б мені там залишитися, якби дізналася. Любила вона Ніла і зовсім не любила мене.

ПОТІЧОК — струмок, ручай, невеликий потік води з джерела, з талого снігу чи рясного дощу.

*А вербички шумлять низько,
Заколишуть мене в снах,
Тут тече потічок близько,
Видко воду аж до дна.
Нащо ж думати-гадати,
Що в селі родила мати?
То у тих хай мозок рветься,
Хто високо вгору пнеться.
А я буду собі тихо
Коротати милий вік,
Так мені мине все лихо —
Щасний буду чоловік*

(Григорій Сковорода)

РУЖА — троянда; шипшина.

Переважно дика ружа — рожева із жовтою серединкою, пишна, мов спідниця танцівниці — росла скрізь у моєму дитинстві. Ми збирали пелюстки, мили і варили з ружі варення. Його їли переважно на Різдво, додавали до пампушків.

«Ладна, як ружа» — такий комплімент робили молодій дівчині, навіть не завжди вродливій. Основним критерієм цього визначення був здоровий вигляд панянки. Бажано, щоб вона мала рожеві щічки.

РУТА — карпатський рододендрон, вічнозелена рослина з полонини, яка цвіте в червні на висоті 1600 метрів. Сезон цвітіння триває лише два тижні. Взагалі рутою називають різні чагарники, зелені зарослі.

Але чому Володимир Івасюк у своїй пісні «Червона рута» радив не шукати її вечорами? Бо червону руту неможливо знайти — коли зілля цвіте, воно має лише рожевий або лавандовий колір.

Ще є фразеологізм *шукати руту* — означає «шукати кохання». Коротко розповім легенду. Жив у Карпатах ґазда, мав єдину дочку Анничку. Гарна дівка була, вже й женихи почали свататися. Але батько сказав, що не віддасть дочки в інше село, хотів, щоб завжди поруч із ним була.

Якось на сільському весіллі покохала Анничка музику Василя, він був з іншого села, аж із тамтого, що за горами. Почали молоді зустрічатися потайки від батька у вечірніх Карпатах. Вистежив їх старий. Легінь та легінка якраз стояли в обіймах над кручею, коли батько взяв камінь і хотів кинути в закоханих. Почала втікати дівчина від лютого батька, легінь побіг за нею. Аж раптом Анничка підбігла до краю скелі, Василь закричав, хотів спинити милу:

— Анничко, там круто! Круто! Круто!

Але в горах лиш відлунювало: «руто... руто...»

Розбилася дівчина, батько збожеволів та й помер. А Василь блукав горами.

Якось на тому місці, де загинула Анничка, він сидів собі приречено та грав на скрипці, блистю помітив дивну квітку й почув голос:

— Не сумуй, мій легінику,
Зірви цю травичку.
Звари її, потім випий
Забудеш Анничку.

Ще раз вип'єш — вернеш розум
І щасливим станеш.
А як втретє вип'єш зілля —
В цей бік і не глянеш.

Нарвав Василь того зілля, зробив, що наказав рідний голос, випив тричі — і все забув.

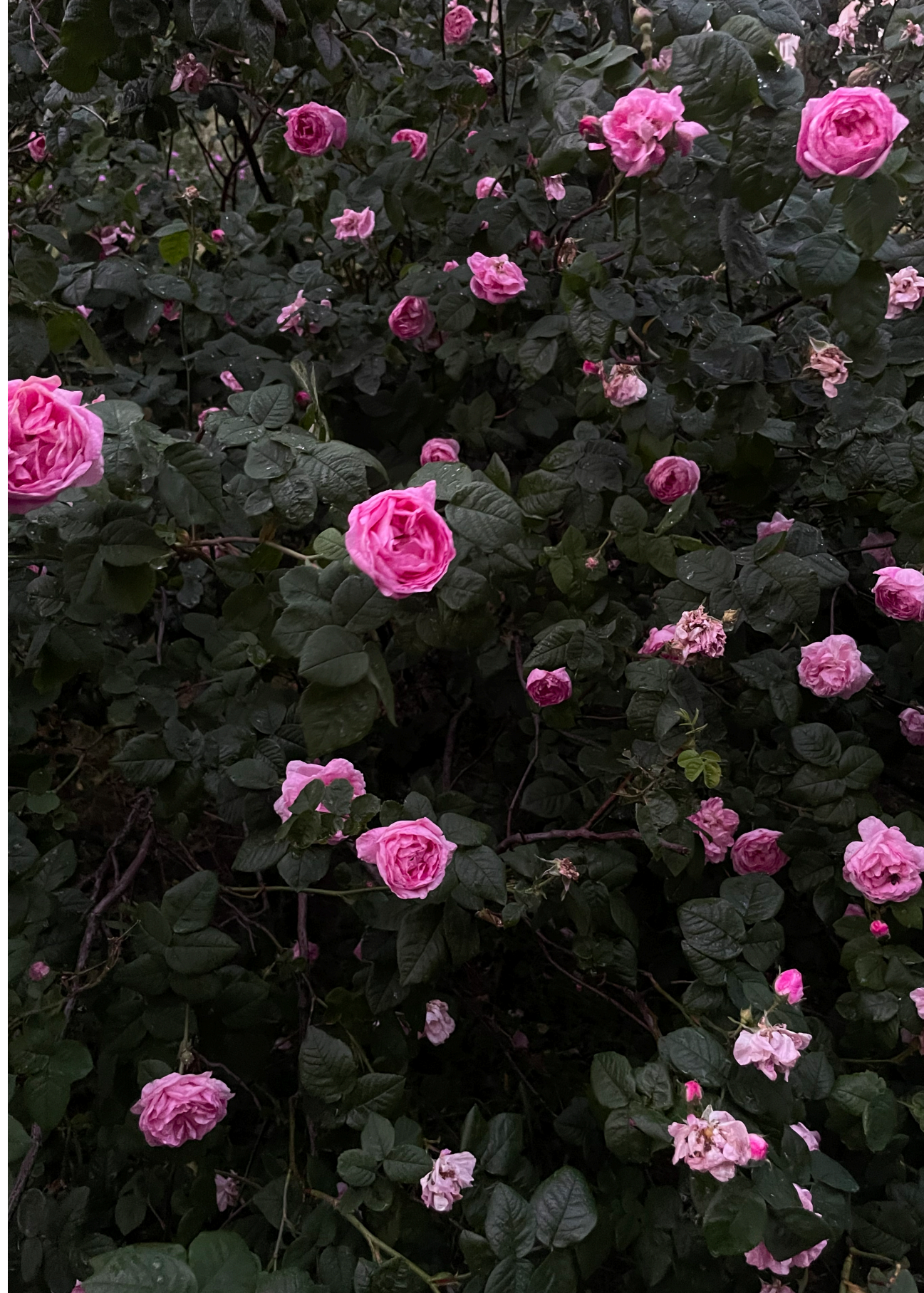
Деякі ворожки варили на руті чарівні чаї, які допомагали забути нещасливе кохання.

За українським етикетом, дівчина, яка дарує руту хлопцю, зізнається йому в коханні. Я б так робити не радила, адже карпатський рододендрон занесено до Червоної книги.

СЕКВОЯ — вічнозелене дерево, яке росте в Каліфорнії.

Була я якось у парку секвой і набралася комплексів. Безмежні дерева живуть шість тисяч років, зухвало спозирають на простих смертних, що й до 80 років ледь дотягують.

П І В О Н І Я

ВІНТАЖНА
КУХНЯ

АНТРЕКОТ

ВАРИЛИХА — газдиня, господиня на весіллі та інших святах.

Сільська кухарка, яка придумує та втілює меню на найбільші сільські події: весілля, хрестини, ювілеї, похорони. Варилиха вміє готувати так, що страва не псується тижнями і при цьому зберігається не в холодильнику. Варилиха з Підгірців, цьоця Рузя, робила такі плячки, які можна було ще три тижні їсти після весілля без загрози отруїтися. Худа, схожа на хорта, у блискучій хустині, цьоця Рузя впевнено усміхалася — і її золоті зубенята утворювали ансамбль із шеляною хустиною.

Перед весіллям цьоця Рузя приходила до хати молодят. Усі сідали за стіл: бабі, мамі, хресні — усі жінки роду, словом. Дружною командою записували меню до товстого зошита в клітинку.

«Сільський Мішлен», цьоця Рузя, обговорювала не лише страви. Собі в асистентки вона обирала тямущих у кулінарії родичок. У нашій родині сушефами Рузі ставали цьоці Яруся, Галя та Ірина. Салати (без соусів, звісно), основні страви, як-от вуджені кури, холодці та плячки — готували за два-три тижні до свята. Потім усе це гарно з'їдалося в шалаші під горілку та співи.

ВАРИТИ — готувати їжу, притім не лише варячи її, а й запікаючи, смажачи, маринуючи.

Стосунки між свекрухою та невісткою — завжди тонка психологічна крига. Я малою не розуміла, чому мама мене намовляла перед візитом до бабусі — татові мамі:

— Оля, коли баба Юля питає, що варили, скажи — росіл із курки, голубці.

— Але ми їли тільки варену бульбу зі сметаною.

— Так треба, скажи, як прошу.

І я приходила до бабусі, сідала поруч на диван у літній кухні. Коти і пси збігалися з вулиці і собі вмошувалися на гуцульський килим в очікуванні нашої пресконференції. Баба Юля починала:

— Олюню, що-с мама варила нинька?

— Росіл із курки, голубці.

— Ну то файно.

І всім на душі ставало добре від такої надуманої правди. І стосунки між свекрухою та невісткою були врятовані, нехай ціною мого обману.

ГАЛЕРЕТКА — фруктово-ягідне желе.

«Живе» слово, що рухається, дрижить, як загущений желатином десерт.

Коли розпався Радянський Союз, ми з батьками їздили до Польщі на закупа. Купували галеретку різних смаків, робили з неї пляцок «Очі цариці».

ГУРАЛЬНЯ — винокурня, горілчаний завод, місце, де виготовляють спиртово-горілчані вироби. Слово застаріле, польського походження.

ДЗЬОБАТИ — мало їсти.

Знаю, морочу вам голову, очевидне слово. Але воно так гарно передає суть споживання їжі. Коли не напихаємося, як востаннє, а делікатно, наче ластівонька, дзьобаємо їжу: маленькими порціями, поволі, акуратно...

«Подзьобала-подзьобала, так вона й поїла». Ваша бабуся теж так казала?

ЗАЛІЗКО —

ПРАСКА.

Я подзвонила привітати тітоньку з днем народження:

— Вітаю, цьоцю Оксано! Ви так асоціюєтеся з тими конваліями, які ростуть у вас за хатою. Будьте завжди весною.

— Ти пам'ятаєш? — здивувалася.

— Звісно, ви дозволяли робити з них букети. Я пам'ятаю неважливі для певних людей речі, бо для мене вони найважливіші. І мені від вас передалася любов гарно сервірувати стіл, до речі. Навіть коли нема що їсти або коли вечеряєш наодинці і ніхто не бачить.

У слухавці стало тихо.

— Олюсю, я вже не така... — гірко-гірко, тихо-тихо, наче й не мені зовсім, сказала моя родичка.

— Така, просто вам не треба було виходити заміж за Г. (Г. — це чоловік цьоці Оксани, приземлений чоловік).

— Напевно... — погодилася. — От я йому кажу: хочу нову кухню, щоб гарно готувати.

Уточнення: кухня для цьоці Оксани — давня мрія і геть не забаганка. Вона досі готує в інтер'єрах мого дитинства. І миє моя тітонька начиння в алюмінієвій мисці, зливає помий та годує ними свиню. Для мене ці її побутові заняття і особа цьоці Оксани не збігалися ніколи. Делікатна поетична пані — і така рутина щодня.

Я знову лізла не у свої справи:

— Ну, тоді ви не могли кинути його, бо в моді були скорбота та відданість навіть психам.

Цьоця Оксана задумалася, щоб хоча б якось виправдати нерішучість, яка коштувала їй щасливого подружнього життя, і сказала:

— Але він не пив. То вже добре. А ще, Олюсю, я так хотіла нове залізко... — ділилася сміливими мріями моя нещасна цьоця, — а він кричав, що нащо гроші тратити. Він завжди кричить.

О моя цьоця Оксана! Вона скрізь бачить красу. І вона висловила слушну думку. Її правда, бо навіть у свині є щось миле — зефірний колір товстої шкіри...

КВАСОК — щавель.

У Лондоні я шукала квасок, щоб зварити зелений борщ. Знайшла на Amazon, заплатила 18 фунтів, майже 1000 гривень.

Пакунок мені закинули через щпарину дверей, але наче якусь газету чи конверт, таким він був маленьким. Одразу згадала город вдома, де того кваску, як бур'янів, — сила-силенна. Але коли маєш багато, не цінуєш, коли втрачаєш, починаєш розуміти навіть вартість квасної зелені...

Розпакувала — лише дві гілочки кваску. Із цього борщу не навариш, дала равлику на ланч. Так, у нас вдома живе равлик М'юзі.

КРУНДЕЛИК (або кренделик) — здобна булочка, формою схожа на літеру «в». Кренделик у Німеччині та країнах Північної Європи став емблемою пекарень та булочних.

Ми ж називали «круделиками» щось закручене, сплетене, зроблене руками. Часто це була чиясь помітна зачіска:

— Бачиш, ту жіночку з круделиком на голові? — запитувала мене мама. — То бібліотекарка із читальної зали.

Так, чомусь «круделики на голові» були улюбленими зачісками працівниць РАЦСів, учительок, лікарів та бібліотекарів у 80-90-ті роки ХХ століття.

КУРІТКА — куріпка.

Якось я варила суп із куріпки — бідолашна пташка, що наче втопилася в моєму баняку. Хто те потім їв — не пригадую, не я.

ЛИГАТИ — проковтувати, ковтати.

Якби я годувала дітей так, як за мого дитинства годували нас, то не знаю, що з них було б. У 90-х різноманіття в їжі дуже бракувало, як і коштів на смаколики. І ми працювали на городі після школи, щоб на зиму була зів'яла морква та картопля.

Бідолашні наші батьки, страшно, коли не можеш дати дітям вітамінів. Одна з найогидніших страв, від якої досі зводить на блювоту, було кип'ячене молоко з бритванкою (шкуринкою, плівкою). У тарілку наливали тепле молоко, у нього нащипували білу будку (шкуринку з молока). Потім мене виловлювали і просили з'їсти хоч декілька ложок. Доводилося лигати, ковтаючи огиду та сльози.

ЛЬОДИ — морозиво.

Я надаю перевагу цьому «припольщеному» слову, бо «морозиво» то якось дуже очевидно та несмачно. Наче молозиво — молоко, яким корівка годує теля... Тож мені льоди, будь ласка.

МАЧАНКА — підливка, соус.

Мачанку робили до паляниць із бульбою. На товстій пательні засмажували борошно на маслі, розтирали добре ложкою, щоб не було крупинок, а потім заливали водою та сметаною. Точно не знаю, як там опинялися гриби, але мачанка з шампіньйонами — це гастрономічне диво, яке не відтворить жоден мішленівець.

НОСАТКА — старовинний посуд із довгим носиком.

Глечики, чайнички — такі посудини були в сільських хатах, у них наливали алкоголь. Пригадуєте «Конотопську відьму» Григорія Квітки-Основ'яненка? Хитрий писар хоче обдурити сотника: замість того, щоб відправити козаків воювати, він намовляє неграмотного Микиту Забрюху топити місцевих чарівниць, які начебто поцупили хмари з дощем. Перед такою стресовою справою писар забуває про манери — і дудлить спиртне просто з носатки.

НАСТОЯНКА — алкогольний напій, часто домашнього виробництва. Міцність — від 20 до 60 %. Від наливки відрізняється тим, що робиться на сушених ягодах, квітах та травах. Тоді як наливку, яку вважають святковим напоєм, готують зі свіжої сировини.

Якщо болять ніжки, вкусив комар, хрипить горло, то допоможе настоянка на білих ліліях. Її мене навчила робити Ганна Йосипівна Телепко, бабусина сестра.

Для настоянки треба зібрати пелюстки лілій. Ми не обдирали квітів на грядці, нищити будь-що було моветонем. Натомість терпляче чекали, коли з білого букета, що у кришталевій вазі на столі, опадуть пелюстки. І вони падали лапатим сніжищем на лакований стіл та видзьобану гачком скатертинку. А потім ми збирали ті «опади», сушили на підвіконні і клали до півлітрового слоїка. Цьоця заливала все це самогоном.

За деякий час настоянка ставала бурою. Її переливали в лікарські пляшки, закривали ваткою горлечко, щоб не вивітрювалася, і тримали в шафці з іншим аптечним добром.

А як тільки хтось із дітей роздирав коліно чи боліло горло від того, що переїдали льоду тишком від дорослих, ось тоді витягали ту настоянку з лілій — і вона допомагала від усього.

Нещодавно я знову зробила її. Але більше не рятує та настоянка з білих лілій. Перед серцями, з яких вивітрилася наївність, вона втрачає цілющі властивості.

ПАЛЮШКИ — ліниві вареники продовгуватої форми, не ліплені, а вимішані із сиром чи бульбою, порвані на малі нерівні патички.

Палюшки подають зі сметаною, хоча деякі мої знайомі люблять поливати їх смаженою в соняшниковій олії цибулею.

ПАМПУХ — через польське посередництво запозичено з німецького *Pfannkuchen* — оладок, млинець. В українській мові слово називає щось або когось пухкого, пишного, набряклого, товстенького.

ПАМПУШКА — кругла булочка з пшеничної, житньої або гречаної муки.

«Пампушка» — новела Гі де Мопассана про поведінку людей у воєнні часи, коли всі на межі. Серед них і Пампушка — повія в пишному тілі, що виявила людяність.

ПАТЕЛЬНЯ — сковорода.

У містечку мого дитинства жили бідно. Смажили на смальці чи олії, після приготування їжі пательню не мили, а клали в духовку, щоб завтра знову щось на ній засмажити. Ще один вибрик бідності — дехто тарілки не мив, і діти чекали в черзі поїсти борщу. Один з'їдав — господиня наливала в ту ж тарілку іншому.

ПЕРЕПИСИ — рецепти.

— Дивно ти вариш бульйон, Оля. То кажеш, що треба півтори години, а сьогодні за 40 хвилин зготувала.

— Так, Володя, згодна. У мене свої переписи, вони змінюються. Так цікавіше. Чи ти хочеш їсти одне й те ж?

РОДЗИНКИ — сушений виноград, усі знають.

Та це слово, як і слова «шкарпетки», «листівка», чомусь не завжди вживаємо. Переважно чую «ізіом», «носки», «відкритка».

ПЛЕСКАНКА — сирна запіканка, яку печуть на Великдень.

У керамічну мисочку ми викладали перетертий із жовтками, цедрою, цукром та маслом домашній сир. Родзинки теж додавали. Зверху змащували десерт жовтком — для цього брали гусяче перо й ним наносили жовтий соус... Запікали довго на маленькому вогні.

Ми навіть дітьми постилися — зі суботи на Паску нічого не їли. І якою ж смачною була та жовтенька плесканка, запечена просто на керамічній тарелі в пічці. Плесканка красувалася в кошику поруч із паскою, крашанками, шинкою, хроном, сіллю та водицею. Визирала, мов сонечко, з-під вишиваного рушника; — покроплена ксьондзом, забрана вранці з-під вишитого рушника, викладена біля пасочки посередині великоднього столу...

ПРОВІЗІЯ — харчові продукти, їстівні припаси; шопінг.

У новому житті я стала шопоголіком, роблю провізію щодня, переважно купую продукти. Колись таку простецьку справу довіряла помічникам. Помилялася.

Яка радість — самому обирати букет троянд та хризантем, картоплю, найкращу, не пожовклу — червоношкіру, випуклу; не купувати помідорів, бо вони не пахнуть. Заможність часто забирає в людей прості речі; багатії — наче діти без дитинства, коли робити щось примітивне соромно, не статусно. Щастя — у простоті. І це не марнування життя — нічого не робити, але навчитися думати. Марнування — не думати, вдавати зайнятості і змагатися за успіх, який тобі геть не потрібен.

ПЛЯЦОК —

ЦЕ НЕ ТОРТ І НЕ ТІСТЕЧКО.
ЦЕ ПЕРЕКЛАДЕНА ВИПІЧКА
ПРЯМОКУТНОЇ ФОРМИ, НАД ЯКОЮ
ТРУДИЛИСЯ ДОВГО, МОЖЕ, І ВСЮ
НІЧ. ЩЕ НА ПЛЯЦКИ КАЖУТЬ
«СОЛОДКЕ». КОЛИ МАЛЕНЬКІ
ШМАТОЧКИ РІЗНИХ ПЛЯЦКІВ
РОЗКЛАДЕНІ У КЛЬОШІ, ВОНИ
СХОЖІ НА КОШТОВНЕ КАМІННЯ
В СКРИНЬЦІ, НА ЦЕРКОВНІ ВІТРАЖІ...

Коломийка була з тими пляцками. Якщо рихтувалися до свята, то коржі пекли впродовж тижня: один — з горішками, інші — з маком та бізе, були й з медом або з какао. Далі шукали масло та згущик на крем, на такі продукти у 70-90-ті роки ХХ століття був дефіцит.

Найпримхливішим у виконанні запам'ятався підгорецький «Спартак». Пекли його дві мої цюці — цюця Іра, дружина татого брата Зеника, та цюця Галя — татова сестра. Потрібно було зробити тридцять-сорок тоненьких коржів. З ними доводилося панькатися декілька днів, адже одного «Спартака» було замало, треба було коржів на три-чотири пляцки. До тіста додавали коньяк, що для мене, дитини, видавалося дуже екстравагантним і навіть скандальним. Напевно, цюці дегустували те бренді під час випічки, бо надто веселі газдували на тій маленькій сільській кухні — ніби пиво смакували в пивниці.

«Спартак» пекли на грудневого Миколая, 19 грудня, тоді в селі празник. Нарізали смугастика на квадрати й викладали на кришталевий кльош. А на ньому вже мостилося інше солодке — «П'яна вишня», «Львівський сирник», цвібак, «Мурашник», пляцок із чорносливом, рогаики з ружею, «Пані Валевська».

На радість дітям, кльош із солодким ставили на стіл одразу з холодними закусками, перед поданням «горичого». Тепер я розумію те грубе порушення етикету — подавати десерт поперед основних страв. Наприкінці свята всі будуть веселими від алкоголю, тож не оцінять старання цюць.

А ми, діти, тільки тому й тішилися — як горобці, виїдали все з кльоша, залишався тільки цвібак, простенький жовтий, він так і засихав на тарелі, поки вуйко Йосип перед тим, як іти додому, не «випивав на коня», закусуючи ним горілочку...

1. М'ясний.

"Смартан"

Беремо 50г вершкового масла, склянку
жирку, столову ложку меду, сімце,
чайну ложку соди, погашеної оцтом
і сметаною.

Усе змішуємо у маленькій каструльці
і помітаємо її у велику - з водою.
Ставимо на вогонь, постійно помішуємо
поки не вийде однорідна маса, але не
допускаємо до кипіння. У миску висипа-
ємо півлітрову банку мукки і висипавимо
масу з каструльки, розмішуємо ложкою,
потім сімцею ретельно додаємо мукки.
Місити має бути м'яким, але не липнуть
до рук. Ділимо його на 7 частин: кладемо
у холодне місце на 25 хв. Корні розкладаємо
погано. Їх краєм ножем розминаємо на
дріздні палички, а потім на зм'яченій
маселом теплій сковороді їх мисимо.
Маса з манки.

РОСІЛ — бульйон із курки чи півня, варений у неділю
вранці, до світання, до того, як у церкві почнеться Утреня,
яку неодмінно править отець Микола. Отець Василь при-
йде вже на Службу Божу, о 9 ранку, коли росіл звариться.

Росіл готували в поливаному баняку, з петрушкою та
морквою, без цибулі, звісно. Насправді й не варили,
а тушкували на малому вогні, щоб не закипів, бо інакше
стане той росіл каламутним.

Коли почалася велика війна, я організовувала племінни-
кам зустрічі в Європі на канікулах. Ми винаймали про-
сторі покої десь у Варшаві, Празі, Відні...

Якось зібралися всі у Відні: Юля, моя сестра, з дочкою,
братова з дітьми, тато мій приїхав з України. Мій тато,
як виписаний шеф із Роздолу, дуже смачно готував для
нас. Прокидався удосвіта і йшов творити — починав із
бульйону, бо «дітям треба рідке»...

Варив, стояв над банячком годинами, досипав трохи
солі, чекав, поки ми всі прокинемося до сніданку. Якось
тато бульйону недогледів: на хвилюк відійшов, а я пере-
мішала ложкою росіл:

— Оля, що ти наробила, так не можна, ну хто ж росіл
розмішує?

Ось так я зіпсувала татів кулінарний шедевр...

СЛОЇК — скляна банка.

Якось після ланчу в «River Cafe» з моїм редактором ми вирішили прогулятися набережною. Сонце гріло, лимончелло теж зігрівало, тож я спитала Метью щось дивне:

— Метью, а було таке, ти миєш гарні слоїки? Наприклад, з-під варення, бо шкода викидати?

Мій колега аж зупинився:

— Перепрошую?

— Слоїки колись мив?

— А для чого?

— Та так, питаю.

— А ти?

— А я досі іноді мию.

І ми продовжили наш шлях, хоча пасувало б іти в різні боки.

СМАЛЕЦЬ — запозичення з польської мови. Це жир, витоплений переважно зі свинячого нутряного сала. Хоча смалець може бути і з птиці.

Терпіти не можу смалець, цей свинячий целюліт.

СКЛЕП — (діалектне) магазин.

— Як ви даєте собі раду без магазинів?

Я була здивована пишно накрытим столом. Моя хрещена мама живе в селі, де за продуктами треба їхати аж п'ять кілометрів.

— Хліб до skleпу привозять іно у вівторок.

Хрещені мами таки феї.

ТЕРНІВКА — наливка з ягід терну, яку настоювали довго і нудно.

Стиглий терен пересипали цукром у якійсь посудині, накривали шматом, клали на сонце аж на 6 тижнів. Потім усе це заливали горілкою — залишали в спокої ще на чотири місяці. Аж тоді варили, проціджували і пили.

ТРУНОК — отрута? Не зовсім. Це лікарський відвар (із трав, корінців, лушпиння) на основі алкоголю.

Слова стають трунком, коли тобі кажуть якусь гірку правду, яку мусиш знати. Як-от те, що подруга зраджує з твоїм чоловіком...

УБІЛЯТИСЯ — вимаститися у крейді, так пояснено у словнику Грінченка. Стати білим, побіліти. Люблю це слово за ексклюзивність, бо, на відміну від інших зі значенням «забруднитися», означає «замаститися борошном чи чимось білим». Зокрема й вапном або ж цукровою пудрою.

Щонеділі в Новому Роздолі кожна родина ліпила вареники — конче до Служби Божої, щоб потім покликати когось додому на обід.

Зореслава, моя давня подруга, іноді убілювалася тим борошном, коли квапилася наліпити пирогів, та так і вибігала з дому, припорошена.

Дрібна, у візерунковій шапці з помпоном, руденька... Зореслава стояла собі під хорами, а на веснянках — мука, наче сніг на перших квітах. Мама її померла, коли дівчинці було десять років, тож вона дитиною взяла на себе хатні справи.

ФАВЕРОЛЬ — французька порода курей, з яких варять бульйон.

Бідолашна...

Він дивився на мене, як на фавероль. Спочатку його коментарі злили, потім ставилася до них, як до приписів лікаря. Він казав таке:

— Потрібно купити нові туфлі, Оля, мені так тебе шкода, у цих вже устілки стерті. І трохи схуднути треба, бідолашна.

Ось такий у мене був шанувальник. З Л. зустрічалися ще в минулому сторіччі, але навіть зараз, коли мені за 40, він, наче дзеркало, висить у мене перед очима. Коли лінуюся йти в спортзал чи їм щось на ніч, чи раптом знаходжу сиву волосинку на скроні, лякаюся:

«О ні, якщо Л. побачить...»

Могла б викинути це «дзеркало», але нехай поки буде — допомагає залишатися доглянутою.

ПОГЛЯНЬ НА
ДИМ НАШ,
АНГЕЛЕ

БРЯЗКАЛЬЦЕ — іграшка для немовлят, що бряжчить.

Мені подобається синонім *тарахкальце*, це зменшене від *тарахкало*. Колись батьки робили їх самі: брали трахею качки, наповнювали крупкою та вішали над люлькою.

КРИЖМА — з латинської *chrisma* — миро, помазання; біла пелюшка, біле полотно чи інша тканина як подарунок новонародженому від хрещеної матері чи хрещених батьків. Крижма символізує чистоту та безгріховність немовляти.

Якщо дитя погано спить чи нездужає, крижму кладуть у ліжечко, і все лихе оминає колиску.

ВИСТУПЦІ — домашні тапочки, капці.

ДОЛІВКА — підлога. Власне українське слово.

Раніше долівка української хати була збита із червоної глини, застелена скромним хідничком, а на свята — всипана запашними травами: чебрецем та гірким полином від чаклунства.

Люди вірили: якщо розсипати сіль на долівку — буде великий скандал. На стіл — сварка.

ПЕЛЮШКИ — пеленки, повиточок, сповиття.

Дитя — щось більше від пелюшки,
Хоч ще й не зводиться з подушки; (...) *I не безслідно сльози кануть,
А немовлям колись постануть:
Уст діви варто їм торкнутись,
Як вже дитячими вернутись*

(Вільям Блейк. «Віщування невинності».
Переклав Віктор Марач).

ДРІМОТА — немічний сон.

Коли ви заснули в літаку чи в кіно в когось на плечі, у вас дрімота, бо достатньо хрумкнути попкорном — прокинетесь.

Улюблена колискова моїх діток:

*Ой ходить сон коло вікон,
А дрімота — коло плота.
Питається сон дрімоти:
— Де ж ми будем ночувати?
— Де хатина теплесенька, де дитина
малесенька...
Там ми будем ночувати й (Валерія, Євдо-
кію, Злату...) колисати...*

КАХЛІ — різновид кераміки для оздоблення поверхонь, тонка плитка обпаленої глини, зовні вкрита поливою.

Кахлі, як з'ясували вчені, з'явилися 4000 років тому у давніх цивілізаціях Месопотамії та Єгипту. Особливої популярності такий декор набув у Візантії.

Кахлярське мистецтво розквітло й в Україні у XV столітті. Гончарі-гуцули славилися пічними плитками, на яких зображали природу, фрагменти обрядів, а також і святих — Миколу, Варвару, Катерину й навіть Богородицю. Переважно зелено-жовті, схожі на цукерки, ці кахлі прикрашали українські вітальні, були оздобою коминів

та печей. Серед відомих майстрів розпису на кахлях — Олекса Бахматюк, Іван Баранюк, Петро Кошак.

У нашій сільській хаті досі зберігся австро-угорський п'єц, викладений коричневими кахлями. Леде вмовила брата не зносити його, коли робив ремонт. От і красується цей п'єц серед сучасних інтер'єрів кухонь — помітний, інший, наче гуцул у постолах та камізельці, що якимось дивом опинився на Таймс-сквер у Нью-Йорку.

КОНСОЛЬ — виступ у стіні будинку, опорна конструкція, що підтримує карнизи, балкони та інші частини будинку. А ще — маленький столик, тумбочка при стіні, часто під дзеркалом.

Ми давно не живемо в моїй подільській квартирі. Але зрідненість із нею така міцна, що я ніяк не наважуюся здавати житло. Тож виходить, що житло винаймають спогади, щасливе минуле, таке яскраве, що засліплює теперішнє.

Я досі пригадую кожен кутос оселі. Довгий коридор, що веде до вітальні. Дубова підлога. Зліва — бельгійське дзеркало, а під ним консоль. На ній — ваза, у яку я завжди ставлю квіти із Житнього ринку, коли приїжджаю до Києва, а ще — дерев'яна миска для ключів, крем для рук «Molton Brown» з ароматом ревеню... На ту консоль іноді кладу готівку, чайові для кур'єра, який щось приносить надвечір. Можна ще там знайти гренадлю, чек за плаття, книжку, яку збираюся читати, шапку, якщо зима.

ПОГЛЯНЬ НА ДІМ НАШ, АНГЕЛЕ

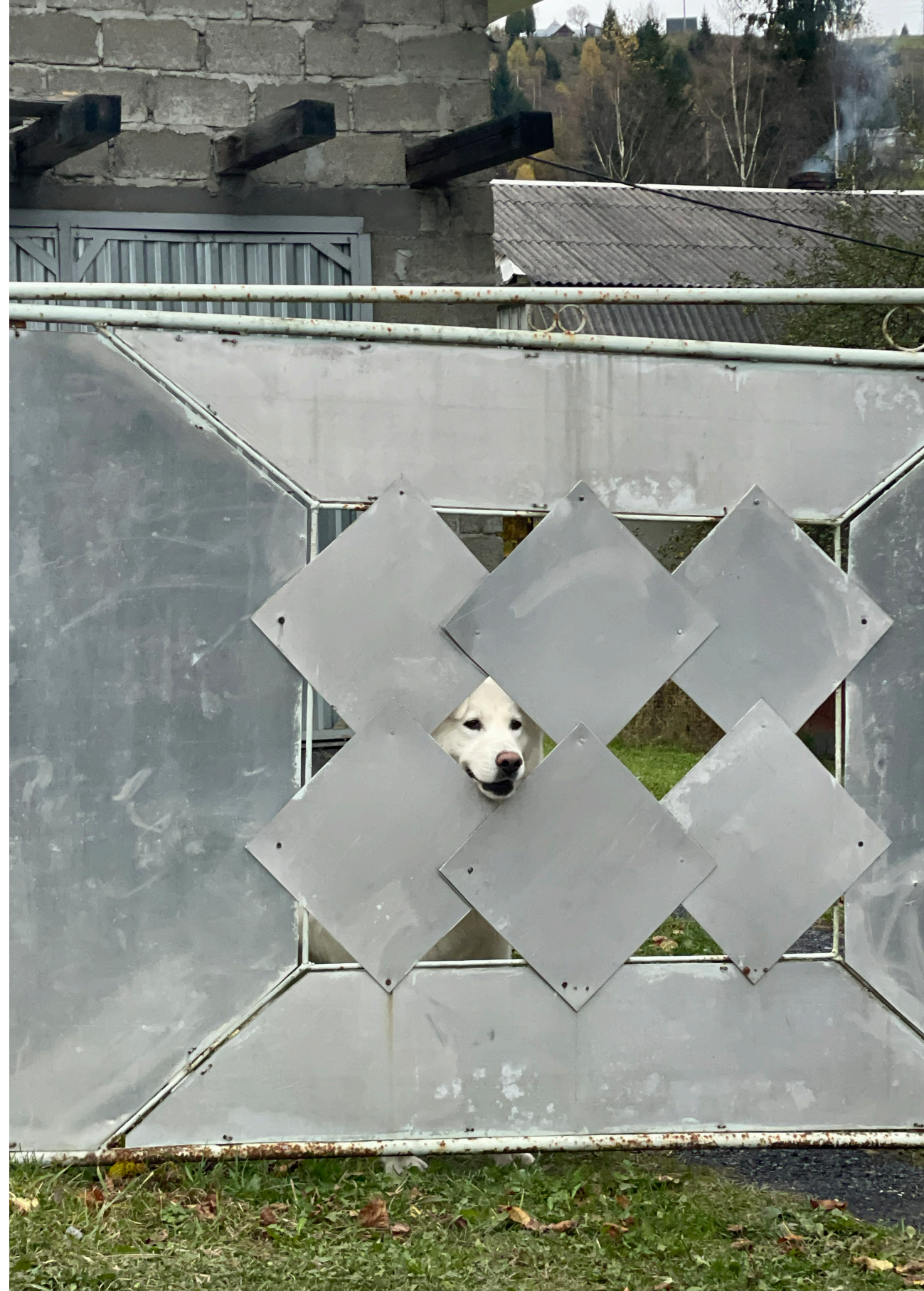
КУФЕР — скриня для зберігання одягу, білизни та інших речей.

ЛЕЖНИК — ліжник; домоткана ковдра.

Перини, лежники, простирадла... З давніх-давен гарну постіль дарували молодят на весілля. Але є нюанс: приймати такі подарунки найкраще лише від тих, кому довіряєте, щоб «не нашептали» щось погане.

ЛЕТ — політ, літ, летіння.

За її летом до Америки настала пустка — синдром порожнього гнізда. О, нехай би ті дивани залишалися вимашчені тональним кремом, нехай би кур'єр приносив опівночі доставку їжі... Мені так бракує цього, на що ще вчора злилася. Не подобається ідея Всесвіту, щоб дорослі діти покидали батьків. Несправедливий закон природи.

ЛИВРИТИ — погано читати.

Зовсім забуте слово, воно залишилося хіба у словнику Грінченка. Шкода, якщо зникне.

— Коли почалася війна, мами брали з України книжки, щоб діти не забували мови.

Аліса працює в посольстві і знає, що каже. За її спостереженнями, інтерес до української книги згасає.

— Шкода, так, я помітила. Навіть у нашому видавництві дитячі книжки купують менше, — погодилася з Алісою.

Вона зауважила:

— Діти переходять на мову країни, у якій живуть.

— Так, і я побоююся, щоб мої Валерій та Євдокія не почали ливрити українською.

ЛЮСТЕРКО — дзеркальце.

«Морду до люстерка — ха-ха, яке це смішне слово — люстерко». Мені подобалося, що мій колишній народився і виріс у бандерівському Стрию. У нас була наче своя індивідуальна й таємнича мова з «люстерками», «фельбанами» та «помпами для ровера». Особливий тип близькості.

ЛЮСТРИН — (від французького *lustrine*) — блискуча тканина.

«До старенької плахти почепила Олена люстринову запаску, одягла шовкову юпку та на шию дукат на бархатці...» (Григорій Квітка-Основ'яненко).

МЕРЕЖИВО — декоративні елементи з тканини й ниток, які утворюють візерунок. Походить від праслов'янського *terga* — смуга, пляма.

Мереживо — щось дуже ніжне, неземне. Василь Симоненко писав:

*Світ який — мереживо казкове!
Світ який — ні краю ні кінця!
Зорі й трави, мрево світанкове,
Магія коханого лиця...*

МЕРЕЖКА — ажурний візерунок, зроблений на місці висмикнутих ниток.

ОБРУС — святкова вишита скатертина.

Люблю цей текст Лесі Українки:

«Пишно убрана кімната; видно, що багаті люди живуть, — а задля свят прибрано той pokій ще пишніше. На столі білий, як сніг, обрус, добірні страви й напитки. І тут ясно, і тут урочисто, та веселість не така щира, — мов трохи з примусу говоряться ті веселі речі, не зовсім вільно грає усмішка на устах. Край стола, на м'якому оксамитному фотелю, сидить молодий хлопець; його вродливе обличчя бліде, як воскове, брови надто виразно чорніють, уста усміхаються, але усміх той мимоволі виходить якийсь журливий, хоч хлопець силкується сховати тую журбу, та й інші удають, мов не бачать її... Часом серед розмови хлопець затримається, утопить свої чорні очі в просторін'я і замислиться. Ох, як весело було торік у сю пору! Він був повний життя, повний надій — а тепер... Тепер він сидить без сили, слабкий... Чи діжде він другого Святого вечора? Що ж се? Знов тая журба, знов той жал? Ні, годі! Он усі так приязно, весело (занадто весело!) бажають йому щастя-здоров'я!.. Нині ж бо Святий вечір!..»

ОСІДОК —

РЕЗИДЕНЦІЯ, МІСЦЕ ПЕРЕБУВАННЯ.

Слово є давнім, втім трапляється і в літературі 50-х років ХХ століття.

Готелі стали нашим осідком у перші тижні війни. Потім орендували квартири в Каннах, далі — у Лондоні. Звучить престижно, у реальності — буденно, скромно, ніяк.

Але спершу — готель у Франції. Так у прованському «Domain du Mas de Pierre» ми із чоловіком та дітьми планували зупинитися на тиждень: приїхали святкувати мій сороковий день народження. Залишилися на місяць. Тоді здавалося, що скоро все жахіття війни скінчиться. Я раділа, що рідні зі мною, а довкола квітли дерева, діти навіть знаходили маленькі мандаринки... У нас був великий номер, приватна галявина, я прала дитячий одяг у розкішній ванні й сушила на батареях. Щось було в цьому літературне, цікаве. Мені не було страшно, я не знала, що війна вбиває навіть тих, хто не вдома. Що цілі, в які вона теж стріляє, — успіх, віра в себе, радість, душевне здоров'я. Тож коли прала й розвішувала дитячий

одяг на батареях готельного номера, це був початок мого сюрреалізму, і він був щасливим.

Все огидне почалося згодом, коли стало сумно, нестерпно боляче, збіднено, неможливо. Коли світ показав, що за межами України я — просто жінка в гарному пальті. Я приїхала до Лондона ентузіасткою — ви бачили моє резюме? Я ж Оля Фреймут. Я знала багатьох впливових світових медійників. Мене кликали на співбесіди — скрізь було однакове відчуття якогось гидкого токсю, де тебе використовують заради цікавої історії, а потім відпускають і втрачають інтерес. І ти повертаєшся до чужої, бо орендованої в якогось господаря квартири, і думаєш, що твоя зірковість тепер тобі лише шкодить. Так не хочеться після блискучого життя в Україні братися за чорну роботу заробітчани. Я вже все це робила колись. Була молодою на каторзі. Зараз так зі мною не можна. Невже доведеться?..

ПЕРИНА — довгастий мішок із пір'ям або пухом, на якому сплять або яким укриваються.

Перини в селі я ще застала. Вони пахли потом і були жаркими, передавалися від одного покоління іншому, переважно як весільне придане.

Прати перини не було змоги: машинок пральних не було, хімчистки?.. — ох, розсмішили. Ми з хресною мамою брали кошик із білизною і йшли полоскати на Дністер. Перину не дотягнули б, тож цей набитий гусачим пір'ям мішок провітрювали надворі. Розкладали на табуретки серед подвір'я — і сушили.

ПОСТАВЕЦЬ — шафа для посуду; невеликий столик.

У XIX столітті це слово вживали так часто, як нині ми, скажімо, згадуємо айфон. Мені недостатньо слова «шафа», бо воно ж дуже загальне. А поставець — це особливі меблі.

У нашій вітальні стоїть горіховий поставець. На ньому — тонка порцеляна, яку колекціоную все життя. Це мої обереги, які переживуть війну. Я навмисно не вивозила їх із дому за кордон. Делікатні, але сильні обереги чекають на мене поміж фотографій дітей у гарних рамочках. Я повернуся додому, і ми знову наливатимемо в ці тонкі, немов березнева крига, чашечки чай...

ПОЦЯЦЬКОВАНИЙ — ПРИКРАШЕНИЙ, ОЗДОБЛЕНИЙ.

Якби ви бачили дитячу кімнату Валерія та Євдокії в Лондоні. Маленька кімнатиця, де ледь вмістилися двоповерхове ліжко та письмовий столик на двох. Стіни поцяцьковані малюнками, грамотами, плакатами, наклейками футболістів і записками. Можна вважати такий інтер'єр огидним, а можна зробити те, що вчинила я, — полюбити цей безлад. Ідеальні ескізи життя не збігаються з готовими виробами. «Все ідеальне, все ідеально», — часто собі повторюю. Експозиції на стінах дитячої змінюються. Ось Валерій приклеїв над столом малюнок булочки-равлика з родзинками і написав: *There are reasons raisins don't talk*, що в перекладі — «На те, що родзинки не розмовляють, є причина». Поцяцьковані дитячими думками стіни — їх могло б не бути, якби батьки були проти такого інтер'єру. І тоді б не було філософів, винахідників, поетів, митців.

От син мені щойно повідомив, що до школи завтра не піде.

— Чому? Що будеш робити весь день? Нудити світом?

— Ні, я буду думати...

РОБІТНЯ — майстерня.

Я дратувалася з хаосу дитячої кімнати, де на столі — ручки, папірці, кісточки від персиків, шкарпетки, ковпачок від моїх парфумів, щітка до волосся (з волоссям, звісно), роздавлений пластилін, розлитий компот, що вже засох і наліпив на себе порохи...

Безнадійно намагалася навести лад у тій кімнатці, а потім подивилася на неї очима дітей. І, о диво! — занехаяний простір видався мені робітнею великого майстра. Річ у тім, що моя Євдокія — творець. І хто я така, щоб заважати генію творити?

Тож зачинила двері робітні й пішла собі до своїх чистих покоїв.

ПРИКМЕТНО — характерно, помітно, очевидно.

Коли ввечері кудись їду з друзями, у чоловіка прикметно псується настрій. Він стає похмурим і говорить якісь різкі фрази. Якби залишилася вдома, то не помічав би — дивився б кіно, ходив би по хаті в навушниках. А так; — я їду. І не від того він не в настрої, що ревнує чи ще щось. Причина ось. Він педантичний, любить, щоб усе було на своїх місцях — кросівки, зубна щітка, зарядка до телефону, я...

РОВЕР — велосипед.

Дивовижне слово, яке люблю з дитинства. Пригадую, дід Микола часто розповідав про товариша із села, який мав сина-невдаху. Цей лайливий текст пам'ятаю дослівно:

— Я тобі мешта за десіть — десіть! (10 карбованців 10 копійок). Я тобі помпу до ровера! А ти, курчий сину, попід школу ходиш?!

СВІТЛИЦЯ — парадна кімната в хаті, вітальня. Можна казати й «горниця».

СВІЧАДО — дзеркало або підвісний свічник.

Слово дуже стареньке, мало хто знає, що воно означає. От просто зараз спитайте того, хто поруч: що таке свічадо? Ага? Я ж казала — не знають.

Свічадо творить множину — свічада. Але це вже переважно про церковні люстри: не знаю, радше — підвісна люстра, свічник із багатьма свічками чи тепер лампочками у формі свічок. Такі ще можна побачити у Флорівському монастирі в Києві.

СІНИ — це передпокій у сільській хаті, нежила частина будинку.

Сіни в селі іноді перетворювали на холодильник, особливо перед великими празниками. Там тримали пляцки, нарізані салати. Тож треба було дуже обережно заходити до хати, щоб ногою не вступити в якусь миску. Чому? Бо в сінях не обігрівалося, було дуже зимно.

Я любила заходити в сіни й по взуттю вгадувати, хто вже до бабці з дідом навідався в гості. І яка ж то радість була побачити червоні шкіряні сандалі Надійки, моєї улюбленої кузини з Ходорова.

ТКИВО — делікатно зіткане полотно.

*Хвиля попід час
Своє водове ткала ткиво,
І обнімала юність нас —
М'яке зелене диво*

(Микола Вінграновський)

ТРЕМПЕЛЬ — плічка для одягу, вішалка.

Імовірно, походить із німецької мови: *trempe* — допоміжна опора.

УКРИВАЛО — вкривало. Можна сказати ковдра, ліжник, коц, але всі вони затеплі, тоді як укривалом називають легке мереживне чи шовкове простирадло. У готелях укривала стелять поверх білої постелі. Діти десь у початковій школі пишуть твір про зиму: «Зима накинула укривало снігу на сонну природу — все спить в очікуванні весни».

ШЛАПАКИ — дуже розношене старе взуття.

Я з особливим острахом ставлюся до взуття в передпокої. Захламлені шлапаками, такі місця погано пахнуть. Та навіть нове взуття... Я взагалі не люблю, щоб хтось бачив устілки моїх туфельок — надто це інтимно...

СЛОВНИК ЯК СПОВІДЬ

ПРОЄКЦІЯ ОСОБИСТОГО
В ПУБЛІЧНЕ У «КРАСИВИХ
УКРАЇНСЬКИХ СЛОВАХ»
ОЛЬГИ ФРЕЙМУТ

ПРОПОНОВАНЕ до уваги видання є своєрідним симбіозом словника й есеїстики, особистого щоденника та соціокультурного портрета кількох поколінь українців. Це не просто добірка вишуканих, «красивих» слів, а спроба прожити й переосмислити власний досвід через мову, повернутися в дитинство, у родинну пам'ять, у лінгвістичний ландшафт малої батьківщини.

Перед нами — не класична праця із царини академічної лексикографії. Навпаки, вона порушує її традиційні канони, позаяк тлумачення «реєстрових одиниць» — територіальних і соціальних діалектизмів, застарілих чи нових слів, запозичень — часто переростає у невимушену розмову, у філософський чи життєвий коментар. Тут немає чіткого розмежування між академічним і приватним — ці площини радше взаємопроникні. Авторка подає кожне слово з коротким тлумаченням, після чого розгортає довкола нього спогад, рефлексію, сцену з дитинства або родинну історію.

Лексична палітра книжки — це зразу ж упадає у вічі — глибоко закорінена в західноукраїнському мовному просторі. Це переважно слова, вживані в емоційних, сердечних, побутових розмовах, проте саме завдяки контексту й оповідній манері викладу зрозумілі читачеві з будь-якого

регіону. у такий спосіб авторка досягає важливого культурного ефекту — реабілітації мовного багатства, повернення питомого українського слова в сучасний ужиток.

«Красиві слова» Олі Фреймут — це не просто словник чи збірка есеїв, навіть не сповідь, а щось значно глибше. Це інтимний, майже сповідальний щоденник української мови, особистий лексикон пам'яті, у якому за кожним словом вирує життя.

Слово тут оживає в обрамленні людської історії — часом ніжної, часом болючої, а подеколи відверто трагічної. Розповіді супроводжуються тремтливими спогадами: про дитинство в селі, про стосунки з бабусею і дідусем, про деменцію діда й мамин липовий чай, про теплу шерсть коцка й різкість борсучого жиру, про холодну воду з криниці, про смуток у кав'ярні в Лондоні, про втрати війни, про страх материнства, про каламутних людей і страшенно закоханих батьків, про аліурну вчительку фортеп'яно... Із цієї мовної матерії спілітається текст, що документує і водночас формує жіночу ідентичність, і виявляється, що алалія — не лише мовленнєвий діагноз, а миттєве оніміння жінки, яку залишили, і бамбетль — це не просто «меблевий архаїзм», а місце смерті і спочинку дідуся, а пальнутий — слово, що привідкриває історію кохання і психічного зламу... Тут пампулі — не лише щічки, а ознака щастя, купель — акт родинної святості, а слабонька — цілий ритуал материнської опіки.

Ця книжка нагадує мені путівник у світі слів, хоча подекуди є глибшою за будь-який довідник. Тут слово — про щось більше, ніж воно саме. Бо айкало — це не тільки скиглій, а улюблений син, який ревнує до сестрички; безличний — не просто епітет, а назва представника сучасної цивілізації, де стареньких спокійно віддають у будинки перестарілих. Бігме — не просто вигук, а присяга без нотаріуса: так казали, коли розповідали про щось, що або було насправді, або мусило бути правдою — бо інакше світ розсиплеться; глитати сльози — точна «формула» для всіх мовчазних болів, які ми ховаємо за усмішками; автентичність — не модне слово, а болісне вибирання себе у світі чужих стандартів. Курбельохою називають стару, пошарпану, недбало вдягнену жінку, трохи

буркотливу, химерну, «жінку не в моді», що живе ніби «поза часом» і викликає поблажливу усмішку, а драндулет — не лише роздубане авто, а символ скромного, але близького побуту, ностальгійного дитинства; посмак — не просто присмак, а емоційне чи сенсорне відлуння після розмови, після події.

Читаючи, впізнаєш себе — у словах, у згадках, у голосі авторки, ніжному і твердому, іронічному й сповненому любові. Тональність оповіді — ностальгійна, але не сентиментальна. О. Фреймут не боїться виглядати наївною чи жорстокою, не ховає своїх душевних ран, говорить про смерть, покинутість, тугу за собою, якої ще не навчилася боятися.

Книжка має магнетичну силу — її не прочитаєш швидко, радше навпаки: хочеться смакувати, перечитувати, ловлячи себе на тому, що починаєш думати «красивими» словами. Бо вони — справжні, щирі, теплі, трошки смішні, іноді колючі. Тут слова не покійно стоять у колонках — вони проникають у пам'ять, у глибоку українськість, яку ми всі носимо, хоч і не завжди визнаємо.

Це книжка про мову, але насправді — про любов. До себе. До батьків і дітей. До сміху й травми. До свого голосу. До свого народу, що пережив і Голодомор, і депортації, і війну, і занепад, і забуття — і все одно зберіг ці слова: вивірка, глембеї, вуйко, горжетка... Якись давно не чула, якісь — знала, але ніколи не дивилась на них із такою ніжністю.

Якщо в нас і справді є якісь «свої» книжки — не з обов'язкової програми, не з рекомендацій блогерів, а з внутрішнього списку «про мене», — то ця книжка саме з нього.

«Красиві українські слова» — не лише літературна чи лексикографічна новація, а культурна подія. Це важливий крок у персоналізації мовного досвіду, що відкриває нові горизонти осмислення української ідентичності через слово. Цінний внесок у мемуаристику, феміністичну есеїстику. Це праця про мову, що живе не тільки у словниках, а в пам'яті, у серці, у голосі.

Це книжка, якою хочеться ділитися з тими, хто знає, що мова — це теж дім, а ще — з тими, хто сьогодні цей дім утратив і тепер намагається його віднайти.

Наталя Хібеба
кандидат філологічних наук

ВОНА ТАКИ ТРОХИ ДИВНА —

ЦЯ ОЛЯ ФРЕЙМУТ!

ВОНА ТАКИ трохи дивна — ця Оля Фреймут! Навіть не так — вона така всяка, багатоліка, що одразу й не добереш точних слів, яка. То вона ревізор, то інспектор, то вихователька, то її голосом в кіно говорять принцеси. Була вона моделлю — обличчям колекції знаменитої української дизайнерки Оксани Караванської. У Олі Фреймут — багато і різних — впізнаваних — облич, бо вона по-справжньому допитлива. Така своєрідна мандрівниця образами.

Коли людина така діяльна, коли наполегливо шукає себе у різних сферах, вона не всім до смаку. Однак допитливі і фантазійні люди — тверді і по-справжньому цілеспрямовані, тому ніколи не зупиняються і не заспокоюються на чомусь одному. І в цьому немає жодного ганчу (вади). Такою є природа людини, на чоло якої Бог приклав свою благословенну долоню, — рухатися, шукати, експериментувати, дивувати себе і інших.

Ось іще одна її грань — колекціонування... гарних слів під однією обкладинкою. Але, якщо чесно, це навіть не колекція і навіть не зовсім гарних слів, бо поміж ними багато буденних, звичайних, ба навіть чужих, але повсюдно ужиткових. Як на мене, запропоновані Фреймут слова — це тільки зачіпки до життєвих історій, які пережила сама чи підгледіла в інших наша авторка і якими наважилася поділитися. Іноді ці історії смішні,

іноді сумні, тривіальні, повчальні, осудливі, застережні, дратівливі, дивні, зворушливі, огидні, ексклюзивні. Такі ж, як саме життя.

Мені до смаку вибрані Олею слова і розповіді з дитинства. Вони такі смачні, ба навіть запашні, такі зримі. І, як на мене, ота дитяча спостережливість і гостра дитяча пам'ять до людей і деталей, перенесена на папір, може дати в майбутньому Олі Фреймут право стати цікавою письменницею зі своїм впізнаванням — красивим — стилем.

У добрий час!

Марія Матіос

МИСТЕЦТВО ЖИТИ

ЦЯ КНИЖКА є завуальованою біографією Ольги Фреймут. Це її тонка й чуттєва вуаль із сенсів, через які вона здійснює саму себе. І це не просто красиві українські слова. Це не просто словник пам'ятних красивих слів, обраних нею з-поміж інших і вивічених, прожитих і закарбованих у записниках.

Тут кожна літера, як у молитві, символ і знак. Як говорив філософ, людьми правлять символи і знаки, а не усвідомлені й раціональні речі. Хоч люди думають, що знають себе. Вона через слова себе ж відкриває, як світло зірку посеред безмежного неба.

Але чи насправді люди розуміють слова, які говорять? Межі мови визначають межі всього: від самовідчуття до немислимого. Скільки поважних книг про це написано, хай вже нам пробачить Людвіг Вітгенштайн, якщо ми заговоримо про те, про що він попереджав, слід мовчати. Це така історія, що вона не мовчатиме. Вона скаже те, про що бояться сказати. Бо це Ольга Фреймут. Тому що це вона. І вона це вміє. Аж до того, що не вписується в буденну свідомість і лінійну логіку. Пригадую, ще в університетські часи, коли Оля починала говорити, це ставало перфомансом, мелодією й заклинанням, бо голос, інтонація, жести, вираз її очей сповнювали атмосферу якоюсь невимовною мистецькою магією. Це було

якесь гіпнотичне зачарування, що як спитати того співрозмовника, про що вона насправді говорила, то він не згадає. Впадав у транс. Я сама так роблю, коли бачуся з нею. І не важить навіть те, чи то все Лондон, чи рідні Київ, Львів чи от Кардіфф... Реальність набуває іншого виміру, буденність розсіюється і неможливе стає можливим, некрасиве стає красивим, невимовне стає одкровенням.

А чи можна піднятися над буденною свідомістю, щоб потім не обпалити крила? Про що думає і що відчуває кожна з нас, коли прокидається вранці з новим днем життя? Чи є для цього те красиве слово, аби воно стало магічним заклинанням, аби твоє життя стало мистецтвом? Можна. Для цього потрібна своя мова. У авторки вона вже є. І вона вже перейшла межу між життям і мистецьким буттям, вона вважає життя мистецтвом, а мову інструментом. Ось де магія. Ця книжка про мистецтво жити. Про те, як навчитися радіти і любити, попри те, що триває війна, смерть і невідомість чатують й ніхто не знає, де й коли. Є речі, де слова безсилі. Залежить хто говорить. А мова в часи війни стає більше ніж мовою. Ця книжка про те, як мова проникає за межі слів, а слова стають життям, оживають, як у вічних книгах. Якщо ж ословити стиль Ольги Фреймут, її відточений стиль це мінімалізм, лаконізм, точність і чуттєвість. Її мова жива, вона як розмах крил й розгін до невидимих обріїв уяви й сенсу.

Чи всі почуття і стани мають назву? Тож їх треба творити, навіть порушуючи звичні правила. Оля так робить завжди. І я в неї вчуся. Трошки хуліганити. Так як Вів'єн Вествуд з викройками і образами. Екстравагантно, елегантно, ніжно, красиво і сміливо. Робити це щодня, щодня, навіть не замислюючись, яка велика історія культури закодована в кожній літері. Бо її не осягнути, але слова, красиві українські слова заговорять. І кожен скаже, те, про що навіть слова мовчать. І ця книжка написана саме для цього.

*Інна Корнелюк,
редактор*

ФОТОГРАФИ, ЧИЇ РОБОТИ ВИКОРИСТАНІ У КНИЗІ:

СОФІЯ КВАША

ВАДИМ ХУДОЛІЙ

СОФІЯ СОЛТЕС

ІВАН ГРАБКО

СТЕПАН ЛІСОВСЬКИЙ

ОЛЕНА ПРОЗОРОВСЬКА

ОЛЕКСАНДРА ЦУРКАН

МАРКІЯН РУСУЛ

НАДІЯ ШАПОВАЛ

ОЛЕГ РИВКО

ЗЛАТА МІТЧЕЛЛ